

Σύνταξη: Ιάσωνας Γουσέτης

Επιστημονική Επιμέλεια: Ανδρέας Τάκης, Έλενα Μάρκου

ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ, ΒΙΑ και ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Μια επισκόπηση
της αστυνομικής αυθαιρεσίας
στην Ελλάδα

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΝΩΣΗ
για τα ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ
του ΑΝΘΡΩΠΟΥ

"Αστυνομία, βία και δικαιώματα:

Μια επισκόπηση της αστυνομικής αυθαιρεσίας στην Ελλάδα"

Σύνταξη: Ιάσονας Γουσέτης

Επιστημονική Επιμέλεια: Ανδρέας Τάκης, Έλενα Μάρκου

Επιμέλεια Έκδοσης: Κατερίνα Νούμτα

Γραφιστική Επιμέλεια: coppola.gr

Έκδοση: Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου

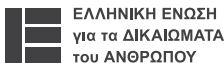
ISBN: 978-618-81615-2-8

Αθήνα, Σεπτέμβριος 2024

© 2024, Αθήνα, Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου

Η παρούσα έκδοση υποστηρίχθηκε από το "Guerilla Foundation".

Οι θέσεις και οι απόψεις που εκφράζονται στο παρόν ανήκουν στην Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου.

ΑΔΕΙΑ CREATIVE COMMONS

Το έργο με τίτλο **"Αστυνομία, βία και δικαιώματα:**

Μια επισκόπηση της αστυνομικής αυθαιρεσίας

στην Ελλάδα" © 2024 συντάχθηκε από τον Ιάσονα Γουσέτη,

εκδόθηκε από την Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου

και διατίθεται με την άδεια Creative Commons - Αναφορά δημιουργού

-Μη εμπορική χρήση- Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 (CC BY-NC-ND).

Για να δείτε την σχετική άδεια, παρακαλούμε επισκεφτείτε το

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Για ερωτήματα σχετικά με την έκδοση

παρακαλούμε επικοινωνήστε στο info@hlhr.gr

Σύνταξη: Ιάσοντας Γουσέτης

Επιστημονική Επιμέλεια: Ανδρέας Τάκης, Έλενα Μάρκου

ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ, ΒΙΑ και ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Μια επισκόπηση
της αστυνομικής
αυθαιρεσίας
στην Ελλάδα

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	6
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	8
Δέκα, εκατό, χιλιάδες μεμονωμένα περιστατικά	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	12
Υπέρμετρη βία: μια πάγια πρακτική και “σε όποιον αρέσει”	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	19
Κινητοποιήσεις πολιτών και κατασταλτική διαχείριση πλήθους: “ψυχραιμία”, “νομιμότητα” και “περιορισμένη χρήση χημικών και βίας”	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	26
“Αλτ! Τις ει;”: Προσαγωγές στο σωρό, παραβιάσεις δικαιωμάτων και άλλες όχι και τόσο νόμιμες πρακτικές	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	33
“Βασανιστήρια; Ποιά βασανιστήρια;”	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	41
Τα όπλα σκοτώνουν: εκφυροσκοπήσεις, πυροβολισμοί, θάνατοι και (αυτο)τραυματισμοί εντός κι εκτός υπηρεσίας	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6	52
ΕΛΑΣ & Ακροδεξιά: Εκδημοκρατισμός, αυτοκάθαρση και κοινόχρηστοι ασύρματοι	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7	63
“Όλοι οι μπλακ έξω”: ρατσισμός, σεξισμός και άλλες διακρίσεις στη δράση της ΕΛΑΣ	

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8	73
Ζητείται διαφάνεια: διακριτικά, κάμερες και ΜΜΕ	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9	81
Οι περίπλοκες σχέσεις της ΕΛΑΣ με την αλήθεια και το ψέμα	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10	93
“ΔΗΚΕΟΣΙΝΗ”: καταγραφή, διερεύνηση, πειθαρχική και ποινική ατιμωρησία	
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	103
Πέρα από την ατομική ευθύνη του δράστη-αστυνομικού	
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ	105

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στις 5 Δεκεμβρίου του 2022, η Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου διοργάνωσε στο Δικηγορικό Σύλλογο Αθηνών μια εκδήλωση παρουσίασης της έκθεσης τεκμηρίωσης και προτάσεων με τίτλο: “ΕΛ.ΑΣ.: Ζητήματα υπέρμετρης βίας και αυθαιρεσίας” (κείμενο στο οποίο εν πολλοίς βασίζεται και η παρούσα επισκόπηση). Η ημερομηνία στην οποία επιλέξαμε να πραγματοποιήσουμε την εκδήλωση είχε για εμάς συμβολικό χαρακτήρα: ήταν η παραμονή της επετείου της δολοφονίας του ανήλικου μαθητή Αλέξανδρου Γρηγορόπουλου. Κατά τραγική ειρωνεία της τύχης, οι συμβολισμοί της ημέρας δεν τελείωσαν εκεί: λίγες ώρες πριν την έναρξη της εκδήλωσης μάθαμε ότι ένας ακόμη 16χρονος, Ρομά αυτή τη φορά, τραυματίστηκε βαριά από σφαίρες αστυνομικών, κατά τη διάρκεια καταδίωξης που ξεκίνησε επειδή έφυγε από βενζινάδικο χωρίς να πληρώσει το αντίτιμο των 20 ευρώ για το καύσιμο. Οκτώ ημέρες μετά ο Κώστας Φραγκούλης κατέληξε. Ταυτόχρονα, κατά τη διάρκεια της εκδήλωσης, πληροφορηθήκαμε για μια ακόμη είδηση: με απόφαση του Πρωθυπουργού, εν είδει χριστουγεννιάτικου δώρου, θα καταβαλόταν εφάπαξ ενίσχυση 600 ευρώ σε όλους τους υπαλλήλους της ΕΛΑΣ.

Τα γεγονότα της ημέρας ανέδειξαν ένα μεγάλο αριθμό θεμάτων που εξετάζονται σε αυτή την έκδοση. Τα αστυνομικά πυρά εναντίον του Κώστα Φραγκούλη, ήταν ένα ακόμα “μεμονωμένο περιστατικό” υπέρμετρης, δυσανάλογης βίας στην οποία έγινε χρήση όπλου από τους αστυνομικούς, ενώ το κίνητρό τους, κατά πάσα πιθανότητα, εκκινούσε από ρατσιστικά αντανakλαστικά. Ταυτόχρονα, η επικοινωνιακή διαχείριση του περιστατικού από την αστυνομία ακολουθούσε το πάγιο μοτίβο της “μισής αλήθειας” στο οποίο μας έχει συνηθίσει η ΕΛΑΣ τα τελευταία χρόνια. Επιπλέον, από τις διαμαρτυρίες που ακολούθησαν μετά την είδηση του θανάτου του 16χρονου δεν έλειψαν η καταστολή και τα χημικά.

Αυτό που κυρίως, όμως, κατέδειξαν τα γεγονότα της ημέρας παρουσίασης της έκθεσής μας, ήταν ότι το φαινόμενο της αστυνομικής βίας και αυθαιρεσίας είναι παρόν, ενεργό και συνεχιζόμενο. Προσοχή, αυτό δε σημαίνει ότι αυθαιρετούν όλοι οι αστυνομικοί ή ότι δεν υπάρχουν αστυνομικοί που κάνουν τη δουλειά τους με αυταπάρνηση, επαγγελματισμό και νοιάξιμο για τον πολίτη. Σημαίνει, όμως, ότι υπάρχουν πολλοί αστυνομικοί που δεν κάνουν καλά τη δουλειά τους, δεν νοιάζονται για τον πολίτη και επιδεικνύουν την ισχύ τους αυθαιρετώντας, πολλές φορές με την ανοχή ή και την κάλυψη της πολιτικής και φυσικής ηγεσίας της ΕΛΑΣ.

Γι’ αυτούς τους λόγους χρειάζεται ακόμη περισσότερη επιμονή, προσπάθεια και δουλειά για την καταπολέμησή του φαινομένου της αστυνομικής βίας και αυθαιρεσίας και σε αυτό ακριβώς το πλαίσιο εντάσσεται η παρούσα έκδοση που πραγματοποιήθηκε με την ευγενική υποστήριξη του Guerilla Foundation. Οι προσπάθειες μας δεν θα σταματήσουν εδώ.

Η Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου θα συνεχίσει να παρακολουθεί τη δράση της ΕΛΑΣ, θα καταδεικνύει την αστυνομική αυθαιρεσία όπου την εντοπίζει και θα την επαναφέρει επίμονα στο δημόσιο διάλογο, μέχρι να γίνει κατανοητό από όλες και όλους ότι δουλειά της αστυνομίας δεν είναι η παραβίαση των δικαιωμάτων των πολιτών, αλλά η προστασία τους.

Ανδρέας Τάκης

Πρόεδρος της Ελληνικής Ένωσης
για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Δέκα, εκατό, χιλιάδες μεμονωμένα περιστατικά

Υπάρχουν, βεβαίως, και κάποια μεμονωμένα περιστατικά μη νόμιμης και δημοκρατικής συμπεριφοράς, αλλά οι ίδιες οι ομοσπονδίες, ο υγιής αστυνομικός συνδικαλισμός και οι εσωτερικές διαδικασίες ελέγχου που υπάρχουν και λειτουργούν στην Αστυνομία σε πολλαπλά επίπεδα έχουν την ικανότητα να εντοπίσουν και να απομονώσουν αυτές τις περιπτώσεις

ΔΗΛΩΣΕΙΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ,
ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2013

Μεμονωμένο, περιπτωσιολογικό και σε κάθε περίπτωση δεν αφορά το σύνολο της Αστυνομίας. Είναι ολοφάνερο ότι δεν υπήρξε καμία εντολή

ΔΗΛΩΣΕΙΣ ΓΙΩΡΓΟΥ ΓΕΡΑΠΕΤΡΙΤΗ,
ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ, ΜΑΡΤΙΟΣ 2021
ΓΙΑ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΣΤΗ Ν. ΣΜΥΡΝΗ

Όταν υπάρχουν μεμονωμένα περιστατικά, όπως οπουδήποτε, σε οποιονδήποτε επιμέρους κλάδο, οποιοδήποτε επιμέρους Σώμα Ασφαλείας, προφανώς πρέπει να αντιμετωπίζονται με τη δέουσα σοβαρότητα, με βάση το τι προβλέπεται, με τις κυρώσεις που προβλέπονται, προφανώς και ν' απομονώνονται

ΔΗΛΩΣΕΙΣ ΠΑΥΛΟΥ ΜΑΡΙΝΑΚΗ,
ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΟΥ ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΥ,
ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2023 ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ
ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟΤΟΥ 17ΧΡΟΝΟΥ ΡΟΜΑ
ΑΠΟ ΠΥΡΑ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΟΥ ΤΗΣ ΟΠΚΕ
ΣΤΗ ΘΗΒΑ

Η Ελληνική Αστυνομία (ΕΛΑΣ) είναι επιφορτισμένη με την προστασία της έννομης τάξης στη χώρα μας. Αναπόσπαστο κομμάτι της έννομης τάξης είναι η διασφάλιση των δικαιωμάτων των πολιτών - και πρώτα απ' όλα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους. Το δικαίωμα στη ζωή, το δικαίωμα στην ελευθερία, στην αξιοπρέπεια, στη σωματική και διανοητική ακεραιότητα στην ισότητα ενώπιον του νόμου, καθώς και όλα τα θεμελιώδη δικαιώματα που κατοχυρώνονται στα διεθνή καταστατικά κείμενα, χρήζουν προστασίας και αποστολή της αστυνομίας είναι όχι μόνο να τα σέβεται, αλλά, και, όταν χρειάζεται, να τα προστατεύει. Παρά ταύτα, προκύπτει το εξής παράδοξο: επειδή η αστυνομία (από κοινού με τα) κατέχει το μονοπώλιο της νόμιμης βίας και ως εκ τούτου κάνει χρήση των μέσων του κρατικού καταναγκασμού, καθίσταται "εξ ορισμού μια από τις βασικότερες πηγές διακινδύνευσης για τα θεμελιώδη δικαιώματα".¹ Στη χώρα μας, τα τελευταία χρόνια, το φαινόμενο αυτό παρατηρείται ολοένα και πιο συχνά.

Κι όμως, όσα περιστατικά αστυνομικής βίας και αυθαιρεσίας κι αν έχουν δει το φως της δημοσιότητας τα τελευταία χρόνια, στα μάτια της ΕΛΑΣ και της πολιτικής της ηγεσίας, τα περιστατικά αυτά ήταν και παραμένουν "μεμονωμένα". Αν δε τα περιστατικά αυτά δεν υποστηρίζονταν από αδιάσειστο αποδεικτικό (οπτικοακουστικό) υλικό, τότε ήταν, είτε "δικαιολογημένη και αναλογική χρήση βίας", είτε μη γενόμενα, ανυπόστατα και ψευδείς ειδήσεις. Παρά ταύτα, η ελληνική κοινωνία δεν έχει σταματήσει να μετράει περιστατικά ξυλοδαρμών και εξευτελισμού πολιτών σε πλατείες και διαδηλώσεις, κακοποιήσεων και βασανιστηρίων πολιτών ή και αλλοδαπών σε ΑΤ, κόμπ και ανθρωποκτονιών νεαρών και ανηλίκων σε "ύποπτες" γειτονιές του κέντρου των Αθηνών ή κατά τη διάρκεια αστυνομικών επιχειρήσεων και καταδιώξεων.

Τα ευρωπαϊκά όργανα εκφράζουν πλέον ανησυχίες για ρήξη των δεσμών της χώρας με τον ευρωπαϊκό νομικό πολιτισμό για λόγους - μεταξύ άλλων - και ανθεκτικότητας της αστυνομικής βίας και αυθαιρεσίας στη χώρα.² Ο εκ του νόμου αρμόδιος φορέας για τη διερεύνηση σχετικών περιστατικών, ο Εθνικός Μηχανισμός Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας (ΕΜΗΔΙΠΑ) του Συνηγόρου του Πολίτη, έχει αναγκαστεί να διερευνήσει περισσότερες από 1.200 υποθέσεις σε μόλις 5 έτη λειτουργίας,³ αναγνωρίζοντας ταυτόχρονα

- 1 Τάκης Ανδρέας, Πουρναρά Αικατερίνη, "Γιατί η αστυνομία είναι πρόβλημα στη χώρα μας σήμερα", Syntagma Watch, 03/03/2023.
- 2 Βλ. το από 7/2/2024 ψήφισμα για το Κράτος Δικαίου και την ελευθερία των ΜΜΕ στην Ελλάδα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και την από 28/2/2024 έγκριση της Έκθεσης για το Κράτος Δικαίου της Επιτροπής Πολιτικών Ελευθεριών, Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων (LIBE) για το 2023 από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο.
- 3 Σύμφωνα με τις ετήσιες εκθέσεις του ΈΜΗΔΙΠΑ, πέραν των υποθέσεων που δεν ενέπιπταν στην αρμοδιότητα του Μηχανισμού, διερευνήθηκαν 296 υποθέσεις τα έτη 2017-2018, 196 υποθέσεις το 2019, 253 υποθέσεις το 2020, 292 υποθέσεις το 2021 και 204 υποθέσεις το 2022.

ότι αυτές αποτελούν μόνο την κορυφή του παγόβουνου.⁴ Το ανεξάρτητο συμβουλευτικό όργανο της πολιτείας, η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ), έχει κάνει λόγο για “επαναλαμβανόμενα περιστατικά βίας” που “ενισχύουν μια ενδημική κουλτούρα ατιμωρησίας”.⁵ Η Επιτροπή του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (CPT), έχει ήδη από το 2016 επισημάνει πως “παρά τις συντριπτικές περί του αντιθέτου ενδείξεις, οι ελληνικές αρχές αρνούνται να αποδεχθούν ότι η κακομεταχείριση αποτελεί σοβαρό πρόβλημα στην Ελλάδα”,⁶ ενώ το 2020 εξέφρασε για ακόμα μια φορά τη βαθιά ανησυχία της πως “η κακομεταχείριση από την αστυνομία παραμένει συχνή πρακτική σε όλη την ελληνική επικράτεια και ότι το υφιστάμενο σύστημα διερεύνησης καταγγελιών για κακομεταχείριση δεν μπορεί να θεωρηθεί αποτελεσματικό”.⁷ Τα διεθνή δικαστήρια έχουν κατ’ επανάληψη καταδικάσει τη χώρα μας για άνομη συμπεριφορά της ΕΛΑΣ σε βάρος των πολιτών της.⁸ Αξιόπιστοι διεθνείς και εγχώριοι φορείς της κοινωνίας των πολιτών δημοσιεύουν έκθεση μετά την έκθεση για την αστυνομική βία στην Ελλάδα κάνοντας λόγο για συστημικό φαινόμενο.⁹ Παρά ταύτα, για την ελληνική πολιτεία, ουδεμία ανησυχία προκύπτει.

Το πρόβλημα, ωστόσο, υφίσταται και η αστυνομική βία και αυθαιρεσία στη χώρα μας δείχνει, τα τελευταία χρόνια να βαίνει αυξανόμενη. Θα μπορούσε κανείς, μάλιστα, να υποστηρίξει πως η πολιτεία, όχι μόνο δεν κάνει κάτι για να περιορίσει το φαινόμενο αλλά, αντιθέτως, δια της ανοχής της, μοιάζει να το συντηρεί, αν όχι να το προωθεί σιωπηρά.¹⁰ Παρά τα δεκάδες, εκατοντάδες, χιλιάδες “μεμονωμένα περιστατικά” που λαμβάνουν χώρα καθημερινά, η καταγραφή και η διερεύνησή τους παραμένει ιδιαίτερα ισχνή, το ρυθμιστικό πλαίσιο ερμηνεύεται κατά το δοκούν, οι πάγιες υποδείξεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου

4 Εθνικός Μηχανισμός Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας, Ετήσια Έκθεση 2022.

5 ΕΕΔΑ, “Δήλωση με αφορμή τις πρόσφατες καταγγελίες περί ανατιολόγητης χρήσης βίας από την Ελληνική Αστυνομία και τις εξαγγελίες του Υπουργού Προστασίας του Πολίτη περί χρήσης καμερών σε επιχειρήσεις της”, Ιανουάριος 2020.

6 CPT, “Έκθεση προς την Ελληνική Κυβέρνηση σχετικά με τις επισκέψεις στην Ελλάδα της ΕΠΒ από 13 έως 18 Απριλίου και από 19 έως 25 Ιουλίου 2016”, Σεπτέμβριος 2017.

7 CPT, “Έκθεση προς την Ελληνική Κυβέρνηση σχετικά με την επίσκεψη στην Ελλάδα της ΕΠΒ από τις 28 Μαρτίου έως τις 9 Απριλίου 2019”, Απρίλιος 2020.

8 Ενδεικτικά: Μακαρατζής κατά Ελλάδας (20.12.2004), Καραγιαννόπουλος κατά Ελλάδας (21.6.2007), Στεφάνου κατά Ελλάδας (22.4.2010), Ζοντλ κατά Ελλάδας (17.1.2012), Σιδηρόπουλος και Παπακώστας κατά Ελλάδας (25.1.2018), βλ. αναλυτικά το κεφάλαιο σχετικά με τα βασανιστήρια.

9 Ενδεικτικά: Διεθνής Αμνηστία, “Αστυνομική Βία στην Ελλάδα: Όχι μόνο μεμονωμένα περιστατικά”, 2012. “Κράτος εν κράτει: Κουλτούρα κακομεταχείρισης και ατιμωρησίας στην ελληνική αστυνομία”, 2014. Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, “ΕΛ.ΑΣ.: Ζητήματα Υπέρμετρης Αστυνομικής Βίας και Αυθαιρεσίας”, 2022.

10 Ενδεικτική ήταν η στάση της πολιτική ηγεσίας με τη δολοφονία του Νίκου Σαμπάνη: Ο Υπουργός Προστασίας του Πολίτη, Τάκης Θεοδωρικάκος, επισκέπτεται τους επτά αστυνομικούς ενώ κρατούνται στη ΓΑΔΑ, ενώ ο Υπουργός Ανάπτυξης και Επενδύσεων τους δίνει δημοσίως συχαρητήρια μέσω twitter.

Δικαιωμάτων του Ανθρώπου αγνοούνται ή αναπαράγονται τυπικά και η κουλτούρα ανοχής και τιμωρησίας των δραστών επιμένει εδώ και δεκαετίες στη χώρα. Ταυτόχρονα, παρά το ασφικτικό δημοσιονομικό πλαίσιο των τελευταίων 15 ετών, σημειώνεται μια συνεχής διόγκωση των σωμάτων ασφαλείας, μεταξύ άλλων και με την εξοπλιστική αναβάθμισή τους, ενώ παράλληλα παρατηρείται η στρατιωτικοποίησή τους που, εκ των πραγμάτων, συμβάλλει στην αύξηση κρουσμάτων υπέρμετρης αστυνομικής βίας.

Διαχρονικά, τα κύρια προβλήματα που εντοπίζονται στη δράση της ΕΛΑΣ αφορούν κυρίως:

- A** τη χρήση υπέρμετρης (φυσικής) βίας,

- B** την αλόγιστη και μη νόμιμη χρήση των μέσων και των πρακτικών που μεταχειρίζεται για την καταστολή διαδηλώσεων,

- Γ** την εκτεταμένη πρακτική αναιτιολόγητων ελέγχων και προσαγωγών και των παραβιάσεων των δικαιωμάτων των υπόπτων ή κατηγορούμενων,

- Δ** την τέλεση βασανιστηρίων ή άλλων σοβαρών προσβολών της ανθρώπινης αξιοπρέπειας,

- E** την εκτεταμένη χρήση υπηρεσιακών όπλων και τη συχνή χρήση τους εκτός υπηρεσίας,

- ΣΤ** των υφιστάμενων δεσμών με την ακροδεξιά,

- Z** την επίδειξη ή την ανοχή ρατσιστικής συμπεριφοράς απέναντι σε ευάλωτες ή άλλες ομάδες, καθώς και την επίδειξη ή ανοχή σεξιστικής συμπεριφοράς απέναντι σε γυναίκες ή άτομα της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας,

- H** την έλλειψη διαφάνειας και την συχνή παραβίαση των δικαιωμάτων των δημοσιογράφων

- Θ** την παραπληροφόρηση σχετικά με υποθέσεις αστυνομικής αυθαιρεσίας που λαμβάνουν δημοσιότητα και

- I** την απουσία ουσιαστικού πειθαρχικού και ποινικού ελέγχου.

Στα επόμενα κεφάλαια θα εξετάσουμε κάθε ένα από τα παραπάνω ζητήματα ξεχωριστά, προσπαθώντας να αναδείξουμε ότι δεν μπορεί να γίνεται, πλέον, λόγος για μεμονωμένα περιστατικά, αλλά για ένα συστηματικό και συστημικό φαινόμενο αστυνομικής βίας και αυθαιρεσίας που φέρει καίρια πλήγματα στη δημοκρατία και το κράτος δικαίου στη χώρα μας.

Υπέρμετρη βία: μια πάγια πρακτική και “σε όποιον αρέσει”

Για να χειροπεδηθεί αυτό το άτομο και να ασφαλισθεί, για να μην τραυματιστεί άλλο ο ίδιος, διερχόμενος πολίτης ή οι ίδιοι, αυτή είναι η πρακτική. Σε όποιον αρέσει.

ΔΗΛΩΣΕΙΣ ΔΗΜΟΣΘΕΝΗ ΠΑΚΟΥ, ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΩΝ
ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΑΘΗΝΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΣΥΛΛΗΨΗΣ
ΤΟΥ ΖΑΚ ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ, ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2018

Ανάποδα γκλοπ, ευθείες βολές οβίδων κρότου λάμψης, νερού και δακρυγόνων απρόκλητοι και αναίτιοι ξυλοδαρμοί ανηλίκων, φοιτητών, πολιτών ακόμη και ολόκληρων οικογενειών, ανοιγμένα κεφάλια, πρόκληση μόνιμων βλαβών ή και ακρωτηριασμών είναι μερικές μόνο από τις εικόνες που συνθέτουν το μωσαϊκό της αλόγιστης χρήσης φυσικής βίας μερίδας των αστυνομικών στη χώρα μας σήμερα. Φυσικά, τα παραπάνω δεν αποτελούν ένα καινούργιο, άγνωστο φαινόμενο στην Ελλάδα, ωστόσο, χάρη στις δυνατότητες που προσφέρουν οι νέες τεχνολογίες, σε συνδυασμό με τη συγκρότηση αρμόδιων θεσμικών οργάνων επιφορτισμένων με την καταγραφή και διερεύνηση του φαινομένου, σήμερα, είμαστε σε θέση να έχουμε σημαντικά καλύτερη εικόνα για τις περιστάσεις της χρήσης βίας από την αστυνομία καθώς και για την ένταση και την κατεύθυνσή της.

Παρά τις δηλώσεις των πολιτικών ηγεσιών που μιλούν για την ανάγκη “πάταξης της εγκληματικότητας” και για “αποφασιστικές απαντήσεις” στην αύξηση της τελευταίας, η συκνότητα σύσταση νέων “ειδικών” σωμάτων ασφαλείας (ΔΕΛΤΑ, ΔΙΑΣ, ΔΡΑΣΗ), όπως και η ευρεία ενεργοποίηση παλαιότερων σωμάτων της αστυνομίας (λ.χ. των Μονάδων Αποκατάστασης Τάξης - MAT), μοιάζει να μην απαντούν τόσο στην καταπολέμηση της εγκληματικότητας, όπως λέγεται, αλλά να είναι μονοσήμαντα προσανατολισμένες στην καταστολή. Το γεγονός αυτό διαφαίνεται, μεταξύ άλλων, στον σημαντικά αυξημένο αριθμό καταγγελιών για κατάχρηση εξουσίας και βίβανυση συμπεριφορά από τα συγκεκριμένα σώματα.

Τα παραδείγματα άσκησης υπέρμετρης φυσικής βίας (αλλά και άλλων κακοποιτικών συμπεριφορών) από αυτές τις μονάδες, τόσο σε επίπεδο υποθέσεων που έχουν απασχολήσει την κοινή γνώμη, όσο και σε επίπεδο εικόνων που έχουμε “συνηθίσει”, πλέον, να βλέπουμε, είτε δια ζώσης, είτε σε μαγνητοσκοπημένο οπτικοακουστικό υλικό, είναι τόσα πολλά, οπού θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί ότι η υπέρμετρη και ανεξέλεγκτη φυσική βία από αστυνομικά όργανα, ιδίως των συγκεκριμένων μονάδων, έχει “κανονικοποιηθεί” και αποτελεί μια πάγια, συνειδητή πρακτική ή και πολιτική της ΕΛΑΣ. Μια σταχυολόγηση ορισμένων περιστατικών, που έτυχε να δουν το φως της δημοσιότητας τα τελευταία χρόνια, εν είδει χρονολογίου, είναι ενδεικτική ως προς τη διάσταση του φαινομένου:

2006 Την 17η Νοέμβρη του 2006 και μετά το πέρας της διαδήλωσης για την επέτειο του Πολυτεχνείου στη Θεσσαλονίκη, ο Κύπριος φοιτητής, Αυγουστίνος Δημητρίου, ξυλοκοπείται άγρια και αναίτια από αστυνομικούς με πολιτικά. Μετά τον ξυλοδαρμό του, ο νεαρός κρατείται τη νύχτα στο αστυνομικό τμήμα και μεταφέρεται την επομένη σε νοσοκομείο, όπου παραμένει για 11 ημέρες. Η αστυνομία υποστηρίζει ότι ο Κύπριος φοιτητής τραυματίστηκε... πέφτοντας αρχικά σε σταθμευμένο μοτοποδήλατο και στη συνέχεια σε μία ζαρντινιέρα. Η αστυνομία

διαφεύδεται καθώς κυκλοφορεί στη δημοσιότητα βίντεο που καταγράφει τον ξυλοδαρμό του νεαρού. Το Διοικητικό Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης επιδίκασε αποζημίωση στον νεαρό, ενώ δύο από τους συνολικά 8 κατηγορούμενους αστυνομικούς καταδικάζονται σε ποινές φυλάκισης 2,5 ετών, με ζετή αναστολή, για το αδίκημα της επικίνδυνης σωματικής βλάβης, αφού τους αναγνωρίστηκαν ελαφρυντικά.

2011 Τον Μάιο του 2011, ο Γιάννης Καυκάς χτυπήθηκε με πυροσβεστήρα από αστυνομικό της Υποδιεύθυνσης Αποκατάστασης Τάξης (Υ.Α.Τ.) με αποτέλεσμα να πέσει σε κώμα για 10 ημέρες. Το Διοικητικό Πρωτοδικείο (Διοικ. Πρωτ. Αθην. 3947/2021) έκρινε ότι *“αποδείχθηκε η αδιάκριτη χρήση βίας από τους αστυνομικούς σε διαδηλωτές, τους οποίους χτυπούσαν με τα γκλοπ κανονικά ή ανάποδα και με τα πόδια, ενώ παράλληλα ψέκαζαν με τις φυσούνες επάνω στα πρόσωπά τους”* ενώ ο αστυνομικός που χτύπησε τον Καυκά, *“εν μέσω ρίψης δακρυγόνων και χειροβομβιδων κροτου-λάμψης και χρήσης φυσούνας για εκτόξευση χημικών εξ επαφής, φορώντας την ειδική στολή με τα απαραίτητα προστατευτικά μέσα διαφόρων σημείων του σώματος του (κράνος, άρβυλα, πυροσβεστήρα, ασπίδα, αλεξίσφαιρο γιλέκο, προσωπίδα αερίων με κατάλληλο φίλτρο”, με μέρος της εξάρτυσής του, έβαλε εναντίον του (...)) Η εν λόγω συμπεριφορά του αστυνομικού οργάνου (...) πληροί και την ειδική υπόσταση του εγκλήματος της βαριάς σκοπούμενης σωματικής βλάβης”*. Σημειώνεται ότι ποινικές ή πειθαρχικές ευθύνες για τον τραυματισμό του Γιάννη Καυκά δεν αποδόθηκαν ποτέ.

2012 Ο φωτορεπόρτερ Μάριος Λώλος, τον Απρίλιο του 2012, κατά την κάλυψη μιας πορείας, σε στιγμή που δεν υπήρχαν ενεργές εστίες επεισοδίων, διαμαρτυρήθηκε, με την ιδιότητά του ως Πρόεδρος της Ένωσης Φωτορεπόρτερ Ελλάδος, για τη στάση της αστυνομίας και αφού είχε αρχίσει να απομακρύνεται από το σημείο, χτυπήθηκε πίσωπλατά από αστυνομικό με ανάποδο γκλοπ στο κεφάλι. Αποτέλεσμα αυτού του χτυπήματος ήταν να υποστεί βαρύ τραυματισμό και να χρειαστεί άμεσα χειρουργείο. Για το περιστατικό διενεργήθηκε ΕΔΕ η οποία τέθηκε στο αρχείο, αφού, σύμφωνα με τους αρμοδίους, δεν προέκυψαν στοιχεία από τα οποία να θεμελιώνεται η διάπραξη πειθαρχικού παραπτώματος από κάποιον αστυνομικό.

2018 Ακραία και επικίνδυνη ήταν η χρήση βίας από την αστυνομία και στο περιστατικό που κατέληξε στον τραγικό θάνατο του Ζακ Κωστόπουλου τον Σεπτέμβριο του 2018, όταν, κατόπιν του ξυλοδαρμού του από πολίτες, εννέα αστυνομικοί έσπευσαν να συλλάβουν έναν αιμόφυρτο και εμφανώς ανήμπορο να προβάλλει αντίσταση πολίτη, ασκώντας άσκοπη βία μέσω λακτισμάτων και άλλων χτυπημάτων και προβαίνοντας σε χειροπέδηση. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ότι τόσο ο Πρόεδρος των αστυνομικών υπαλλήλων Αθηνών, όσο και ο Γενικός Γραμματέας Ειδικών Φρουρών, όταν ερωτήθηκαν για το εάν χρησιμοποιήθηκε υπερβολική βία στη συγκεκριμένη περίπτωση, απάντησαν ότι αυτή είναι η πρακτική που ακολουθείται, επιβεβαιώνοντας τον ισχυρισμό περί μιας παγιωμένης πρακτικής χρήσης υπέρμετρης βίας αδιακρίτως. Παρά τα βίντεο, που δείχνουν καθαρά τους αστυνομικούς να χτυπούν το αιμόφυρτο και ακινητοποιημένο στο έδαφος θύμα, το Πειθαρχικό Συμβούλιο της Ελληνικής Αστυνομίας έκρινε ότι είναι αθώοι και δεν τους επέβαλε καμία ποινή. Σημειώνεται ότι είχε προηγηθεί απαλλακτική απόφαση για τους εμπλεκόμενους αστυνομικούς τον Μάιο του 2022 από το Μικτό Ορκωτό Δικαστήριο της Αθήνας, με μειοψηφία της προέδρου και δύο ενόρκων.

2019 Σε άγριο ξυλοδαρμό και εξευτελισμό ολόκληρης οικογένειας κατέληξε η οργανωμένη επιχείρηση της ΕΛΑΣ για την εκκένωση κατάληψης, σε ζωντανή μετάδοση, στο Κουκάκι τον Δεκέμβριο του 2019. Κατά τη διάρκεια της επιχείρησης, η αστυνομία εισέβαλε σε παρακείμενο στην κατάληψη σπίτι, ξυλοκοπώντας και συλλαμβάνοντας τον σκπνοθέτη Δημήτρη Ινδαρέ και τους δύο γιους του. Η οικογένεια Ινδαρέ, σύμφωνα με την εισαγγελική πρόταση, χρησιμοποιήθηκε ως εξιλαστήριο θύμα μιας παταγωδώς αποτυχημένης αστυνομικής επιχείρησης και εν τέλει, όλα τα μέλη της οικογένειας απαλλάχθηκαν από το Τριμελές Εφετείο Αθηνών από τις κατηγορίες που τους είχαν αποδοθεί. Ταυτόχρονα, όπως θα δούμε και σε επόμενο κεφάλαιο, η δικογραφία, που σχηματίστηκε για τις πράξεις βίας των αστυνομικών, έπειτα από καταγγελία των θυμάτων, τέθηκε στο αρχείο από τον Εισαγγελέα, ενώ και η προσφυγή που ασκήθηκε από την οικογένεια κατά της διάταξης απορρίφθηκε από τον Εισαγγελέα Εφετών. Απαλλακτική για τους αστυνομικούς ήταν και η πειθαρχική διαδικασία που διενεργήθηκε, με τον Συνήγορο του Πολίτη να εντοπίζει σοβαρά κενά στη διαδικασία.¹¹

11 Εθνικός Μηχανισμός Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας, Ετήσια Έκθεση 2021.

2020 Περίπου ένα χρόνο αργότερα, στις 17 Νοεμβρίου 2020, ένας ακόμη ξυλοδαρμός οικογένειας έλαβε χώρα σε ζωντανή μετάδοση: ο λόγος για την οικογένεια Καττή, όπου ο γιός της οικογένειας, Ορέστης Καττής, προηπληκίστηκε και συνελήφθη βίαια στην πυλωτή της πολυκατοικίας που διέμενε στα Σεπόλια από δυνάμεις της ομάδας ΔΕΛΤΑ. Όταν περίοικοι και μέλη της οικογένειας διαμαρτυρήθηκαν για τη βίαιη σύλληψη, ξυλοκοπήθηκαν άγρια, συμπεριλαμβανομένης της μητέρας του Ορέστη Καττή. Λίγη ώρα αργότερα, όταν αλληλέγγυοι και μέλη της οικογένειας συγκεντρώθηκαν στο ΑΤ Κολωνού για να διαμαρτυρηθούν για τα ως άνω γεγονότα, οι δυνάμεις της αστυνομίας, ξυλοκόπησαν τους διαμαρτυρούμενους, συμπεριλαμβανομένων των Δημήτρη Καττή (πατέρα του συλληφθέντα) και της Λυδίας Καττή (αδερφή του συλληφθέντα). Το περιστατικό εξελίχθηκε με τη βίαιη σύλληψη της Λυδίας Καττή και με την εσπευσμένη μεταφορά του Δημήτρη Καττή στο νοσοκομείο του Ευαγγελισμού λόγω καρδιακού επεισοδίου. Ο Δημήτρης Καττής κατέφθασε στο νοσοκομείο φρουρούμενος από δυνάμεις της αστυνομίας μέχρι οι τελευταίες να παυθούν, έπειτα από εντολή του αρμόδιου Εισαγγελέα.

Γενικευμένη ήταν η αίσθηση της καταστολής και της αστυνομικής βίας κατά την περίοδο της πανδημίας Covid-19, με τον ΣτΠ να εκφράζει την άποψη ότι “οι έλεγχοι για την πανδημία λειτούργησαν (...) σε μεγάλο βαθμό ως όχημα για την εντατικοποίηση της αστυνομικής καταστολής”.¹² Χαρακτηριστικές ήταν οι απρόκλητες επιθέσεις της αστυνομίας σε πλήθος ατόμων στην πλατεία του Αγίου Ιωάννη στην Αγία Παρασκευή, στην πλατεία Αγίου Γεωργίου στη γειτονιά της Κυψέλης και στην πλατεία Καλλιθέας στη Θεσσαλονίκη, όπως τις κατέγραψε σε σχετική της έκθεση η Διεθνής Αμνηστία.¹³

2021 Εξαιρετικά ανησυχητικά ήταν και τα γεγονότα της Νέας Σμύρνης, για τα οποία εξέφρασε τον προβληματισμό της και η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) στην έκθεσή της για τα ανθρώπινα δικαιώματα κατά την

12 ό.π

13 Διεθνής Αμνηστία, “Αστυνομεύοντας την πανδημία: Παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά την επιβολή των μέτρων για τον κορονοϊό στην Ευρώπη”, 2020

περίοδο της πανδημίας,¹⁴ όταν νεαρός ξυλοκοπήθηκε απρόκλητα από αστυνομικό της ομάδας ΔΙΑΣ κατά τη διενέργεια ελέγχων στις 7 Μαρτίου 2021. Ο ξυλοδαρμός του νεαρού, η παράνομη δημοσίευση των στοιχείων του από βουλευτή του κυβερνώντος κόμματος αλλά και συνολικότερα το κλίμα καταστολής και βίαιης αστυνόμευσης εν μέσω της πανδημίας, οδήγησε μερίδα των πολιτών σε κινητοποιήσεις κατά της αστυνομικής βίας. Ιδιαίτερα βίαιη αποδείχθηκε η κινητοποίηση της 9ης Μάρτη 2021, η οποία οδήγησε σε τραυματισμό αστυνομικού αλλά και σε δεκάδες περιστατικά υπέρμετρης αστυνομικής βίας που έλαβαν χώρα το ίδιο βράδυ επ' αφορμή του τραυματισμού του αστυνομικού. Ενδεικτικό είναι το οπτικοακουστικό υλικό όπου αστυνομικός ακούγεται να λέει “πάμε να τους σκοτώσουμε” αναφερόμενος στους διαδηλωτές.

2022 Αλγινήν εντύπωση προκάλεσαν, την επόμενη χρονιά, το 2022, οι εικόνες από το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ), οι υπαίθριοι χώροι του οποίου, για μεγάλο διάστημα, μετατράπηκαν σε αρένα επιθέσεων των ΜΑΤ και άλλων μονάδων της αστυνομίας εναντίον διαμαρτυρούμενων φοιτητών ή και αμέριμνου πλήθους στο πλαίσιο φοιτητικών διαμαρτυριών και πολιτιστικών εκδηλώσεων. Οπτικοακουστικά ντοκουμέντα της περιόδου απεικονίζουν ιδιαίτερα σκληρά περιστατικά αστυνομικής βίας εντός του πανεπιστημιακού ιδρύματος, από τη βίαιη σύλληψη αιμόφυρτου φοιτητή, όπου οι αστυνομικές δυνάμεις τον σέρνουν σε σκαλιά και ασφαλτο, μέχρι τον σοβαρό τραυματισμό φοιτητή των ΤΕΦΑΑ από ευθεία βολή οβίδας κρότου λάμψης.

2023 Τα εξαιρετικά σοβαρά περιστατικά αστυνομικής βίας συνέχισαν, αμείωτα, αν όχι αυξανόμενα, και το 2023. Ανάμεσα σε αναρίθμητα περιστατικά και καταγγελίες που κατεγράφησαν εντός του έτους, ερωτηματικά εγείρει η υπόθεση του θανάτου του 58χρονου Κώστα Μανιουδάκη, που άφησε την τελευταία του πνοή την 1η Σεπτεμβρίου 2023 στην Κρήτη και, σύμφωνα με καταγγελίες της οικογένειάς του, αυτή προέκυψε, όχι από καρδιακό επεισόδιο, κατά τη διάρκεια τυπικού ελέγχου της τροχαίας, όπως διέρρευσε στα τοπικά μέσα ενημέρωσης, αλλά από ξυλοδαρμό αστυνομικών που τον συνέλαβαν. Αντιστοίχως, ερωτηματικά εγείρει

14 Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, “Οι εξαιρετικοί καιροί απαιτούν εξαιρετικές απαντήσεις”, Μάιος 2021

και η υπόθεση του σοβαρού τραυματισμού 16χρονης την 28η Οκτωβρίου 2023 όπου, σύμφωνα με τις καταγγελίες της οικογένειας και της συνηγόρου της, η ανήλικη φέρεται να ξυλοκοπήθηκε από αστυνομικούς της ΟΠΚΕ. Στην τελευταία δε υπόθεση, οι αντιφατικές ανακοινώσεις της αστυνομίας που έσπευσαν αφενός να τοποθετήσουν την ανήλικη σε ομάδα που επιτέθηκε στις αστυνομικές δυνάμεις, αφετέρου να αρνηθούν κατηγορηματικά την εμπλοκή των αστυνομικών στον τραυματισμό της, σε συνδυασμό με τις καταγγελίες που είδαν το φως της δημοσιότητας για παρεμπόδιση αυτόπτων μαρτύρων να καταθέσουν, αναδεικνύουν ακόμη μια διάσταση της αστυνομικής βίας που έχει να κάνει με την επικοινωνιακή αλλά και υπηρεσιακή διαχείριση τέτοιων περιστατικών που παραπεμπουν σε συγκάλυψη.

Τα περιστατικά χρήσης υπέρμετρης σωματικής βίας από την αστυνομία, φυσικά, δεν εξα-ντλούνται σε υποθέσεις που έτυχε να δουν το φως της δημοσιότητας, όπως οι παραπάνω, αντιθέτως, δεν συνιστούν παρά την κορυφή του παγόβουνου, όπως έχει αναφέρει και ο Συνήγορος του Πολίτη.¹⁵ Ως εκ τούτου, ο ισχυρισμός περί “μεμονωμένων περιστατικών” συγκρούεται με τα όσα προκύπτουν, τόσο από τα στοιχεία που συλλέγονται από τα αρμοδίως θεσμικά όργανα, όσο και από την κοινή εμπειρία που αποτυπώνεται, άλλωστε, στο πλούσιο οπτικοακουστικό υλικό που είναι ελεύθερα προσβάσιμο στο διαδίκτυο.

15 Εθνικός Μηχανισμός Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας, Ετήσια Έκθεση 2022.

Κινητοποιήσεις πολιτών και κατασταλτική διαχείριση πλήθους: “ψυχραιμία”, “νομιμότητα” και “περιορισμένη χρήση χημικών και βίας”

Οι αστυνομικοί εκπαιδεύονται στη χρήση βίας, η οποία χαρακτηρίζεται από αναλογικότητα, στο πλαίσιο κλιμακούμενων κανόνων εμπλοκής.

- Σε όλες τις πορείες γίνονται επεισόδια και η Αστυνομία τις διαλύει με χημικά;
- Όχι, σε πάρα πολύ λίγες υπάρχουν επεισόδια και η Αστυνομία κάνει χρήση χημικών ή νερού. Οι πορείες χωρίς επεισόδια δεν προβάλλονται από τα ΜΜΕ γιατί δεν «έχουν ενδιαφέρον».

“42 ΑΛΗΘΕΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΗ ΑΥΘΑΙΡΕΣΙΑ ΚΑΙ ΥΠΕΡΜΕΤΡΗ ΒΙΑ”, ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ ΕΛΑΣ, 12 ΜΑΡΤΙΟΥ 2021

...Οι Αστυνομικές Δυνάμεις που είχαν τοποθετηθεί στο σημείο, προκειμένου να οριοθετήσουν την συγκέντρωση, με κατάλληλες κινήσεις, περιορισμένη χρήση δακρυγόνων και χρήση νερού από το Ειδικό Όχημα απώθησαν τους συγκεντρωμένους και αποκαταστάθηκε με ασφάλεια η κυκλοφορία των οχημάτων στην Λ. Κηφισίας...

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛ.ΑΣ.

ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΠΥΡΟΣΒΕΣΤΩΝ ΣΤΟ ΜΑΡΟΥΣΙ, 5 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2021, ΟΙ ΚΙΝΗΣΕΙΣ ΧΕΙΡΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗΣ ΟΔΗΓΗΣΑΝ ΣΤΟΝ ΒΑΡΥ ΤΡΑΥΜΑΤΙΣΜΟ ΕΝΟΣ ΠΥΡΟΣΒΕΣΤΗ ΑΠΟ ΚΡΟΤΟΥ-ΛΑΜΨΗΣ ΚΑΙ ΕΝΟΣ ΦΩΤΟΡΕΠΟΡΤΕΡ ΜΕ ΔΥΟ ΚΑΤΑΓΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΥΡΑ

Παρά τις επικοινωνιακές προσπάθειες που γίνονται κατά καιρούς προκειμένου να δοθεί η αίσθηση ότι η ΕΛΑΣ προσανατολίζεται σε ήπιες μεθόδους αστυνόμευσης των συναθροίσεων και καταφεύγει στη βία μονάχα στις πιο έσχατες των περιπτώσεων, όπως για παράδειγμα με τη δημοσίευση του Εθνικού Σχεδίου Διαχείρισης των Δημόσιων Υπαίθριων Συναθροίσεων το 2021,¹⁶ η καθημερινή εμπειρία, δείχνει ακριβώς το αντίθετο. Από τις προληπτικές, καθολικές απαγορεύσεις κινητοποιήσεων των πολιτών, μέχρι το παράδοξο της υποκίνησης επεισοδίων από την ίδια την ΕΛΑΣ, η βίαιη καταστολή των κινητοποιήσεων συχνά επιλέγεται από την ΕΛΑΣ ως η προσφορότερη μέθοδος διαχείρισης των δημόσιων συναθροίσεων. Έτσι, οι διαμαρτυρίες των πολιτών μετατρέπονται σε προνομιακό τόπο εκδήλωσης περιστατικών αστυνομικής βίας και αυθαιρεσίας και η υπέρμετρη, αλόγιστη (κατά)χρήση μέσων και όπλων καταστολής πλήθους τείνει να γίνει μια νέα κανονικότητα, με τις αρχές να κινούνται συχνά μακριά από τα όρια της νομιμότητας αλλά και της κοινής λογικής. Θα μπορούσε εύλογα να ισχυριστεί κανείς ότι η επιλογή της ΕΛΑΣ να καταστέλλει τόσο συχνά και με τόσο βίαιο τρόπο τις κινητοποιήσεις των πολιτών, χωρίς μάλιστα να καταβάλει ιδιαίτερες προσπάθειες να αποκρύψει τα περιστατικά αστυνομικής βαρβαρότητας από τα ΜΜΕ και τους τηλεοπτικούς φακούς, αποσκοπεί στην τρομοκράτηση των πολιτών που συμμετέχουν (ή σκέφτονται να συμμετέχουν) σε διαμαρτυρίες απέναντι στις κυβερνητικές πολιτικές.

Η μέθοδος της πρόληψης: Απαγορεύσεις κινητοποιήσεων

Κατά την περίοδο της πανδημίας Covid-19, μια νέα πρακτική προληπτικής καταστολής, εξαιρετικά ανησυχητική για το δικαίωμα στη συνάθροιση, φάνηκε να εμφανίζεται: αξιοποιώντας τη δεύτερη παράγραφο του άρθρου 11 του Συντάγματος που ορίζει ότι “οι υπαίθριες συναθροίσεις μπορούν να απαγορευτούν με αιτιολογημένη απόφαση της αστυνομικής αρχής, γενικά, αν εξαιτίας τους επίκειται σοβαρός κίνδυνος για τη δημόσια ασφάλεια, σε ορισμένη δε περιοχή, αν απειλείται σοβαρή διατάραξη της κοινωνικοοικονομικής ζωής, όπως νόμος ορίζει”, οι αρχές, με αποφάσεις του Αρχηγού της αστυνομίας, άρχισαν να απαγορεύουν γενικά τη διεξαγωγή κινητοποιήσεων, κατά το δοκούν, επικαλούμενες λόγους “δημόσιας ασφάλειας”, παρά τον εξόφθαλμο προσηχηματικό χαρακτήρα τους.

Χαρακτηριστική ήταν η περίοδος των περιοριστικών μέτρων κατά της πανδημίας, όπου, ενώ υπήρχε σχετική με τις συναθροίσεις απαγόρευση εν ισχύ, σε όσες περιπτώσεις η αστυ-

16 Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, “Ο ιός δεν μεταδίδεται από την ατμόσφαιρα, η ατμόσφαιρα όμως απονέμει αυθαιρεσία”, 29/11/2020.

νομία έκρινε, δεν την εφάρμοζε, ενώ, σε άλλες περιπτώσεις, ακόμη και μετά την άρση των μέτρων, πάλι όταν η αστυνομία το έκρινε, έκανε εφαρμογή της απαγόρευσης, παρόλο που τυπικά είχε λήξει η ισχύς της.¹⁷ Εκείνη την περίοδο, η Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΛΕΔΑ), με αφορμή την απόφαση του Αρχηγού της αστυνομίας για την απαγόρευση όλων των δημόσιων υπαίθριων συναθροίσεων στο σύνολο της επικράτειας, στις οποίες συμμετείχαν τέσσερα ή περισσότερα άτομα, για το διάστημα 15-18 Νοεμβρίου 2020, είχε σημειώσει τον αντισυνταγματικό χαρακτήρα των απαγορεύσεων και σχολίαζε:

(...) ακόμα και αν θεωρηθεί ότι στην έννοια της δημόσιας ασφάλειας εμπεριέχεται και η προστασία της δημόσιας υγείας, πάντως η καθολική απαγόρευση, χωρίς διάκριση, οποιασδήποτε συνάθροισης, ακόμα και συμβολικής και ολιγομελούς, με μέριμνα τήρησης των γνωστών μέτρων προφύλαξης, ακόμα δε και εκείνων των φορέων, όπως ιδίως κομμάτων ή συνδικαλιστικών οργανώσεων, που γνωστοποίησαν την πρόθεσή τους να τιμήσουν την επέτειο του Πολυτεχνείου με διαφορετικό από το συνήθη τρόπο, παραβιάζει τη συνταγματικά κατοχυρωμένη αρχή της αναλογικότητας των μέτρων. Περαιτέρω, ακόμα και αν πράγματι η ερμηνευτική δήλωση του άρθρου 5 επιτρέπει περιορισμούς των ελευθεριών μας για λόγους δημόσιας υγείας, η σχετική διάταξη κάνει με το παραπάνω σαφές ότι οι περιορισμοί αυτοί μπορούν να αφορούν μόνον ατομικές συγκεκριμένα πρόσωπα που συνιστούν κίνδυνο και σίγουρα όχι τον καθένα, όπως συμβαίνει με την επίμαχη απόφαση του Αρχηγού ΕΛΑΣ.¹⁸

Επιπλέον, τον Νοέμβριο του 2020, η ΕΛΕΔΑ κατέθεσε αίτηση ακύρωσης και αίτηση αναστολής στο ΣτΕ κατά της απόφασης του Αρχηγού της αστυνομίας.¹⁹

Αν και η πρακτική των απαγορεύσεων ήταν πιο έντονη κατά την περίοδο της πανδημίας (απαγορεύσεις εφαρμόστηκαν, για παράδειγμα, και το 2021),²⁰ εφόσον έγινε η αρχή, υπήρξε και συνέχεια: απαγορεύσεις συναθροίσεων εντός συγκεκριμένων νομών έκαναν την εμφάνισή τους και το 2023 και το 2024, πολύ μετά, δηλαδή, την άρση των περιοριστικών μέτρων της πανδημίας.²¹

17 Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, “Ο ιός δεν μεταδίδεται από την ατμόσφαιρα, η ατμόσφαιρα όμως απονέμει αυθαιρεσία”, 29/11/2020.

18 Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, “Γενική απαγόρευση συναθροίσεων: Στις εξαιρετικές περιπτώσεις είναι εξαιρετικά κρίσιμος ο πυρήνας των ελευθεριών”, 15/11/2020.

19 Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, “Η ΕΛΕΔΑ κατέθεσε αίτηση ακύρωσης και αίτηση αναστολής στο ΣΤΕ κατά της γενικής απαγόρευσης συναθροίσεων”, 16/11/2020.

20 Gownwatch, “Ακόμα μία απόφαση του Αρχηγού της Αστυνομίας που απαγορεύει τις δημόσιες συναθροίσεις”, 3/2/2021.

21 Βλ. σχετικά ΕΛΕΔΑ, ΕΛ.ΑΣ.: Ζητήματα Υπέρμετρης Βίας και Αυθαιρεσίας, Δεκέμβριος 2022, σ. 9-10.

Η μέθοδος της πρόκλησης: Υποκίνηση επεισοδίων

Πέραν των απαγορεύσεων των κινητοποιήσεων, μια άλλη μέθοδος “νομιμοποίησης” της βίαιης καταστολής των κινητοποιήσεων, η οποία μοιάζει να απαντάται στις πρακτικές της ΕΛΑΣ, είναι η υποκίνηση επεισοδίων ή και η πρόκληση φθορών σε ιδιοκτησίες, κατά τη διάρκεια, κατά τα άλλα ειρηνικών, διαμαρτυριών πολιτών.

Η πιο κοινή πρακτική, της οποίας συχνά γινόμαστε μάρτυρες κατά τη διάρκεια κινητοποιήσεων σε μεγάλες πόλεις της χώρας, είναι η ξαφνική, άνευ λόγου και αιτίας, βίαιη επίθεση στο σώμα της διαδήλωσης. Σε χρόνο που καμία έκνομη ενέργεια δεν λαμβάνει χώρα, οι αστυνομικές δυνάμεις επιτίθενται σε τυχαίο, διερχόμενο σώμα πολιτών, προκαλώντας πολλές φορές οργισμένες αντιδράσεις από τους παρευρισκόμενους πολίτες, δημιουργώντας με αυτό τον τρόπο εστίες βίας, καταλήγοντας τελικά στην καταστολή και διάλυση ολόκληρης της κινητοποίησης.

Ακόμη, δεν είναι λίγες οι φορές που έχει καταγραφεί σε οπτικοακουστικό υλικό η παράδοση συνθήκη όπου μαυροντυμένοι, κρανοφόροι, “απειλητικοί” νεαροί - “γνωστοί-άγνωστοι”, όπως αποκαλούνται συχνά από τα μέσα ενημέρωσης να συνοδεύονται ή να συζητούν αμέριμνοι και σε κάθε περίπτωση βρίσκονται σε αгаστή συνεργασία, με ένστολους αστυνομικούς, επιφορτισμένους με τη διαφύλαξη της κοινωνικής ειρήνης, κατά τη διεξαγωγή των κινητοποιήσεων. Μάλιστα, έχουν καταγραφεί περιστατικά όπου τα πρόσωπα αυτά, με πολιτική περιβολή που παραπέμπει σε συγκεκριμένους πολιτικούς χώρους και ομάδες, παρισφύουν στις κινητοποιήσεις και προβαίνουν σε έκνομες ενέργειες (ρίψη μολότοφ, βεγγαλικών ή άλλων αντικειμένων, πρόκληση φθορών, κλπ), χωρίς όμως να συλλαμβάνονται ή να καταστέλλονται από τις παρευρισκόμενες στο σημείο αστυνομικές δυνάμεις.

Τέλος, δεν είναι λίγα τα περιστατικά όπου ένστολοι έχουν καταγραφεί να προκαλούν συνειδητά ζημιές σε δημόσια περιουσία ή και περιουσίες πολιτών. Κάνοντας χρήση της ατομικής τους εξάρτυσης και εξοπλισμού, καταγράφονται να καταστρέφουν βιτρίνες μαγαζιών, φανάρια ή τζάμια αυτοκινήτων, κ.ο.κ.²²

Όλα τα παραπάνω, εγείρουν ιδιαίτερη ανησυχία και ερωτηματικά σχετικά με τη δράση της ΕΛΑΣ στις κινητοποιήσεις καθώς, τέτοιου είδους ενέργειες είναι προδήλως παράνομες

22 Βλ. ενδεικτικά: Alfavita Newsroom, “[Λέσβος: Η στιγμή που τα ΜΑΤ σπάνε αυτοκίνητα κατοίκων](#)”, Alfavita, 27/02/2020. Τα Νέα Newsroom, “[Εξάρχεια - Αστυνομικός των ΜΑΤ σπάει τζαμαρία και φωνάζει “ναι, είμαι τρελός”](#)”, Τα Νέα, 27/10/2021. Σύνταξη In, “[Τα ΜΑΤ σπάνε τζαμαρία πολυκατοικίας στην οποία έχουν καταφύγει διαδηλωτές](#)”, In.gr, 07/12/2023

πέραν από εξαιρετικά επικίνδυνες και εξόχως αντιδημοκρατικές. Επιπλέον είναι σαφές ότι ο πραγματικός σκοπός τέτοιου είδους ενεργειών είναι, αφενός η θεμελίωση μιας στοιχειώδους αφορμής για τη βίαιη καταστολή των κινητοποιήσεων των διαμαρτυρόμενων πολιτών, κι αφετέρου η αποτροπή των τελευταίων από το να συμμετέχουν σε κινητοποιήσεις και διαμαρτυρίες.

Η μέθοδος της βίας: Η καταστολή των κινητοποιήσεων και η χρήση απρόσφορων και επικίνδυνων για την υγεία μέσων

Οι απαγορεύσεις των συγκεντρώσεων, η εσκεμμένη πρόκληση επεισοδίων και η εν γένει επιθετική διαχείριση των κοινωνικών διαμαρτυριών από την ΕΛΑΣ, όταν υφίστανται, με μαθηματική, σχεδόν, ακρίβεια οδηγούν σε ένα μόνο αποτέλεσμα: στη βίαιη καταστολή της εκάστοτε διαμαρτυρίας.

Είδαμε παραπάνω την υπόθεση του Γιάννη Καυκά που χτυπήθηκε με πυροσβεστήρα από αστυνομικό της ΥΑΤ, κατά τη διάρκεια κινητοποίησης το 2011, με αποτέλεσμα να πέσει σε κώμα για 10 ημέρες ή την υπόθεση του φωτορεπόρτερ Μάριου Λώλου που χτυπήθηκε πίσωπλατα από αστυνομικό το 2012, σε κινητοποίηση που κάλυπτε δημοσιογραφικά, και παραλίγο και αυτός να χάσει τη ζωή του, ωστόσο, τα περιστατικά ακραίας αστυνομικής βίας, με τη μορφή ξυλοδαρμών, κατά την καταστολή κινητοποιήσεων, είναι, δυστυχώς, χιλιάδες ανά τα χρόνια. Σχεδόν σε κάθε πορεία διαμαρτυρίας η οποία καταστέλεται από τις αρχές καταγράφονται σε οπτικοακουστικό υλικό αστυνομικοί που προβαίνουν σε ανατιολόγητους ξυλοδαρμούς πολιτών στο σωρό, κατά την προσπάθειά τους να διαλύσουν το πλήθος.

Είναι προφανές ότι η αλόγιστη χρήση φυσικής βίας από τις αστυνομικές δυνάμεις μπορεί να αποβεί εξαιρετικά επικίνδυνη για τους πολίτες. Η εκτεταμένη χρήση απρόσφορων και επικίνδυνων για την υγεία μέσων καταστολής από την ΕΛΑΣ δε, αυξάνει ακόμη περισσότερο τον κίνδυνο πρόκλησης σοβαρών βλαβών στην υγεία των καταστελόμενων πολιτών. Αν και τα μέσα τα οποία μπορεί να χρησιμοποιήσει η αστυνομία κατά τη διάλυση των δημόσιων συναθροίσεων δεν προσδιορίζονται πλέον στο νόμο (παρά μόνο ότι αυτά πρέπει να είναι πρόσφορα, αναγκαία και ανάλογα με το σκοπό),²³ το βέβαιο είναι ότι ο καταιονισμός δι’ ύδατος (αύρα), η αστυνομική ράβδος (γκλοπ), τα δακρυγόνα, καθώς και άλλα μέσα, όπως οι οβίδες κρότου λάμψης, οι πλαστικές σφαίρες (ή αλλιώς ελαστικές

23 Βλ. σχετικά ΕΛΕΔΑ, ΕΛ.ΑΣ.: Ζητήματα Υπέρμετρης Βίας και Αυθαιρεσίας, Δεκέμβριος 2022, σ. 9-10.

μπάλες, κατά την ορολογία της ΕΛΑΣ), χρησιμοποιούνται συστηματικά και πολλές φορές αντίθετα από τον ενδεδειγμένο τρόπο κατά την καταστολή κινητοποιήσεων, με αποτέλεσμα την πρόκληση σοβαρότατων τραυματισμών πολιτών.

Δεκάδες φωτογραφίες κάνουν τον γύρο του διαδικτύου όπου ο φωτογραφικός φακός συλλαμβάνει αστυνομικούς της ΕΛΑΣ να βάλουν κατά πολιτών με “ανάποδα γκλοπ”, δηλαδή χτυπώντας τους πολίτες με τη μεταλλική λαβή των πτυσσόμενων ράβδων, συχνά στοχεύοντας στο κεφάλι των θυμάτων της αστυνομικής βίας (εξού και στις περισσότερες φωτογραφίες οι πολίτες απεικονίζονται αιμόφυρτοι, με “ανοιγμένο” κεφάλι).

Αντιστοίχως κακή χρήση γίνεται και με τα δακρυγόνα ή τα αντίστοιχα χημικά μέσα καταστολής. Δεκάδες δημοσιεύματα έχουν καταγράψει τη χρήση ληγμένων χημικών από την ΕΛΑΣ, καθώς και τη χρήση τους σε κλειστούς χώρους (π.χ. στο εσωτερικό του μετρό) αναγκάζοντας τις αρμόδιες επιστημονικές ενώσεις να αντιδράσουν, με τον Ιατρικό Σύλλογο Αθηνών, να καταθέτει μηνυτήρια αναφορά για τη χρήση ληγμένων επικίνδυνων ουσιών από την ΕΛΑΣ,²⁴ ενώ την Ελληνική Ένωση Χημικών να εξηγή σε επιστολή της στον Πρωθυπουργό ότι “τα δακρυγόνα που είναι σε χρήση από τις δυνάμεις ασφαλείας της χώρας περιέχουν τη χημική ουσία CS (ορθο-χλωροβενζιλίδινομαλονιτρίλιο) η οποία κατατάσσεται στα χημικά όπλα και είναι δέκα φορές δραστικότερη από αντίστοιχες ουσίες που εμπεριέχονταν σε δακρυγόνα του παρελθόντος” και ότι “η χημική ουσία CS μπορεί να αποβεί τοξική, εφόσον εκτοξευτεί από μικρή απόσταση -λιγότερο από πέντε μέτρα- στο πρόσωπο ανθρώπων και μέσα σε κλειστό χώρο”, υπενθυμίζοντας ότι, βάσει της Σύμβασης του Παρισιού (1993), η οποία έχει κυρωθεί και από την Ελλάδα, η παραγωγή τέτοιων χημικών ουσιών για στρατιωτικούς σκοπούς έχει απαγορευτεί.²⁵

Εξαιρετικά επικίνδυνα έχει αποδειχθεί και η χρήση οβίδων κρότου λάμψης, η οποία έχει σταθεί αιτία για την πρόκληση ακόμη και μόνιμων βλαβών, όπως στην υπόθεση του δημοσιογράφου Μανώλη Κυπραίου τον Ιούνιο του 2011,²⁶ αλλά και στην υπόθεση ακρωτηριασμού πυροσβέστη τον Νοέμβριο του 2021. Αντιστοίχως, έχουν καταγραφεί και εξαιρετικά σοβαρές σωματικές βλάβες, όπως στις περιπτώσεις των φοιτητών Γιάννη Ντουσάκη και Γιώργου Μαύρου που τραυματίστηκαν από οβίδες κρότου λάμψης τον Μάιο

24 Ιατρικός Σύλλογος Αθηνών, “Ο ΙΣΑ κατέθεσε μηνυτήρια αναφορά, στον Εισαγγελέα, για τη χρήση ληγμένων επικίνδυνων χημικών ουσιών, στο συλλαλητήριο για τη Μακεδονία”, 21/1/2019.

25 Ένωση Ελλήνων Χημικών, “Επιστολή ΕΕΧ προς τον Πρωθυπουργό σχετικά με την χρήση δακρυγόνων σε διαδηλώσεις συνταξιούχων”, 6/10/2016.

26 Ο δημοσιογράφος Μανώλης Κυπραίος υπέστη ολική απώλεια ακοής ενώ κάλυπτε διαδήλωση στην Αθήνα στις 15 Ιουνίου 2011. Με την απόφαση 8144/2020 το Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθηνών όρισε σχετική αποζημίωση και τον Νοέμβριο του 2022, έντεκα χρόνια μετά, ο δημοσιογράφος δικαιώθηκε καθώς το Διοικητικό Εφετείο Αθηνών (4055/14-11-2022) απέρριψε την έφεση που είχε ασκήσει το Δημόσιο.

2022 στο πλαίσιο των διαμαρτυριών στο ΑΠΘ ή στην υπόθεση του δημοσιογράφου Νίκου Χριστοφάκη που έχασε το 55% της ακοής του τον Μάρτιο του 2023.

Οι μέθοδοι που επιλέγει η ΕΛΑΣ για τη διαχείριση των κινητοποιήσεων των πολιτών είναι σαφές πως συχνά μπορεί να αποδειχθούν ιδιαίτερα επικίνδυνες, τόσο για την υγεία των πολιτών, όσο και για τα θεμελιώδη δικαιώματά τους. Η βίαιη καταστολή των διαμαρτυριών με τη χρήση, μάλιστα, αμφιλεγόμενων ή και παράνομων μέσων και πρακτικών, μπορεί πράγματι, ορισμένες φορές, βραχυπρόθεσμα, να κάμπτει τις αντιστάσεις των πολιτών, όμως, σε μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο επίπεδο, ενισχύει την κοινωνική πόλωση και συμβάλλει στην περαιτέρω απώλεια της ήδη πληγωμένης εμπιστοσύνης των πολιτών στο θεσμό της αστυνομίας. Στις σχετικές έρευνες αυτό, άλλωστε, έχει ήδη αρχίσει να καταγράφεται.²⁷

27 Σύμφωνα με την έρευνα “Εμπιστοσύνη στους Θεσμούς” της Public Issue το 2024, ενώ το 2018 ένα 22% των πολιτών δήλωναν ότι δεν εμπιστεύονται την αστυνομία, το 2021 το ποσοστό αυτό εκτινάχθηκε στο 55%, με τις πλέον πρόσφατες μετρήσεις για το έτος 2024, να σταθεροποιούν αυτή την απώλεια εμπιστοσύνης στο 54%. Ταυτόχρονα, σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποιήθηκε στον απόηχο των γεγονότων της Νέας Σμύρνης, το 44% των πολιτών θεωρεί πως η ΕΛΑΣ κάνει χειρότερα της δουλειά της σε σχέση με τις αστυνομίες των υπόλοιπων ευρωπαϊκών κρατών και επιπλέον, σύμφωνα με το 61% των πολιτών, η βία που ασκεί είναι δυσανάλογη (υπερβολική) σε σχέση με τις καταστάσεις που αντιμετωπίζει. Prorata, “Έρευνα επικαιρότητας με αφορμή τα γεγονότα των τελευταίων ημερών στη Νέα Σμύρνη”, Μάρτιος 2021.

“Αλτ! Τις ει;”: Προσαγωγές στο σωρό, παραβιάσεις δικαιωμάτων και άλλες όχι και τόσο νόμιμες πρακτικές

Η έξαρση βίας από πού προκύπτει; Έγιναν προχθές περισσότερες από 350 προσαγωγές. Ασκήθηκε βία, καταγγέλθηκε χρήση μη αναλογικής βίας, υπήρξαν τραυματισμοί; Γιατί η βία, η κανονική βία χωρίς επίθετα, έχει συνέπειες στο σώμα του θύματος. Υπήρξαν τέτοιες καταγγελίες; Όχι από κανέναν...

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ Μ.ΧΡΥΣΟΧΟΪΔΗ,
ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ, ΣΤΗΝ ΟΛΟΜΕΛΕΙΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ,
9 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2020. ΑΝΑΦΕΡΕΤΑΙ ΣΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΗΣ 6 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2020
ΚΑΙ ΤΙΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΤΗΣ ΑΝΤΙΠΟΛΙΤΕΥΣΗΣ ΠΕΡΙ ΑΥΞΗΣΗΣ
ΤΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΗΣ ΒΙΑΣ

Όπως και σε πολλά ακόμα από τα κακώς κείμενα που ταλαιπωρούν τη χώρα μας, έτσι και για τις παραβιάσεις των δικαιωμάτων των πολιτών, των υπόπτων ή των κατηγορούμενων από την ΕΛΑΣ, η νομοθεσία υπάρχει, τα δικαιώματα κατοχυρώνονται, ωστόσο, στην πραγματική ζωή, οι νόμοι καταρρέουν σαν χάρτινοι πύργοι. Από τις προσαγωγές στο σωρό, μέχρι την παραβίαση σχεδόν όλων των δικαιωμάτων των υπόπτων ή κατηγορούμενων, η ΕΛΑΣ ακροβατεί συχνά μεταξύ νομιμότητας και παρανομίας, με την πλάστιγγα να γέρνει ουκ ολίγες φορές στη δεύτερη, κατά την καθημερινή, κοινή πρακτική. Οι μαρτυρίες και οι αναφορές από τα θύματα αυθαιρεσίας, όσο και από τους αρμόδιους φορείς, είναι τόσες που το να τις παραθέσουμε εξαντλητικά είναι μάλλον περιττό. Αντ' αυτού, ας δούμε τις πιο συχνές παραβιάσεις δικαιωμάτων των πολιτών από την ΕΛΑΣ μέσα από μια ολωσδιόλου φανταστική, πλην όμως "τυπική", ιστορία αστυνομικής αυθαιρεσίας, η οποία συντίθεται με βάση τα στοιχεία που συγκεντρώνουν οι περισσότερες ανάλογες πραγματικές υποθέσεις.

Ας πούμε ότι ο 25χρονος Τάκης (που, βέβαια, θα μπορούσε να έχει κάθε όνομα, ηλικία και φύλο), ανεβαίνει αμέριμνος την οδό Βαλτετσίου στην Αθήνα (που, βέβαια, θα μπορούσε να περπατά σε οποιονδήποτε δρόμο ή πόλη). Στο ύψος της οδού Ιπποκράτους στρίβει δεξιά για να κινηθεί προς τα Προπύλαια όπου είναι προγραμματισμένη μια συγκέντρωση διαμαρτυρίας στην οποία ο Τάκης επιθυμεί να συμμετέχει (που, βέβαια, θα μπορούσε να κατευθύνεται προς οπουδήποτε, για οποιοδήποτε λόγο). Αφού έχει περπατήσει κάμποσα μέτρα στην οδό Ιπποκράτους, ο Τάκης, με την άκρη του ματιού του, εντοπίζει μια σταθμευμένη ομάδα αστυνομικών. Παρά το εύλογο άγχος που νιώθει ο Τάκης (όπως και καθένας ή καθεμία από εμάς, για να είμαστε ειλικρινείς) στην θέα των πάνοπλων αστυνομικών με πλήρη εξάρτυση, υπενθυμίζει στον εαυτό του ότι η αστυνομική παρουσία απλώς και μόνο διασφαλίζει την ασφάλεια των πολιτών και της γειτονιάς και ότι ο ίδιος, ως νομοταγής πολίτης που δεν θέλει παρά μονάχα να ασκήσει με ειρηνικό τρόπο το συνταγματικό του δικαίωμα στο συνέρχεσθαι, δεν έχει τίποτα να φοβηθεί και ως εκ τούτου συνεχίζει την πορεία του κανονικά.

Τη στιγμή που πλησιάζει τη διμοιρία, ένα από τα αστυνομικά όργανα τον σταματά. Τον ενημερώνει ότι θα γίνει "εξακρίβωση" και τον ρωτά αν φέρει "κάτι παράνομο πάνω του", διευκρινίζοντας "όπλο, μαχαίρι, ναρκωτικά" και του ζητά να δείξει την ταυτότητά του. Ο Τάκης απαντά αρνητικά και παραδίδει την ταυτότητά του στο αστυνομικό όργανο. Όσο ο πρώτος αστυνομικός ελέγχει τα στοιχεία του, ένας δεύτερος αστυνομικός τον ενημερώνει ότι θα γίνει σωματικός έλεγχος και τον ρωτά ξανά αν έχει κάτι παράνομο πάνω του. Ενώ ο δεύτερος αστυνομικός ξεκινά να ψηλαφίζει το σώμα του, άλλοι αστυνομικοί τον ρωτούν προς τα πού κατευθύνεται, πού μένει και άλλες πληροφορίες σχετικά με το πρόσωπό του. Ο Τάκης, μην έχοντας κάτι να κρύψει και μη θέλοντας να δημιουργήσει κάποιο πρόβλημα, απαντά στις ερωτήσεις των οργάνων με ειλικρίνεια, αν και από μέσα του αναρωτιέται κατά πόσο έχουν δικαίωμα οι αστυνομικοί να του κάνουν τέτοιου είδους έλεγχο και ερωτήσεις,

πολλώ δε μάλλον με έναν τρόπο ο οποίος δε χαρακτηρίζεται από την ευγένειά του. Αφού ο πρώτος αστυνομικός φαίνεται να έχει τελειώσει με τον έλεγχο των στοιχείων του και ο δεύτερος με το σωματικό έλεγχο, ενημερώνουν τον Τάκη ότι θα γίνει “προσαγωγή” για να “εξεταστεί” περαιτέρω.

Ο Τάκης μεταφέρεται στη Γενική Αστυνομική Διεύθυνση Αττικής (ΓΑΔΑ). Αν και ο ίδιος νιώθει φοβισμένος και μπερδεμένος καθώς δεν είναι βέβαιος για ποιό λόγο θα προσαχθεί και για το ποια ακριβώς είναι η διαδικασία, γνωρίζει με σιγουριά ότι δικαιούται να συμβουλευτεί δικηγόρο. Έτσι, απαιτεί από τα παρευρισκόμενα αστυνομικά όργανα να τον αφήσουν να τηλεφωνήσει σε έναν δικηγόρο. Οι αστυνομικοί του απαντούν ότι δεν έχει αποφασιστεί ακόμη αν η προσαγωγή του θα μετατραπεί σε σύλληψη και ως εκ τούτου δεν έχει ακόμη το δικαίωμα επικοινωνίας με δικηγόρο. Ο Τάκης ρωτά αν κατηγορείται για κάτι και αν ναι, τι είναι αυτό, ωστόσο δεν λαμβάνει κάποια απάντηση. Οι ώρες περνούν και ο ίδιος ανησυχεί, βέβαιος, πλέον ότι κάτι δεν πάει καλά. Ξαφνικά, τον ενημερώνουν ότι δεν κατηγορείται για κάτι και ότι είναι ελεύθερος.

Αν και η ιστορία του Τάκη είναι πλήρως φανταστική, δυστυχώς, όπως αναφέραμε και παραπάνω, και έχει αναδειχθεί από πλήθος μαρτυριών θυμάτων αστυνομικής αυθαιρεσίας αλλά και αρμόδιων φορέων,²⁸ θα μπορούσε κάλλιστα να είναι μια ακόμη πραγματική ιστορία αστυνομικής αυθαιρεσίας. Ας δούμε λοιπόν, βήμα βήμα, πώς οι αστυνομικοί της ιστορίας παραβιάζουν το νόμο ή κάνουν κατάχρησή του.

Επιτόπιος αστυνομικός έλεγχος

Οι αστυνομικοί ζήτησαν από τον Τάκη να επιδείξει την ταυτότητά του, του έκαναν σωματικό έλεγχο και τον ρώτησαν πού πηγαίνει, πού μένει και άλλες προσωπικές πληροφορίες. Αφού ο Τάκης παρέιχε στους αστυνομικούς τα έγγραφα εξατομίκευσης του (πράγμα που είχε, πράγματι, υποχρέωση να κάνει, εφόσον του ζητήθηκαν), η διαδικασία της εξακρίβωσης θα έπρεπε να έχει ολοκληρωθεί σε αυτό το σημείο και ο Τάκης να συνέχιζε το δρόμο του και οι αστυνομικοί το λειτούργημά τους.

28 Βλ. ενδεικτικά την ανακοίνωση του Δικηγορικού Συλλόγου Αθήνας, «[Προσαγωγές, κράτηση και συλλήψεις πολιτών](#)», 23/02/2021, αλλά και την [Ετήσια Έκθεση 2020](#) του Συνηγόρου του Πολίτη ως Εθνικό Μηχανισμό Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας, σ. 34-36 που κάνει λόγο για “μεγάλο αριθμό αναφορών” που τον αναγκάζει να εξετάσει “τους όρους της προσαγωγής πολιτών από την αστυνομία, αλλά και της τήρησης των όρων της νόμιμης κράτησης στα αστυνομικά τμήματα, ανεξάρτητα από το εάν αυτή οδηγεί τελικά σε σύλληψη ή όχι”.

Παρά ταύτα, οι αστυνομικοί προχώρησαν σε σωματικό έλεγχο και στην αναζήτηση πρόσθετων πληροφοριών σχετικά με τον Τάκη. Ας ξεκινήσουμε διαπιστώνοντας πως οι αστυνομικοί δεν είχαν αρμοδιότητα να ρωτήσουν τον Τάκη περαιτέρω πληροφορίες (πού μένει, πού πάει, κ.ο.κ.) και, πολύ περισσότερο, ο Τάκης δεν είχε καμία υποχρέωση να απαντήσει σε αυτές τις ερωτήσεις.

Εν συνεχεία, η υποβολή του Τάκη στη βάση του σωματικού ελέγχου ήταν καταχρηστική, καθόσον, σύμφωνα με το α. 96 παρ. 3β ΠΔ 141/1991, σωματική έρευνα μπορεί να διενεργηθεί εφόσον υφίσταται “σοβαρή υπόνοια τελέσεως αξιοποίνου πράξεως ή απόλυτη ανάγκη”. Σπεύδουμε να αποσαφηνίσουμε ότι, κατά την κοινή πείρα (και λογική), “σοβαρή υπόνοια τελέσεως αξιόποινου πράξεως” δεν θεμελιώνεται απλώς και μόνο επειδή ο Τάκης βρισκόταν σε κάποιον συγκεκριμένο τόπο (π.χ. στα Εξάρχεια ή πλησίον μιας περιοχής στην οποία υπάρχει συγκέντρωση). Αυτό το λέει ο Συνήγορος του Πολίτη από το 2003²⁹ και το αποδέχεται τυπικά και η ΕΛΑΣ από το 2005.³⁰

Εάν ο Τάκης ήταν πράγματι ύποπτος κάποιας αξιόποινης πράξης, θα έπρεπε να ενημερωθεί για ποια συγκεκριμένη αξιόποινη πράξη ήταν ύποπτος, πράγμα που στην ιστορία μας (όπως και στην πραγματικότητα) δεν συμβαίνει. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι, εάν υπάρχει η δυνατότητα, οι σωματικές έρευνες, σύμφωνα με το παραπάνω προεδρικό διάταγμα, οφείλουν να διενεργούνται ενώπιον δύο μαρτύρων. Στην ιστορία, όμως, του Τάκη δεν βρέθηκαν δύο περαστικοί να διασχίζουν την Ιπποκράτους...

Προσαγωγές

Όπως αναφέραμε και παραπάνω, η διαδικασία εξακρίβωσης των στοιχείων του Τάκη, όφειλε να είχε λήξει αφού οι αστυνομικοί ήλεγξαν τα στοιχεία της ταυτότητάς του. Παρά ταύτα, οι αστυνομικοί αποφάσισαν να προσαγάγουν τον Τάκη προκειμένου να γίνει περαιτέρω έλεγχος. Πράγματι, οι αστυνομικοί, σύμφωνα με το α. 74 παρ. 15θ ΠΔ 141/1991, είχαν το δικαίωμα να προσαγάγουν τον Τάκη στο οικείο αστυνομικό κατάστημα, παρά το γεγονός ότι προσκόμισε τα αναγκαία ταυτοτικά του έγγραφα, εφόσον, όμως, “εξαιτίας του τόπου, του χρόνου, των περιστάσεων και της συμπεριφοράς του” δημιουργούσε υπόνοιες διάπραξης εγκληματικής ενέργειας. Κάτι τέτοιο, φυσικά, στην ιστορία μας δεν επαληθεύεται, δεδομένου ότι ο Τάκης, αφενός συνεργάστηκε πλήρως με τα αστυνομικά όργανα,

29 Βλ. Πόρισμα ΣτΠ, «Θέμα: Νόμιμες Προϋποθέσεις Προσαγωγών και αστυνομικών ερευνών», Ιούνιος 2003.

30 Βλ. την υπ' αριθ. πρωτ. 7100/22/4α/17.06.2005 Διαταγή του Αρχηγού της ΕΛ.ΑΣ.

αφετέρου δε, ήταν σαφές από “τον τόπο, το χρόνο και τις περιστάσεις”, ότι είχε σκοπό απλώς και μόνο να ασκήσει το συνταγματικό του δικαίωμα στο συνέρχεται.

Κάπου εδώ είναι σαφές ότι η ιστορία του Τάκη είναι μια ακόμη από τις χιλιάδες μαζικές επανομαζόμενες “προληπτικές προσαγωγές” που γίνονται στο σωρό ενόψει μαζικών συγκεντρώσεων και διαμαρτυριών, μια πάγια πρακτική της ΕΛΑΣ τις τελευταίες δεκαετίες με εξόχως καταχρηστικό χαρακτήρα, δεδομένου ότι δεν καλύπτουν τις στοιχειώδεις προϋποθέσεις που προβλέπει ο νόμος, όπως αυτές περιγράφηκαν παραπάνω.³¹

Αξίζει, όμως, να σημειωθεί ότι αυτή η πρακτική δεν λαμβάνει χώρα απλώς και μόνο για να ταλαιπωρήσει τους “ανήσυχους” πολίτες ή και να κάμψει τη βούλησή τους να συμμετέχουν σε διαδηλώσεις - αυτό αποτελεί μια παράπλευρη συνέπεια. Παρά το γεγονός ότι, θεωρητικά, η απλή προσαγωγή δεν αφήνει ίχνος, καθόσον ο προσαχθείς, εάν δεν συλληφθεί, δεν καταγράφεται η προσαγωγή του (παρά μόνο στο βιβλίο συμβάντων), υπάρχουν αξιόπιστες μαρτυρίες πως κάτι τέτοιο δεν ισχύει. Τουναντίον, η Ασφάλεια, φέρεται να τηρεί “αρχεία προσαγωγών”. Έτσι, μοιάζει ο βασικός στόχος των αρχών να είναι αφενός η χαρτογράφηση του πεδίου μέσω του καταγραφής των συμμετεχόντων σε κοινωνικές διαμαρτυρίες (ιδίως του αντιεξουσιαστικού χώρου) και αφετέρου η δημιουργία “δεξαμενών υπόπτων” ώστε να μπορεί, στη συνέχεια, να γίνει αντιστοίχιση των υπόπτων με ποινικά κολάσιμες πράξεις του παρελθόντος ή του μέλλοντος, μέσα από αμφίβολης ποιότητας αστυνομικές έρευνες.³²

Τα δικαιώματα των υπόπτων και των κατηγορούμενων

Στη συνέχεια της ιστορίας, ο Τάκης συναισθανόμενος ότι πλέον δεν περνά έναν τυπικό έλεγχο απαιτεί να επικοινωνήσει με δικηγόρο. Η αλήθεια είναι ότι όχι μόνο δικαιούται να επικοινωνήσει με δικηγόρο, αλλά οι αστυνομικοί θα έπρεπε, βάσει του α. 95 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, να τον έχουν ενημερώσει, ευθύς αμέσως και με δική τους πρωτοβουλία, για μια σειρά από δικαιώματα που έχει ο προσαχθείς Τάκης, αλλά και κάθε ύποπτος ή κατηγορούμενος, δηλαδή:

31 Βλ. ενδεικτικά, ΕΛΕΔΑ, “Για τις μαζικές προσαγωγές”, 27/6/2010 και “Προσβάλλοντας προληπτικά τα δικαιώματα: προσαγωγές κατά περαστικών και επίδοξων διαδηλωτών”, 5/3/2019.

32 Αλεβιζοπούλου Μαρινίκη, Ζενάκος Αυγουστίνος, Οι συνθήκες ύποπτοι: Από τις μαζικές προσαγωγές στις τρομοδικές και στις δικαστικές σκευωρίες, Unfollow tx 67, Ιούλιος 2017 και TheManifoldFiles, “Η Μεταπολίτευση που δεν έγινε”, 28/5/2022.

- A** το δικαίωμα παράστασης με συνήγορο,
-
- B** το δικαίωμα και τις προϋποθέσεις παροχής δωρεάν νομικών συμβουλών,
-
- Γ** το δικαίωμα ενημέρωσης σχετικά με την κατηγορία,
-
- Δ** το δικαίωμα διερμνεύειας και μετάφρασης και
-
- E** το δικαίωμα σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης.

Μάλιστα, ακόμη και στην περίπτωση, που ο Τάκης είχε προσαχθεί προς εξακρίβωση στο αστυνομικό κατάστημα, όχι λόγω του ότι θεωρείται ύποπτος για την τέλεση κάποιου αδικήματος, αλλά επειδή, κατά τον έλεγχο, δεν είχε διαθέσιμα να επιδείξει τα ταυτοτικά του στοιχεία, και σε αυτήν την περίπτωση, θα είχε το δικαίωμα επικοινωνίας, παράστασης και συνδρομής από δικηγόρο, εφόσον το ζητούσε.

Επιπλέον, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, οι αστυνομικοί θα έπρεπε να τον έχουν ενημερώσει και για τα υπόλοιπα δικαιώματα του, βάσει του α. 95 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, πράγμα που σύμφωνα με τις αναφορές των θυμάτων αυθαιρεσίας, σπάνια γίνεται. Όπως είδαμε στη φανταστική ιστορία μας, ο Τάκης, ρωτά, για παράδειγμα, εάν κατηγορείται για κάτι κι αν ναι, τι είναι αυτό, ωστόσο δε λαμβάνει κάποια απάντηση, παρά τη ρητή πρόβλεψη του νόμου για το δικαίωμα στην ενημέρωση σχετικά με την κατηγορία.

Αντιστοίχως, ειδικά όσον αφορά το δικαίωμα στη διερμνεύεια, αξίζει να σημειωθεί πως, εάν ο Τάκης ήταν αλλοδαπός και δε μιλούσε την ελληνική γλώσσα, θα ήταν εξαιρετικά απίθανο οι αστυνομικοί να μεριμνούσαν για να μεταφράζεται η διαδικασία σε γλώσσα κατανητή από τον Τάκη, παρά το γεγονός ότι, με βάση την παραπάνω διάταξη, ο αλλοδαπός Τάκης θα το δικαιούταν.

Τέλος - όσον αφορά την ιστορία του Τάκη - όπως είδαμε, περίμενε αρκετές ώρες, χωρίς να μπορεί να ασκήσει τα δικαιώματά του, μέχρι να ενημερωθεί ότι είναι ελεύθερος. Αξίζει, λοιπόν, να σημειωθεί ότι ακριβώς επειδή ως προσαχθείς δεν εφέρε την ιδιότητα του συλληφθέντος ή του κρατούμενου, βάσει του αρ. 74 παρ. 15 περ. θ ΠΔ 141/1991, ο χρόνος παραμονής του θα έπρεπε να περιοριστεί στον απολύτως αναγκαίο για την ολοκλήρωση του ελέγχου. Διαφορετικά, όπως υποστηρίζεται, οι αστυνομικοί διαπράττουν το αδίκημα της παράνομης κατακράτησης.³³ Σε κάθε περίπτωση, ο σεβασμός της προσωπικότητας του

33 Βλ. για παράδειγμα Μπιθέλη Νάντια, "Για τη διαδικασία εξακρίβωσης στοιχείων", Mina Kaouni and associates, 11 Απριλίου 2018.

πολίτη επιβάλλει - όπως, βέβαια, και η κοινή λογική- ο τελευταίος να ενημερώνεται, έστω και κατά προσέγγιση, για τον αναμενόμενο χρόνο ολοκλήρωσης της διαδικασίας.

Παραπάνω, μέσα από τη φανταστική ιστορία του Τάκη, εξετάσαμε συνοπτικά μια σειρά από δικαιώματα των πολιτών, των κατηγορούμενων και των υπόπτων, που παραβιάζονται ανησυχητικά συχνά από την ΕΛΑΣ. Η αλήθεια είναι ότι η ιστορία του Τάκη είναι - ας μας επιτραπεί η έκφραση - μια “ελαφριά” ιστορία αυθαιρεσίας, “καθημερινή”, όπως θα μπορούσε να τη χαρακτηρίσει κανείς. Οι μαρτυρίες που έρχονται στον Συνήγορο του Πολίτη με την ιδιότητά του ως Εθνικό Μηχανισμό Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας, είναι συχνά πολύ σκληρότερες. Περιλαμβάνουν υποθέσεις που οι έλεγχοι ταυτότητας οδήγησαν σε σοβαρούς τραυματισμούς λόγω άσκησης βίας των αστυνομικών οργάνων κατά την προσαγωγή,³⁴ γδυσίματα ανηλίκων³⁵ ή και σωματικές έρευνες και ξεγυμνώματα σε παρακείμενους του δρόμου ιδιωτικού χώρου,³⁶ για να αναφέρουμε ορισμένες μόνο από τις μαρτυρίες που εξέτασε ο Συνήγορος του Πολίτη τα τελευταία χρόνια. Είναι δε τέτοιες οι παραβιάσεις δικαιωμάτων των πολιτών, των υπόπτων και των κατηγορούμενων από τα αστυνομικά όργανα, που ορισμένες φορές μπορούμε να κάνουμε λόγο και για εξευτελιστική μεταχείριση ή και βασανιστήρια, όπως θα δούμε αμέσως μετά.

34 Εθνικός Μηχανισμός Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας, Ετήσια Έκθεση 2019.

35 Εθνικός Μηχανισμός Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας, Ετήσια Έκθεση 2020.

36 Εθνικός Μηχανισμός Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας, Ετήσια Έκθεση 2021.

Βασανιστήρια; Ποιά βασανιστήρια;

Ποιον λες να πιστέψουν;
Εσένα ή εμένα;

Η ΕΝ ΛΟΓΩ ΦΡΑΣΗ ΤΟΥ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΟΥ ΑΝΗΚΕΙ ΣΤΟΝ ΓΙΑΝΝΗ ΠΑΠΑΚΩΣΤΑ, ΛΙΓΟ ΠΡΙΝ ΤΟΝ ΒΑΣΑΝΙΣΜΟ ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΜΕ ΗΛΕΚΤΡΟΣΟΚ ΣΤΟ Α.Τ. ΑΣΠΡΟΠΥΡΓΟΥ, ΣΤΙΣ 13 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 2002. ΤΟ ΙΔΙΟ ΒΡΑΔΥ, Ο ΑΝΗΛΙΚΟΣ ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΣ ΥΠΕΣΤΗ ΕΠΙΣΗΣ ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΑ ΜΕ ΗΛΕΚΤΡΟΣΟΚ ΑΠΟ ΤΟΝ ΙΔΙΟ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΟ. Η ΥΠΟΘΕΣΗ ΠΑΡΑΠΕΜΦΘΗΚΕ ΣΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΚΑΙ ΚΑΤΕΛΗΞΕ ΣΕ ΚΑΤΑΔΙΚΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΓΙΑ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΣΤΗ ΔΙΚΑΙΗ ΔΙΚΗ, ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΦΥΓΗΣ, ΛΟΓΩ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΕΩΝ ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΑΠΟ ΤΑ ΠΟΙΝΙΚΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ ΣΤΗΝ ΥΠΟΘΕΣΗ ΤΩΝ ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΩΝ, ΤΟΝ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟ 2018³⁷

37 Χονδρόγιαννος Θεωρής, «Ποιον Λες να Πιστέψουν, Εσένα ή Εμένα;» – Η Ιστορία του Αστυνομικού της ΕΛ.ΑΣ. που Βασάνισε Πολίτες με Ηλεκτροσόκ», Vice, 02/03/2018

Σας προλέγω και θα το δείτε –διότι διεξήχθη η έρευνα- ότι, από τις ιατροδικαστικές εκθέσεις που θα βγουν στη δημοσιότητα, σ' αυτούς οι οποίοι δήθεν βασανίστηκαν και οι οποίοι δεν καταγγέλλουν, δεν μπνύουν και δεν μνημονεύεται το όνομά τους, δεν θα υπάρχει ούτε δείγμα ηλεκτροσόκ ούτε και κάψιμο. Θα υπάρχουν μόνο οι εκχυμώσεις και τα τραύματα, αποτέλεσμα του γεγονότος ότι είχε προϋπάρξει συμπλοκή με άλλους και πέραν αυτού είχε προϋπάρξει και αντίσταση κατά της αστυνομίας..Ότι στη ΓΑΔΑ, δηλαδή στη μεγαλύτερη αστυνομική αρχή, οι Έλληνες αστυνομικοί καίνε με αναπτήρες κρατούμενους και τους κάνουν ηλεκτροσόκ! Και εγκαλείται ο αρμόδιος Υπουργός γιατί δεν λαμβάνει μέτρα. Είναι δυνατόν!...

ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΤΑΞΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ Κ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΔΕΝΔΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ ΤΟΥ GUARDIAN, ΤΟ ΟΠΟΙΟ ΚΑΤΑΓΓΕΛΛΕΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΟΥΣ ΓΙΑ ΤΕΛΕΣΗ ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΩΝ ΕΙΣ ΒΑΡΟΣ ΔΙΑΔΗΛΩΤΩΝ ΣΤΟ ΚΤΙΡΙΟ ΤΗΣ ΓΑΔΑ ΕΠΕΙΤΑ ΑΠΟ ΠΟΡΕΙΑ, ΣΤΙΣ 30 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2012

Είδαμε παραπάνω ότι τα δικαιώματα των πολιτών, των υπόπτων και των κατηγορούμενων δεν θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν και ακριβώς απαραβίαστα από την ΕΛΑΣ. Η τάση μοιάζει να είναι τα δικαιώματα αυτά να κάμπτονται συχνά πυκνά κατά τη βούληση των εμπλεκόμενων στην εκάστοτε υπόθεση αστυνομικών ή και των πολιτικών ή φυσικών προϊσταμένων τους. Παρά ταύτα, θα περίμενε κανείς ότι ορισμένα δικαιώματα, ιδίως όσα έχουν να κάνουν με τη σωματική ή πνευματική ακεραιότητα των πολιτών που βρίσκονται υπό τον γενικότερο έλεγχο της αστυνομίας, δηλαδή των ελεγχόμενων, των προσαγόμενων και των συλληφθέντων,³⁸ να διαφυλάσσονται ως, σε τελευταία ανάλυση, ένα ελάχιστο δείγμα δημοκρατικού πολιτισμού από την πλευρά της αστυνομίας. Δυστυχώς, τόσο οι καταγγελίες των θυμάτων που βρήκαν το θάρρος να μιλήσουν όσο και οι αποφάσεις ελληνικών και διεθνών δικαστηρίων και θεσμών (συμπεριλαμβανομένου του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου) μαρτυρούν το αντίθετο.

Σύμφωνα με τον ποινικό μας κώδικα, βασανιστήρια συνιστούν “κάθε μεθοδευμένη πρόκληση έντονου σωματικού πόνου ή σωματικής εξάντλησης επικίνδυνης για την υγεία ή ψυχικού πόνου ικανού να επιφέρει σοβαρή ψυχική βλάβη, καθώς και κάθε παράνομη χρησιμοποίηση χημικών, ναρκωτικών ή άλλων φυσικών ή τεχνικών μέσων με σκοπό να κάμψουν τη βούληση του θύματος”, όταν αυτά τελούνται από υπαλλήλους ή στρατιωτικούς, κατά την άσκηση των καθηκόντων τους (τα οποία μπορεί να περιλαμβάνουν τη δίωξη ή την ανάκριση ή την εξέταση αξιόποινων πράξεων ή πειθαρχικών παραπτωμάτων ή την εκτέλεση ποινών ή την φύλαξη ή την επιμέλεια κρατουμένων). Κάθε άλλη πράξη, όπως “σωματική κάκωση, βλάβη της υγείας, άσκηση παράνομης σωματικής ή ψυχολογικής βίας” και ιδίως α) η χρησιμοποίηση ανιχνευτή αλήθειας β) η παρατεταμένη απομόνωση γ) η σοβαρή προσβολή της γενετήσιας αξιοπρέπειας, όταν τελείται από τα πρόσωπα, υπό τις περιστάσεις και για τους σκοπούς που αναφέρθηκαν παραπάνω, συνιστά σοβαρή προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας.³⁹

Τα περιστατικά Ελλήνων πολιτών ή υπηκόων τρίτων χωρών που έχουν υπάρξει θύματα πράξεων που υπάγονται στον ορισμό βασανιστηρίων στην ελληνική επικράτεια είναι πολύ περισσότερα απ’ ο,τι θα ανέμενε κανείς και, όπως και σε άλλες πτυχές της αστυνομικής αυθαιρεσίας, είναι αδύνατο να γνωρίζουμε ακριβώς το μέγεθος του φαινομένου, καθώς τα θύ-

38 Στο σημείο αυτό επισημαίνεται ότι σύμφωνα με την Απόφαση ΤρΕφΠλημθεσ 947/2018 κρατούμενος “πρέπει να θεωρηθεί όχι μόνον ο περιορισμένος σε οργανωμένο χώρο κράτησης (κρατητήριο, φυλακή, στρατόπεδο συγκέντρωσης), αλλά και ο συλληφθείς, πριν συνταχθεί η έκθεση σύλληψης και ο προσαγόμενος, για τον οποίο δεν συντρέξει περίπτωση σύνταξης τέτοιας έκθεσης, καθώς το στάδιο της μεταγωγής ή προσαγωγής είναι εξόχως επικίνδυνο για εκδήλωση τέτοιων συμπεριφορών βαρβαρότητας, όντας χρονικά εγγύτερα στη θεωρούμενη ως παράνομη ή αντιπειθαρχική συμπεριφορά”.

39 Ο ορισμός των βασανιστηρίων και άλλων προσβολών της ανθρώπινης αξιοπρέπειας αποτυπώνεται στο α. 137Α ΠΚ.

ματα (ενδεχομένως και δικαιολογημένα) φοβούνται να καταγγείλουν τα όσα έχουν υποστεί από τα αστυνομικά όργανα.⁴⁰ Το μόνο βέβαιο είναι ότι οι υποθέσεις που έχουν δει το φως της δημοσιότητας - και πολύ περισσότερο τις αίθουσες των δικαστηρίων- δεν συνιστούν - για ακόμη μια φορά - παρά μόνο την κορυφή του παγόβουνου. Αξίζει, όμως, να σημειωθεί ότι ακόμη και η κορυφή του παγόβουνου δεν είναι, σε καμία περίπτωση, ένα αμελητέο μέγεθος.

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) έχει καταδικάσει τη χώρα μας για παραβιάσεις του άρθρου 3 της Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) (*Ουδείς επιτρέπεται να υποβληθεί εις βασάνους ούτε εις ποινάς ή μεταχείρισιν απανθρώπους ή εξευτελιστικές*) σε περισσότερες από 100 υποθέσεις. Αν και οι περισσότερες υποθέσεις έχουν να κάνουν με τις δραματικές συνθήκες κράτησης στις ελληνικές φυλακές, δεν είναι καθόλου λίγες οι υποθέσεις που αφορούσαν σε πράξεις βασανιστηρίων ή απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης που τελέσθηκαν από αστυνομικούς.

Ο κατάλογος είναι μακρύς: βιαιοπραγίες εναντίον θύματος που ήταν δεσμευμένο στο ΑΤ Τούμπας (*Zelilov v Greece*, αρ. προσφυγής 17060/03), μπουνιές και χαστούκια στο πρόσωπο ανήλικου Ρομά σε προσπάθεια απόσπασης ομολογίας (*Stefanou v Greece*, αρ. προσφυγής 2954/07), χτυπήματα με στέκα μπιλιάρδου και απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση ενόσω το θύμα ήταν υπό κράτηση (*Galotskin v Greece*, αρ. προσφυγής 2945/07), έφοδος σε οικία 35 περίπου Αφγανών προς αναζήτηση δραπετή και “χτυπήματα με πόδια, χέρια και μπαστούνια” σε όσους αντιδρούσαν (*Sarwari and others v Greece*, αρ. προσφυγής 38089/12), χτυπήματα με σιδηρολοστό, συνοδευόμενα από απειλές βιασμού και ρατσιστικές ύβρεις σχετικά με την εθνότητα τους καταγωγή ενάντια σε δράστες απόπειρας κλοπής (*Bekos and Koutropoulos v Greece*, αρ. προσφυγής 15250/02), ακινητοποίηση από έναν αστυνομικό και χτυπήματα στο κεφάλι από δεύτερο σε θύμα που συνόδευε φίλο του στο αστυνομικό τμήμα για να αναφέρει ληστεία σε βάρος του (*Alsayed Allaham v Greece*, αρ. προσφυγής 25771/03), βιασμός με γκλοπ εναντίον μετανάστη από στέλεχος του Λιμενικού (*Zontul v Greece*, 12294/07), ακόμη και βασανισμό με ηλεκτροσόκ κοντά στα γεννητικά όργανα σε δυο συλληφθέντες για παράβαση του Κ.Ο.Κ., ένας εκ των οποίων ήταν ανήλικος⁴¹ (*Sidiropoulos and Papakostas v Greece*, αρ. προσφυγής 33349/10), είναι μόνο μερικές από τις υποθέσεις που έχουν φτάσει στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο και η χώρα μας έχει καταδικαστεί.

40 Ο Συνήγορος του Πολίτη, ως Εθνικός Μηχανισμός Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας, στην Ετήσια Έκθεση 2020 κάνει λόγο για “γκρίζο αριθμό” περιστατικών αστυνομικής αυθαιρεσίας “για τα οποία η έλλειψη εμπιστοσύνης του φερόμενου θύματος για ουσιαστικούς και αποτελεσματικούς ποινικούς και πειθαρχικούς ελέγχους, αποτελεί καθοριστικό ανασταλτικό παράγοντα για την εξάσκηση του δικαιώματος του αναφέρεσθαι”.

41 Μια εξαιρετικά λεπτομερής περιγραφή της συγκεκριμένης υπόθεσης αποτυπώνεται στις μαρτυρίες που συγκέντρωσε ο Θεόδωρος Χονδρόγιαννος στο “«Ποιον Λες να Πιστέψουν, Εσένα ή Εμένα;» - Η Ιστορία του Αστυνομικού της ΕΛ.ΑΣ. που Βασάνισε Πολίτες με Ηλεκτροσόκ” που δημοσιεύτηκε στο Vice στις 02/03/2018.

Φυσικά, οι υποθέσεις βασανιστηρίων και απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης δεν εξαντλούνται σε όσες έχουν φτάσει στο ΕΔΔΑ. Ακόμη και τα ελληνικά δικαστήρια που, όπως θα δούμε στη συνέχεια, συχνά κάνουν πως δεν βλέπουν τις εγκληματικές πράξεις των αστυνομικών ή επιδικάζουν ελαφρότατες ποινές στους δράστες, παρέχοντας μια ιδιότυπη ασυλία στους αστυνομικούς και συμβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο στο φαινόμενο της ατιμωρησίας της αστυνομικής αυθαιρεσίας, έχουν αναγνωρίσει την τέλεση βασανιστηρίων σε μια σειρά από υποθέσεις.

Ποινή φυλάκισης (τριών ετών με αναστολή) επέβαλε το Μικτό Ορκωτό Εφετείων Αθηνών σε δύο αστυνομικούς το 2022 για την υπόθεση του Χρήστου Χρονόπουλου, ενός ανθρώπου με ψυχιατρική εμπειρία, ο οποίος υπήρξε θύμα βασανιστηρίων στο ΑΤ Καλλιθέας το 2007. Ως συνεπεία του βασανισμού του, ο Χρήστος Χρονόπουλος έμεινε δια βίου ανάπηρος από τις βαριές σωματικές βλάβες που υπέστη στο αστυνομικό τμήμα και κατέληξε το 2023 σε ηλικία 49 ετών.

Αποζημιώσεις για εξευτελιστική μεταχείριση επιδίκασε το Τριμελές Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθηνών στους τρεις συλληφθέντες διαδηλωτές που υπέβαλαν αγωγή για τα όσα έζησαν στον έκτο όροφο της ΓΑΔΑ τον Σεπτέμβριο του 2012. Το δικαστήριο έκανε δεκτό ότι αστυνομικοί έριχναν λείζερ στα μάτια των συλληφθέντων, πατούσαν τα δάχτυλα των ποδιών τους, χτυπούσαν στο κεφάλι έναν εμφανώς τραυματισμένο κρατούμενο, δημιούργησαν κλίμα φόβου με την ασύδοτη και προσβλητική συμπεριφορά τους, η οποία εκδηλώθηκε με ύβρεις και χαστούκια, καθώς και με χυδαίες σεξιστικές φράσεις σε γυναίκες, ενώ οι συλληφθέντες από τις 9 το βράδυ μέχρι τις 9.30 το πρωί δεν είχαν πρόσβαση σε πόσιμο νερό, με αποτέλεσμα να πίνουν νερό από άδεια πλαστικά μπουκάλια που τα βρήκαν στα σκουπίδια και τα γέμιζαν στην τουαλέτα.

Αντίστοιχα, τον Ιούλιο του 2023, οι δύο αστυνομικοί που είχαν πρωταγωνιστήσει στο επεισόδιο της Νέας Σμύρνης τον Μάρτιο του 2021, με τον ξυλοδαρμό ενός νεαρού πολίτη στο πλαίσιο των ελέγχων για την πανδημία, καταδικάστηκαν για το αδίκημα των βασανιστηρίων σε βαθμό πλημμελήματος από το Γ' Τριμελές Πλημμελειοδικείο Αθηνών. Μια απόφαση που έχει ιδιαίτερη σημασία καθώς, όπως δήλωσε η δικηγόρος του θύματος, για πρώτη φορά χαρακτηρίστηκαν ως βασανιστήρια πράξεις αστυνομικής βίας που έλαβαν χώρα σε δημόσιο χώρο κατά το στάδιο της προσαγωγής.

Φυσικά, όπως στην περίπτωση του επεισοδίου της Νέας Σμύρνης όπου τα βασανιστήρια τελέστηκαν on camera, έτσι και σε άλλες περιπτώσεις, ανεξαρτήτως των δικαστικών αποφάσεων, έχουμε όλοι και όλες γίνει μάρτυρες περιστατικών βαρβαρότητας σε βάρος ευάλωτων συνανθρώπων μας μέσω οπτικοακουστικού υλικού που έχει τραβηχτεί μέσα από τα ίδια τα αστυνομικά τμήματα. Τέτοια ήταν η περίπτωση, για παράδειγμα, των δύο μεταναστών στο ΑΤ Ομοιοίας το 2007 όπου καταγράφεται αστυνομικός να χτυπάει με μία

ξύλινη ράβδο μετανάστες και να τους υποχρεώνει να χαστουκίζουν ο ένας τον άλλο ή, σε άλλη περίπτωση, στο ίδιο αστυνομικό τμήμα, αστυνομικούς να βασανίζουν, να εξευτελίζουν και να βρέχουν με μάνικα μια γυναίκα ΑμΕΑ τον Οκτώβριο του 2019.

Πέραν των αποφάσεων του ΕΔΔΑ και των ελληνικών δικαστηρίων ή τις περιπτώσεις που υπάρχει αδιάσειστο οπτικοακουστικό υλικό, στο οποίο καταγράφεται η τέλεση βασανιστηρίων από αστυνομικούς, η ίδια η ΕΛΑΣ καταγράφει το φαινόμενο μέσα από τις απολογιστικές εκθέσεις της Υπηρεσίας Εσωτερικών Υποθέσεων της αστυνομίας. Όπως καταγράφεται στην τελευταία δημοσιευμένη Έκθεση του 2022, η συγκεκριμένη υπηρεσία έχει χειριστεί τουλάχιστον 75 υποθέσεις που υπάγονται στο α. 137Α ΠΚ από το 2012 έως το 2022, με την απόλυτη πλειοψηφία αυτών των υποθέσεων να αφορούν βασανιστήρια ή άλλες σοβαρές προσβολές της ανθρώπινης αξιοπρέπειας σε βάρος αλλοδαπών.⁴²

Τα ως άνω επιβεβαιώνονται, άλλωστε, και από την Επιτροπή του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (CPT) που σχεδόν σε κάθε της επίσκεψη στην Ελλάδα διαπιστώνει σοβαρές πρακτικές κακομεταχείρισης από την αστυνομία. Ενδεικτικά είναι τα συμπεράσματα της Επιτροπής, όταν, κατά την επίσκεψή της στη χώρα μας το 2019, εξέφρασε για ακόμη μια φορά την ανησυχία της ότι “παρά τις συντριπτικές ενδείξεις για το αντίθετο, οι ελληνικές αρχές έχουν συστηματικά αρνηθεί, μέχρι και σήμερα, να αποδεχθούν ότι η κακομεταχείριση εκ μέρους αστυνομικών αποτελεί σοβαρό πρόβλημα στην Ελλάδα” και διαπιστώνοντας πως “η καταγγελλόμενη κακομεταχείριση αφορούσε κυρίως χαστούκια, γροθιές και κλωτσιές, καθώς και κτυπήματα με κλομπ και μεταλλικά αντικείμενα στο σώμα και το κεφάλι” ενώ “έλαβε επίσης γνώση ορισμένων καταγγελιών που αφορούσαν κτυπήματα με ραβδί στα πέλματα των ποδιών (φάλαγγας) και την τοποθέτηση πλαστικής σακούλας πάνω από το κεφάλι στη διάρκεια των ανακρίσεων από την αστυνομία, με σκοπό την απόσπαση ομολογίας και υπογεγραμμένης κατάθεσης”.⁴³ Επιπλέον και στην επίσκεψή της στην Ελλάδα τον Μάρτιο του 2020, διαπίστωσε αντίστοιχες πρακτικές όπως χαστούκια, κλωτσιές και κτυπήματα με γκλομπ από το προσωπικό της αστυνομίας και του λιμενικού.⁴⁴

Όλα τα παραπάνω αναδεικνύουν με τον πιο λυπηρό, πλην όμως ξεκάθαρο, τρόπο ότι ούτε οι περιπτώσεις τέλεσης βασανιστηρίων στη χώρα μας αφορούν κάποια “μεμονωμένα περιστατικά”. Αντιθέτως, ακόμη και τα πιο θεμελιώδη δικαιώματα των πολιτών, των υπόπτων και των κατηγορούμενων μοιάζει να τίθενται διαρκώς υπό αμφισβήτηση και η

42 Υπηρεσία Εσωτερικών Υποθέσεων Σωμάτων Ασφαλείας, Απολογιστική Έκθεση 2022, Ιούνιος 2023.

43 CPT, Έκθεση προς την Ελληνική Κυβέρνηση σχετικά με την επίσκεψη στην Ελλάδα της ΕΠΒ από τις 28 Μαρτίου έως τις 9 Απριλίου 2019, Απρίλιος 2020.

44 CPT, Έκθεση προς την Ελληνική Κυβέρνηση σχετικά με την επίσκεψη στην Ελλάδα της ΕΠΒ από τις 13 έως τις 17 Μαρτίου 2020, Νοέμβριος 2020.

τήρηση των κανόνων και ο στοιχειώδης επαγγελματισμός να εναπόκειται τελικώς στο αστυνομικό όργανο που θα διαχειριστεί την εκάστοτε υπόθεση.

Δεδομένων των παραπάνω, μοιάζει να είναι πολύ πιθανό και οι πλέον πρόσφατες καταγγελίες περί βασανιστηρίων που έχουν δει το φως της δημοσιότητας, αλλά δεν έχουν ακόμη εκδικαστεί ή διερευνηθεί περαιτέρω, να ανταποκρίνονται τελικά στην πραγματικότητα και να μην αποτελούν απλά “απολύτως ψευδείς και ακραία δυσφημιστικές για την Ελληνική Αστυνομία” ιστορίες που δημοσιεύθηκαν “με βασιάνιστη σκοπιμότητα”,⁴⁵ όπως ειπώθηκε από την αστυνομία σχετικά με τις καταγγελίες για τον άγριο, πολυήμερο βασανισμό του Άρη Παπαζαχαρουδάκη και του συγκατηγορούμενού του, Ο.Μ., στον απόηχο των γεγονότων της της Νέας Σμύρνης και του τραυματισμού ενός αστυνομικού το 2021.

Μάλιστα, τέτοιου είδους καταγγελίες μοιάζει όλο να πληθαίνουν. Από την περίπτωση του Βασίλη Μάγγου που χτυπήθηκε με γκλοπ και λακτίσματα από πλήθος αστυνομικών τον Ιούνιο του 2020, έξω από τα δικαστήρια του Βόλου κι ενόσω κρατείτο στο αστυνομικό τμήμα, φέρεται να υπέστη εξευτελιστική συμπεριφορά για να αφεθή τελικά ελεύθερος χωρίς να του απαγγελθούν κατηγορίες, ενώ, αργότερα, στο νοσοκομείο διαγνώσθηκαν έξι κατάγματα πλευρών και θλάσεις στο συκώτι και τη χοληδόχο κύστη,⁴⁶ μέχρι την υπόθεση του Γεωργιανού που συνελήφθη για την υπόθεση δολοφονίας της Κάρολαιν το 2021 και, όπως καταγγέλλει, βασανίστηκε για να ομολογήσει ένα έγκλημα (που όπως αποδείχθηκε) δεν διέπραξε, αλλά και άλλων πολλών: του Αντώνη Ζήβα που κατήγγειλε βασανιστήρια στο ΑΤ Ομοιοίας επειδή περπατώντας σκούνηξε κατά λάθος έναν αστυνομικό (2022) του Τυνησίου μετανάστη που κατήγγειλε ότι βασανίστηκε (και αυτός) στο ΑΤ Ομοιοίας, ενώ κρατούνταν για ώρες γυμνός σε ένα κελί του τμήματος και, μετά την απελευθέρωσή του, αστυνομικοί με πολιτικά τον ακολούθησαν μόνο και μόνο για να βιαιοπραγήσουν εναντίον του εκ νέου στη μέση του δρόμου (2022) του Σίμου Πρέλα (Zefi Sajmir) που, όπως καταγγέλλει, βασανίστηκε ξανά και ξανά από αστυνομικούς της Ασφάλειας Καβάλας και της Ομάδας Μεταγωγών, ακόμη και μπροστά στους γονείς του (2022-2023).⁴⁷ ακόμη και

45 Αθηναϊκό-Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων, “ΕΛ.ΑΣ: Απολύτως ψευδές το πρωτοσέλιδο της «Εφημερίδας των Συντακτών» - Αυτή είναι η πραγματικότητα”, 16 Μαρτίου 2021.

46 Τη στιγμή που γράφεται αυτό το κείμενο, έπειτα από Διάταξη του Ανακριτή Πλημμελειοδικών, έξι αστυνομικοί κατηγορούνται για βασανιστήρια, επικίνδυνη σωματική βλάβη και άλλα αδικήματα κατά του Βασίλη Μάγγου. Ο Βασίλης Μάγγος πέθανε ένα μήνα μετά από αυτό το περιστατικό από υπερβολική δόση ναρκωτικών ουσιών και συνταγογραφημένων φαρμάκων. Αν και ο θάνατός του δεν προκύπτει ότι συνδέεται άμεσα με τα τραύματα που υπέστη από τους αστυνομικούς, η οικογένειά του υποστηρίζει ότι η κατάχρηση των ναρκωτικών ουσιών ήρθε ως αποτέλεσμα της προσπάθειάς του να διαχειριστεί τις συνέπειες του ξυλοδαρμού και της κράτησής του.

47 Για την συγκεκριμένη υπόθεση έχουν συλληφθεί τέσσερις αστυνομικοί. Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, “Από την Υπηρεσία Εσωτερικών Υποθέσεων Σωμάτων Ασφαλείας συνελήφθησαν τέσσερις αστυνομικοί κατηγορούμενοι για βασανιστήρια σε βάρος κρατούμενου”, 12/03/2023.

του ανήλικου 17χρονου Σ. που, όπως καταγγέλλει η οικογένειά του, βασανίστηκε στο ΑΤ Μήλου, σε σημείο που γύρισε σπίτι του με σπασμένα δόντια από τα χτυπήματα (2023).

Όπως κάθε υπόθεση αστυνομικής βίας, έτσι, και πολύ περισσότερο, τα παραπάνω περιστατικά, αναδεικνύουν τον δομικό χαρακτήρα της αυθαιρεσίας που ενδημεί στην ελληνική αστυνομία. Δεδομένης της πληθώρας των περιστατικών βασανιστηρίων και εξευτελιστικής και απάνθρωπης μεταχείρισης που υφίσταται, με τη “σφραγίδα”, μάλιστα, του ΕΔΔΑ ή των αρμόδιων επιτροπών, όπως η CPT, θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει ότι η αστυνομική βία και αυθαιρεσία στην Ελλάδα απειλεί ευθέως το κράτος δικαίου στη χώρα. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε ότι στο πρόσφατο ψήφισμα του Ευρωκοινοβουλίου για το Κράτος Δικαίου και την ελευθερία των ΜΜΕ στην Ελλάδα γίνεται λόγος για “πολύ σοβαρές απειλές κατά της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου και των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην χώρα” και, μεταξύ άλλων, εκφράζεται “έντονη ανησυχία για τις πολυάριθμες περιπτώσεις υπερβολικής χρήσης βίας από τις αστυνομικές υπηρεσίες κατά μειονοτικών ομάδων και ειρηνικών διαδηλωτών εν γένει”.⁴⁸

48 Ευρωκοινοβούλιο, Ψήφισμα για το Κράτος Δικαίου και την ελευθερία των ΜΜΕ στην Ελλάδα (2024/2502(RSP), 7/2/2024.

Τα όπλα σκοτώνουν: εκπυρσοκροτήσεις, πυροβολισμοί, θάνατοι και (αυτο)τραυματισμοί εντός κι εκτός υπηρεσίας

Οι αστυνομικοί που πήγαν στο περιστατικό δεν είναι ούτε δολοφόνοι, αλλά ούτε και μελλοθάνατοι. Θα ξεκαθαριστεί ότι ήταν σε νόμιμη άμυνα, θα δικαιωθούν. Θεωρώ πως δεν επρόκειτο για περιστατικό για το οποίο η καταδίωξη έπρεπε να διακοπεί. Θέλουμε μια αστυνομία διακοσμητική; Την άκουσαν οι αστυνομικοί την εντολή; Έχει αποδειχθεί ότι την άκουσαν; Προφανώς αν το κέντρο έδωσε εντολή να σταματήσουν, έπρεπε να σταματήσουν. Θέλετε να μπορούμε στο αν έχουμε συγχρόνους ασυρμάτους που ακούνε παντού;

ΔΗΛΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΗ ΝΤΟΥΜΑ, ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΕΙΟΥ ΕΙΔΙΚΩΝ ΦΡΟΥΡΩΝ, ΓΙΑ ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ ΣΑΜΠΙΑΝΗ, 18ΧΡΟΝΟΥ ΡΟΜΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΣΠΡΟΠΥΡΓΟ, ΣΤΗΝ ΕΚΠΟΜΠΗ ΣΗΜΕΡΑ ΤΟΥ ΣΚΑΙ, 25 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2021

...Ο αστυνομικός σε αυτή την περίπτωση, ποτέ δεν έβγαλε το πιστόλι για να πυροβολήσει, για να σκοτώσει, να τραυματίσει. Εδώ απ' ο,τι φαίνεται, κάτι έγινε, που ελέγχεται (...) από προκαταρκτική εξέταση που διέταξε ο Εισαγγελέας (...) Γιατί σύμφωνα με πληροφορίες, (...) ο αστυνομικός, στην προσπάθειά του να περάσει από μία μάντρα, επειδή είχε σύρματα, προφανώς, μπλέχτηκε το χέρι του με το πιστόλι και πυροβόλησε, γι'αυτό πυροβόλησε μια φορά. Όποιος θέλει να πυροβολήσει, να πλήξει, οτιδήποτε άλλο, δεν πυροβολεί μόνο μια φορά (...) Δεν υπάρχει και λογική σε αυτό (...) Προφανώς ήταν ατύχημα (...) μην το συγχέουμε με αστυνομική βία (...) Μπορείτε να μπειτε στη ψυχολογία ενός αστυνομικού που καταδιώκει; (...) Σε αυτή την περίπτωση είχαμε ένα καταδιωκόμενο άτομο (...) Όταν κάποιος έχει κλέψει ένα αυτοκίνητο, το μυαλό του κάθε αστυνομικού που κάνει την καταδίωξη πάει στο χειρότερο, άρα, δικαιολογείται να κρατάει το όπλο στα χέρια του -οχι, δικαιούται- είναι υποχρεωτικό να κρατάει το όπλο στα χέρια του (...) Αν ο καταδιωκόμενος έχει όπλο και το γυρίσει και τον πυροβολήσει; Θα μου πείτε στην περίπτωση αυτή δεν είχε όπλο. Συμφωνώ.

ΔΗΛΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ ΚΑΛΛΙΑΚΜΑΝΗ, ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ ΣΤΗΝ ΠΡΩΙΝΗ ΕΚΠΟΜΠΗ, ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ ΜΑΖΙ, 10 ΙΟΥΛΙΟΥ 2023. ΑΝΑΦΕΡΕΤΑΙ ΣΤΗΝ ΥΠΟΘΕΣΗ ΘΑΝΑΤΟΥ 22ΧΡΟΝΟΥ ΑΠΟ ΣΦΑΙΡΑ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΟΥ, ΣΤΙΣ 7 ΙΟΥΛΙΟΥ 2023 ΣΤΟ ΜΟΣΧΟΧΩΡΙ ΛΑΡΙΣΑΣ

Είναι γεγονός πως τα πυροβόλα όπλα, εφόσον βρουν στόχο, σκοτώνουν, κι αν δεν το κάνουν, προκαλούν σοβαρούς τραυματισμούς. Σε αυτό το πλαίσιο, ο φέρων το όπλο, τη στιγμή που επιλέγει να κάνει χρήση του, αποδέχεται ότι υπάρχει σοβαρή πιθανότητα να προκαλέσει βαρύ τραυματισμό ή και θάνατο στον στόχο του ή και σε άλλο πρόσωπο.

Ακριβώς για τους παραπάνω λόγους, η νομοθεσία για τη χρήση πυροβόλου όπλου από αστυνομικούς (Ν. 3169/2003), αποτελεί ένα λεπτομερειακό πλαίσιο νόμιμων εγγυήσεων που θέτει σαφείς προϋποθέσεις και προσδιορίζει στάδια κλιμάκωσης της χρήσης όπλου σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας. Συγκεκριμένα, το άρθρο 3 του νόμου ορίζει τις αρχές που διέπουν τη χρήση πυροβόλου όπλου από αστυνομικούς.

Ο Νόμος (άρθρο 3 του 3169/2003):

Σύμφωνα, λοιπόν, με το άρθρο 3 του Ν. 3169/2003, ο αστυνομικός επιτρέπεται κατά την εκτέλεση της υπηρεσίας του να προτάσσει το πυροβόλο όπλο, εφόσον συντρέχει κίνδυνος ένοπλης επίθεσης σε βάρος αυτού ή τρίτου.⁴⁹ Επιπλέον, ο αστυνομικός επιτρέπεται να κάνει χρήση πυροβόλου όπλου, εφόσον αυτό απαιτείται για την εκπλήρωση του καθήκοντός του και συντρέχουν οι παρακάτω προϋποθέσεις:

A να έχουν εξαντληθεί όλα τα πιότερα του πυροβολισμού μέσα, εκτός αν αυτά δεν είναι διαθέσιμα ή πρόσφορα στη συγκεκριμένη περίπτωση. Ηπιότερα μέσα είναι ιδίως παραινέσεις, προτροπές, χρήση εμποδίων, σωματικής βίας, αστυνομικής ράβδου, επιτρεπτών χημικών ουσιών ή άλλων ειδικών μέσων, προειδοποίηση για χρήση πυροβόλου όπλου και απειλή με πυροβόλο όπλο,

B να έχει δηλώσει την ιδιότητά του και έχει απευθύνει σαφή και κατανοητή προειδοποίηση για την επικείμενη χρήση πυροβόλου όπλου, παρέχοντας επαρκή χρόνο ανταπόκρισης, εκτός αν αυτό είναι μάταιο υπό τις συγκεκριμένες συνθήκες ή επιτείνει τον κίνδυνο θανάτου ή σωματικής βλάβης και

Γ η χρήση πυροβόλου όπλου να μην συνιστά υπερβολικό μέτρο σε σχέση με το είδος της απειλούμενης βλάβης και την επικινδυνότητα της απειλής.

49 Σύμφωνα με το άρθρο 1, παράγραφος ε' του Ν. 3169/2003: "Ένοπλη επίθεση υπάρχει όταν ο επιτιθέμενος χρησιμοποιεί όπλο του άρθρου 1 του ν. 2168/1993 εναντίον προσώπου ή απειλεί άλλον με άμεση χρήση του. Ως ένοπλη επίθεση θεωρείται και η απειλή με πειστική απομίμηση όπλου ή με ανενεργό όπλο".

Όταν συντρέχουν οι α', β' και γ' προϋποθέσεις που είδαμε αμέσως παραπάνω, τότε επιβάλλεται η ηπιότερη χρήση του πυροβόλου όπλου, εκτός αν αυτό είναι μάταιο υπό τις συγκεκριμένες συνθήκες ή επιτείνει τον κίνδυνο θανάτου ή σωματικής βλάβης. Ως ηπιότερη χρήση πυροβόλου όπλου νοείται η κλιμάκωση της χρήσης του με τη μικρότερη δυνατή και αναγκαία προσβολή.⁵⁰

Επιπλέον, ο εκφοβιστικός πυροβολισμός ή ο πυροβολισμός κατά πραγμάτων (δηλαδή όταν δεν στοχεύεται η πλήξη οποιουδήποτε στόχου) επιτρέπεται, ιδίως σε περιπτώσεις κινδύνου από ζώο ή προειδοποίησης για πυροβολισμό εναντίον ανθρώπου, εφόσον έχουν ληφθεί όλα τα απαραίτητα μέτρα, ώστε να μην πληγεί άνθρωπος από αστοχία ή εξοστρακισμό του βλήματος. Πυροβολισμός κατά οχήματος, που ενέχει κίνδυνο τραυματισμού επιβαίνοντος προσώπου, επιτρέπεται μόνο υπό τις προϋποθέσεις του πυροβολισμού ακινητοποίησης.

Ο πυροβολισμός ακινητοποίησης (δηλαδή όταν στοχεύεται η πλήξη μη ζωτικών σημείων του σώματος ανθρώπου και ιδίως των κάτω άκρων αυτού) επιτρέπεται, αν αυτό απαιτείται για

- A** την απόκρουση ένοπλης επίθεσης, εφόσον η επίθεση άρχισε ή επίκειται, ώστε κάθε καθυστέρηση αντίδρασης να καθιστά αναποτελεσματική την άμυνα,

- B** την αποτροπή επικείμενης τέλεσης ή εξακολούθησης κοινώς επικίνδυνου κακουργήματος ή κακουργήματος που τελείται με χρήση ή απειλή σωματικής βίας,

- Γ** τη σύλληψη καταδικασθέντος ή υποδίκου ή καταδικωμένου που καταλαμβάνεται να τελεί επί'αυτοφώρω κακούργημα ή πλημμέλημα, εφόσον αντιδρά στη σύλληψη του και υπάρχει άμεσος κίνδυνος να κάνει χρήση όπλου,

- Δ** την αποτροπή παράνομης εισόδου στη χώρα ή εξόδου από αυτή προσώπων που επιχειρούν παράνομη διακίνηση ανθρώπων ή πραγμάτων και φέρουν όπλα του εδαφίου α' της παραγράφου 1 του άρθρου 1 του ν. 2168/1993,

- E** την προστασία εγκαταστάσεων κοινής ωφέλειας ή χώρων, στους οποίους φυλάσσονται αντικείμενα επικίνδυνα για τη δημόσια υγεία ή τη δημόσια τάξη

50 Σύμφωνα με το άρθρο 1, παράγραφος δ' του Ν. 3169/2003 η κλιμάκωση της χρήσης όπλου περιγράφεται ως εξής: "Χρήση πυροβόλου όπλου είναι η κατά τον προορισμό του ενεργοποίηση του όπλου και η εκτόξευση βλήματος (πυροβολισμός). Ο πυροβολισμός, ανάλογα με το στόχο της βολής, κλιμακώνεται σε: (1) εκφοβιστικό, όταν δεν στοχεύεται η πλήξη οποιουδήποτε στόχου, (2) κατά πραγμάτων, όταν στοχεύεται η πλήξη πραγμάτων, (3) ακινητοποίησης, όταν στοχεύεται η πλήξη μη ζωτικών σημείων του σώματος ανθρώπου και ιδίως των κάτω άκρων αυτού και (4) εξουδετέρωσης, όταν στοχεύεται η πλήξη ανθρώπου και πιθανολογείται ακόμη και ο θάνατός του".

ή πειστήρια εγκλήματος, εφόσον η φύλαξή τους έχει ανατεθεί ειδικά στον αστυνομικό και επιχειρείται βίαιη είσοδος, προσβολή ή αφαίρεση των φυλασσομένων από ένοπλο,

ΣΤ την αποτροπή απόδρασης ή ελευθέρωσης κρατουμένου που επιχειρείται με ένοπλη επίθεση και

Z την αποτροπή αφοπλισμού αστυνομικού κατά την υπηρεσία του.

Ο πυροβολισμός εξουδετέρωσης (δηλαδή όταν στοχεύεται η πλήξη ανθρώπου και πιθανολογείται ακόμη και ο θάνατός του) επιτρέπεται, αν αυτό απαιτείται για:

A την απόκρουση επίθεσης ενωμένης με επικείμενο κίνδυνο θανάτου ή βαριάς σωματικής βλάβης ανθρώπου και

B τη διάσωση ομήρων, για τους οποίους απειλείται κίνδυνος θανάτου ή βαριάς σωματικής βλάβης.

Σημειώνεται ότι ο πυροβολισμός ακινητοποίησης ή εξουδετέρωσης απαγορεύεται

A εφόσον υπάρχει σοβαρός κίνδυνος να πληγεί τρίτος από αστοχία ή εξοστρακισμό του βλήματος,

B εναντίον ενόπλου πλήθους, εφόσον υπάρχει σοβαρός κίνδυνος να πληγούν άοπλοι,

Γ εναντίον ανηλίκου, εκτός αν αποτελεί το μοναδικό μέσο για την αποτροπή επικείμενου κινδύνου θανάτου (ως ανήλικος θεωρείται το πρόσωπο που δεν έχει συμπληρώσει το 18ο έτος της ηλικίας του) και

Δ εναντίον προσώπου που τρέπεται σε φυγή, όταν καλείται να υποστεί νόμιμο έλεγχο.

Επιπλέον, όταν οι αστυνομικοί ενεργούν ως ομάδα, για τη χρήση πυροβόλου όπλου, απαιτείται προσταγή του επικεφαλής αυτής, εκτός αν ο αστυνομικός δέχεται επίθεση, από την οποία απειλείται βαριά σωματική βλάβη ή θανάτωσή του. Ακόμη, αντισυνταγματική ή

προδήλως παράνομη διαταγή ανωτέρου για χρήση πυροβόλου όπλου δεν αίρει τον άδικο χαρακτήρα της πράξης του αστυνομικού και, τέλος, κάθε περίπτωση χρήσης όπλων από αστυνομικό αναφέρεται αμέσως στην αρμόδια αστυνομική Υπηρεσία και Δικαστική Αρχή.

Είναι εμφανές ότι ο νόμος προσπαθεί να περιορίσει κατά το δυνατόν τη χρήση πυροβόλων όπλων από τους αστυνομικούς προσδιορίζοντας πολύ συγκεκριμένα και αυστηρά τις περιπτώσεις που είναι επιτρεπτό να γίνει χρήση τους, θέτοντας σαφείς περιορισμούς και προϋποθέσεις και δίνοντας προτεραιότητα σε πριότερες μεθόδους καταστολής (παράγραφος 2α). Παρά ταύτα, η εμπειρία δείχνει ότι αυτοί οι κανόνες συχνά αγνοούνται με αποτέλεσμα, λόγω της αλόγιστης χρήσης των όπλων από αστυνομικούς, να έχουμε οδηγηθεί ουκ ολίγες φορές σε θανάτους και τραυματισμούς τόσο των εμπλεκόμενων (ή και διερχόμενων) πολιτών, όσο και των ίδιων των αστυνομικών.

Εντός Υπηρεσίας

Σε συμπλοκές, συλλήψεις, καταδιώξεις και κάθε είδους επιχειρήσεις που ενέχουν μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό επικινδυνότητας, αλλά ακόμη και υπό αδιευκρίνιστες συνθήκες που δεν φαίνεται να υπήρχε κάποιου είδους πρόκληση ή εγκληματική συμπεριφορά, ουκ ολίγοι έλληνες αστυνομικοί έχουν αποδείξει ότι δε διστάζουν να χρησιμοποιήσουν το υπηρεσιακό τους όπλο, ακόμη κι αν δεν πληρούνται σε κανένα βαθμό τα κριτήρια που θέτει ο νόμος. Η πρακτική αυτή έχει κοστίσει, ανά τα χρόνια, σε έναν μεγάλο αριθμό θανάτων και σοβαρότατων τραυματισμών με ευθύνη της ΕΛΑΣ (σε πολλές περιπτώσεις και ανηλίκων), όπως και σε καταδικαστικές αποφάσεις του ΕΔΔΑ κατά της χώρας μας, κι όμως, όπως αποδεικνύουν τα πλέον πρόσφατα περιστατικά, τίποτα δεν δείχνει να αλλάζει.

Χαραγμένες στη μνήμη των πολιτών παραμένουν οι δολοφονίες των ανηλίκων Μιχάλη Καλτεζά (1985) και Αλέξανδρου Γρηγορόπουλου (2008) από τους αστυνομικούς Αθανάσιο Μελίστα και Επαμεινώνδα Κορκονέα αντίστοιχα. Τόσο ο Καλτεζάς, όσο και ο Γρηγορόπουλος, ήταν 15 ετών όταν δολοφονήθηκαν από τους αστυνομικούς και οι δολοφονίες τους πυροδότησαν έντονες κοινωνικές και πολιτικές αντιδράσεις.

Θα μπορούσε, ωστόσο, κανείς να μιλήσει για “μεμονωμένα περιστατικά”, αν, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, οι υποθέσεις που οι αστυνομικοί έκαναν, κατά παρέκκλιση των ισχυόντων κανόνων, χρήση των όπλων τους, με συνέπεια τον τραυματισμό ή και θάνατο πολιτών, δεν ήταν τόσες που να στοιχειοθετούν μια μακρόχρονη και εξαιρετικά επικίνδυνη πρακτική, κατά την οποία οι αστυνομικοί μοιάζει να αντιλαμβάνονται πως έχουν

το δικαίωμα να κάνουν χρήση τους ατομικού τους οπλισμού λίγο πολύ όποτε θελήσουν.

Πολλοί από τους θανάτους και τους τραυματισμούς που προκλήθηκαν από αστυνομικά πυρά και είδαν το φως της δημοσιότητας, στην πραγματικότητα, ήταν υπερβάλλουσες και καταχρηστικές αντιδράσεις αστυνομικών σε περιστατικά μάλλον ήπιας παραβατικότητας, που με βάση τους ισχύοντες νόμους και κανόνες, πιθανόν δεν θα έπρεπε να έχουν καν προτάξει τα όπλα τους, κατά τις επιταγές της πρώτης παραγράφου του άρθρου 3 του Νόμου 3169/2003. Από τη δολοφονία του μετανάστη Φαντίλ Ναμπούζι για την κλοπή δύο καρπουζιών το 1997, μέχρι τη δολοφονία του ανήλικου Ρομά, Κωνσταντίνου Φραγκούλη, σε καταδίωξη το 2022 επειδή δεν πλήρωσε 20 ευρώ καύσιμα, προκύπτει ότι η χρήση των πυροβόλων όπλων γίνεται συχνά χωρίς να συντρέχουν, όχι μόνο οι νόμιμες προϋποθέσεις, αλλά ούτε καν σοβαρές προσβολές εννόμων αγαθών.

Σε αυτό το σημείο αξίζει να σημειωθεί πως προκύπτει ένα μακάβριο μοτίβο: η μη συμμόρφωση σε αστυνομικό έλεγχο, ειδικά σε σήμα της αστυνομίας σε ΙΧ, μοιάζει να προκαλεί σχεδόν αυτομάτως τη χρήση των πυροβόλων όπλων των αστυνομικών, είτε επί τόπου, είτε σε καταδίωξη που ακολουθεί, με τη συγκεκριμένη πρακτική να έχει αποβεί μοιραία για τα θύματα ουκ ολίγες φορές. Αυτό φανερώνουν μια σειρά από ανθρωποκτονίες στα χρόνια της μεταπολίτευσης που ξεκινούν πολύ πίσω και φτάνουν μέχρι και τις μέρες μας. Ενδεικτικές είναι οι περιπτώσεις της Κάθριν Τζον Μπουλ που αρνήθηκε να γίνει έλεγχος στο αυτοκίνητό της το μακρινό 1985, του Θεοδωρή Γιάκα, το 1994, που αρνήθηκε να σταματήσει σε εξακρίβωση στοιχείων, του Ηλία Μέξη, το 1997, που οδήγούσε ανάποδα σε μονόδρομο στη Νίκαια, του Μαρίνου Χριστόπουλου, το 2001, που δεν υπάκουσε σε σήμα αστυνομικού για έλεγχο στο Ζεφύρι και του Ηρακλή Μαραγκάκη που ανέπτυξε ταχύτητα προσπαθώντας να ξεφύγει από αστυνομικό έλεγχο το 2003 στην Κρήτη. Πιο πρόσφατα, το ίδιο μοτίβο επιβεβαιώνεται στις περιπτώσεις δολοφονιών των Ρομά Νίκου Σαμπάνη που πυροβολήθηκε 36 φορές, έπειτα από καταδίωξη επειδή το αυτοκίνητο στο οποίο επέβαινε δεν σταμάτησε σε έλεγχο το 2021, του 16χρονου Κώστα Φραγκούλη, το 2022, επίσης σε καταδίωξη, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω και του 17χρονου Χρήστου Μιχαλόπουλου που έπεσε και αυτός νεκρός από αστυνομικά πυρά έπειτα από καταδίωξη το 2023, αλλά και του 20χρονου Σύρου στο Μοσχοχώρι Λάρισας, επίσης το 2023, που φέρεται να είχε κλέψει όχημα και, όταν αυτό προσέκρουσε, καταδιώχθηκε πεζή, με αποτέλεσμα ο αστυνομικός που τον καταδίωκε, σύμφωνα με συνδικαλιστή της αστυνομίας, “στην προσπάθειά του να περάσει από μία μάντρα, επειδή είχε σύρματα, προφανώς, μπλέχτηκε το χέρι του με το πιστόλι και πυροβόλησε”.⁵¹

51 Δηλώσεις του Γιώργου Καλλιακμάνη, Προέδρου Αστυνομικών Υπαλλήλων Νοτιοανατολικής Αττικής στην πρωινή εκπομπή, Καλοκαίρι μαζί, 10 Ιουλίου 2023.

Το παραπάνω μοτίβο επιβεβαιώνεται και από υποθέσεις που έχουν απασχολήσει το ΕΔΔΑ: σε ένα σχεδόν πανομοιότυπο με τα πλέον πρόσφατα περιστατικό του 1995 (Makaratzis v Greece, αρ. προσφυγής 50385/99), ο προσφεύγων στο ΕΔΔΑ παραβίασε ερυθρό σηματοδότη και, όταν η αστυνομία προσπάθησε να τον σταματήσει, επιτάχυνε. Καταδιώχθηκε από τους αστυνομικούς, οι οποίοι πυροβόλησαν προς το αμάξι, κι όταν αυτό σταμάτησε σε ένα βενζινάδικο αλλά ο προσφεύγων δεν βγήκε από αυτό, οι αστυνομικοί συνεχισαν να πυροβολούν, προκαλώντας του σοβαρούς τραυματισμούς. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο καταδίκασε την Ελλάδα, μεταξύ άλλων, για παραβίαση του άρθρου 2 της ΕΣΔΑ (υποχρέωση του κράτους να προστατεύσει το δικαίωμα του προσφεύγοντος στη ζωή), παρά το γεγονός ότι ο Μακαρατζής δεν απειβίωσε.

Αντίστοιχα, στην υπόθεση Leonidis v Greece (αρ. προσφυγής 43326/05), που αφορούσε περιστατικό πεζής καταδίωξης το 2000, η οποία ξεκίνησε, όπως δέχθηκε το Δικαστήριο, επειδή ένας από τους αστυνομικούς σε περιπολία “παρατήρησε από τον καθρέπτη του αυτοκινήτου του ότι ένας από αυτούς (σσ. την παρέα του Νικόλαου Λεωνίδη) γύρισε και κοίταξε το αστυνομικό όχημα καθώς περνούσε”, ένας αστυνομικός προσπάθησε να συλλάβει τον Λεωνίδη κρατώντας το υπηρεσιακό του όπλο, με αποτέλεσμα στη συμπλοκή της σύλληψης να εκπυρσοκοτηθεί το όπλο και ο τελευταίος να πέσει νεκρός. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο έκρινε ότι ναι μεν ο αστυνομικός δεν πυροβόλησε σκόπιμα, ωστόσο, αφού είχε ακινητοποιηθεί ο Λεωνίδης, ο αστυνομικός “δεν είχε λόγο να κρατά το όπλο του, ιδίως με το δάκτυλο στη σκανδάλη. Μάλιστα, κατά την άποψη του Δικαστηρίου, ο αστυνομικός θα έπρεπε να είχε βάλει το όπλο του στη θήκη του πριν βάλει χειροπέδες στο Νικόλαο Λεωνίδη, ο οποίος δεν κρατούσε όπλο και δεν απειλούσε καθόλου τη ζωή ή την ακεραιότητα του αστυνομικού”.

Φυσικά, παράνομη και καταχρηστική χρήση όπλου δεν γίνεται μονάχα στις καταδίωξεις. Έχουν καταγραφεί περιστατικά που ακόμη κι όταν κανείς τελεί υπό σύλληψη από τις αρχές, δεν διασφαλίζεται ότι δεν θα γίνει δυνάμει θανατηφόρα χρήση πυροβόλου όπλου, έστω και με μερική υπαιτιότητα του ίδιου του θύματος. Τέτοια ήταν για παράδειγμα η υπόθεση Karagiannopoulos v Greece (αρ. προσφυγής 27850/03), όπου ο προσφεύγων είχε συλληφθεί για αδικήματα σχετικά με ναρκωτικά, και βρέθηκε να τραυματίζεται σε βαθμό που επέζησε μεν, αλλά με 100% αναπηρία δε, όταν προσπάθησε να αποσπάσει το όπλο ενός αστυνομικού και υπό αδιευκρίνιστες συνθήκες πυροβολήθηκε. Το περίεργο στη συγκεκριμένη περίπτωση βεβαίως ήταν ότι αυτό δεν συνέβη στο αστυνομικό τμήμα ή καθ’ οδόν σε αυτό (δεδομένου ότι είχε συλληφθεί) αλλά σε ένα... πάρκινγκ νυχτερινού κέντρου, με το Δικαστήριο να καταδικάζει τη χώρα μας για ακόμη μια φορά για την παραβίαση του άρθρου 2 της ΕΣΔΑ σημειώνοντας ότι “το Δικαστήριο εκπλήσσεται από την προφανή έλλειψη επαγγελματισμού των αστυνομικών που ενεπλάκησαν στο συμβάν. Υπενθυμίζεται ότι, παρόλο που η σύλληψή του εξελίχθηκε χωρίς προβλήματα, αντί

να οδηγηθεί κατευθείαν στο αστυνομικό τμήμα, ο προσφεύγων οδηγήθηκε στο πάρκινγκ ενός νυκτερινού κέντρου και τον διέταξαν να κατέβει από το αστυνομικό όχημα (...) από τα αποδεικτικά στοιχεία που υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο, προκύπτει ότι τη σύλληψη του προσφεύγοντος ακολούθησαν περιστατικά που θα μπορούσαν να είχαν αποφευχθεί αν οι αστυνομικοί που είχαν την ευθύνη να τον οδηγήσουν στο αστυνομικό τμήμα δεν είχαν πάρει απερίσκεπτες πρωτοβουλίες και αν ο αστυνομικός είχε χειριστεί καλύτερα το όπλο του”.

Εκτός Υπηρεσίας

Η εγκληματική και πολλές φορές θανατηφόρα έλλειψη επαγγελματισμού που σημειώνει το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο στην παραπάνω απόφασή του διακρίνεται, δυστυχώς, και σε πολλά περιστατικά που οι αστυνομικοί βρίσκονται εκτός υπηρεσίας. Ατυχήματα, τραυματισμοί, αυτοτραυματισμοί και άλλα παρόμοια περιστατικά που έχει γίνει λανθασμένος χειρισμός ή κακή χρήση του υπηρεσιακού όπλου από εκτός υπηρεσίας αστυνομικούς έχουν πολλάκις δει το φως της δημοσιότητας. Ταυτόχρονα, καθόλου λίγες δεν είναι οι υποθέσεις που τα υπηρεσιακά όπλα έχουν γίνει τα μέσα τέλεσης αυτοκτονιών και εγκληματικών πράξεων, συμπεριλαμβανομένων απειλών και ανθρωποκτονιών (και ιδίως γυναικοκτονιών) στο οικείο περιβάλλον των αστυνομικών.

Τουλάχιστον 3 υποθέσεις γυναικοκτονιών έχουν δει το φως της δημοσιότητας τα τελευταία χρόνια με θύματα 6 γυναίκες που έχουν δολοφονηθεί από αστυνομικούς του οικείου περιβάλλοντός τους, όπως προκύπτει από τη σχετική ειδησεογραφία. Το 2017 στους Αγίους Αναργύρους έλαβε χώρα τριπλή γυναικοκτονία όταν αστυνομικός που ανήκε σε φρουρά πρώην πρωθυπουργού σκότωσε τη σύζυγο, την κόρη και την πεθερά του και στη συνέχεια αυτοκτόνησε.⁵² Το 2020 σημειώθηκε διπλή γυναικοκτονία, όταν αστυνομικός της Τροχαίας σκότωσε στην Κηφισιά την εν διαστάσει σύζυγό του και τη φίλη της.⁵³ Γυναικοκτονία καταγράφηκε και το 2023, όπου στην Καλαμαριά Θεσσαλονίκης, αστυνομικός σκότωσε την εν διαστάσει σύζυγό του και μετά αυτοκτόνησε.⁵⁴ Τα περιστατικά αυτά αφήνουν ανοικτό το ερώτημα -το οποίο φυσικά δεν μπορούμε να απαντήσουμε- για το

52 Πάπotas Δημήτρης, “Σοκ: Αστυνομικός στους Αγίους Αναργύρους σκότωσε την οικογένειά του και αυτοκτόνησε”, Πρώτο Θέμα, 18/12/2017.

53 Λαμπρόπουλος Βασίλης, “Αστυνομικός 35 ετών δολοφόνησε τη γυναίκα του και τη φίλη της”, In.gr, 18/03/2020.

54 Θερίου Μπέλλα, “Θεσσαλονίκη-Γυναικοκτονία: Αστυνομικός σκότωσε την εν διαστάσει σύζυγό του και αυτοκτόνησε-Ειδικόι ψυχολόγοι κοντά στα ανήλικα παιδιά τους”, EPTnews, 12/09/2023

κατά πόσο αυτές οι γυναικοκτονίες θα είχαν συμβεί, εάν οι δράστες αστυνομικοί δεν είχαν πρόσβαση στα υπηρεσιακά τους όπλα και την αντίστοιχη εκπαίδευση.

Το παραπάνω ερώτημα τίθεται καθόσον, όπως φανερώνουν τα παραπάνω αλλά και άλλα περιστατικά που έχουν έρθει στη δημοσιότητα, η χρήση όπλου από αστυνομικούς για να επιλύσουν προσωπικές διαφορές τους, δεν είναι κάτι ανήκουστο. Ενδεικτικές είναι υποθέσεις αστυνομικού που το 2016 πυροβόλησε και σκότωσε γείτονά του με αφορμή ότι το θύμα έβαζε πολύ δυνατά μουσική,⁵⁵ ή του αστυνομικού της Υποδιεύθυνσης Δίωξης Ναρκωτικών που πυροβόλησε αυτοκίνητο με το οποίο είχε εμπλακεί σε τροχαίο ατύχημα το 2020,⁵⁶ χωρίς να λαμβάνουμε υπόψη τη χρήση όπλων από αστυνομικούς στο πλαίσιο τέλεσης άλλων αδικημάτων (εγκληματικές οργανώσεις, ληστείες, εμπόριο ναρκωτικών ουσιών, κ.ά.).

Επιπλέον, σύμφωνα με τα δεδομένα του Παρατηρητηρίου Αυτοκτονιών του Κέντρου Ημέρας για την Πρόληψη της Αυτοκτονίας του φορέα “Κλίμακα”, από το 2015 έως και το 2022 έχουν καταγραφεί περισσότερες από 50 αυτοκτονίες αστυνομικών, με την πιο συνηθισμένη μέθοδο να αποτελεί ο αυτο-πυροβολισμός. Ταυτόχρονα, η Κλίμακα σημειώνει ότι οι αστυνομικοί είναι ομάδα υψηλού κινδύνου για αυτοκτονία και “η πρόσβαση που διαθέτουν σε θανατηφόρα όπλα αυξάνει κατακόρυφα τον κίνδυνο της αυτοκτονίας”.⁵⁷

Περαιτέρω, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, η κατοχή των υπηρεσιακών όπλων εκτός υπηρεσίας σε συνδυασμό με την αντιεπαγγελματική χρήση τους, έχει γίνει αιτία πολλών ατυχημάτων ή και δυστυχημάτων ανά τα χρόνια. Ενδεικτικά είναι δύο περιστατικά του 2020, όταν στο μεν πρώτο αστυνομικός της ομάδας ΔΙΑΣ περιεργαζόταν το όπλο του όταν αυτό εκπυρσοκρότησε και τραυμάτισε θανάσιμα τον (αστυνομικό) αδερφό του,⁵⁸ στο δε δεύτερο αστυνομικός επιχειρήσε να ασφαλίσει το υπηρεσιακό του πιστόλι, αλλά αυτό εκπυρσοκρότησε, με αποτέλεσμα μία σφαίρα να τραυματίσει θανάσιμα τη σύζυγό του.⁵⁹ Αντίστοιχα ατυχήματα φαίνεται να συμβαίνουν και εντός της υπηρεσίας, όταν αστυνομικοί επιδίδονται σε εξωυπηρεσιακές δραστηριότητες, όπως στην περίπτωση αστυνομικού που, ενώ ήταν σε υπηρεσία φύλαξης πρώην Υφυπουργού, είχε καλέσει στο υπηρεσιακό όχημα μια γυναίκα και «χάριν αστεϊσμού» τοποθέτησε το όπλο του στην φτέρνα της με αποτέλεσμα αυτό να εκπυρσοκροτήσει και να την τραυματίσει.⁶⁰

55 Καραμήτρου Μήνα, “Καλλιθέα: Νεκρός πολίτης από όπλο ειδικού φρουρού”, CNN Greece, 09/09/2016.

56 ΕΛΑΣ, “Ανακοίνωση Αρχηγείου Ελληνικής Αστυνομίας σχετικά με διαθεσιμότητα Αστυφύλακα”, 26/02/2020.

57 Κλίμακα, Αυτοκτονίες αστυνομικών τα έτη 2015 – 2022, 28/04/2022.

58 Καλαφάτης Αλέξανδρος, “Αστυνομικός πυροβόλησε και σκότωσε τον αστυνομικό αδερφό του”, Έθνος, 25/10/2020.

59 Σύνταξη ΙΝ, “Ρέντη : Ελεύθερος ο αστυνομικός που πυροβόλησε και σκότωσε κατά λάθος τη σύζυγο του”, In.gr, 15/11/2020.

60 Παναγιωτίδης Θεοδώρης, “Αστυνομικός πυροβόλησε κατά λάθος φίλη του έξω από το σπίτι της Παπακώστα”, News 24/7, 29/02/2020. Βλ. σχετικά και την Ετήσια Έκθεση 2020 του Εθνικού Μηχανισμού Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας.

Τα παραπάνω περιστατικά, τόσο εντός, όσο και εκτός υπηρεσίας, δεν αποτελούν παρά μόνο μια παράθεση υποθέσεων που εντοπίζονται σχετικά εύκολα σε μια περιορισμένη διαδικτυακή αναζήτηση στη σχετική νομολογία και ειδησεογραφία των τελευταίων ετών. Αν και είναι βέβαιο, πως και σε αυτή την περίπτωση, στη δημοσιότητα είναι ορατή μόνο η κορυφή του παγόβουνου, το πλήθος των περιστατικών αναδεικνύει πως ο νόμος που ορίζει τη σύννομη χρήση των όπλων από τους αστυνομικούς παραβιάζεται συστηματικά.

Προκειμένου να περιοριστούν οι παραβιάσεις της νομοθεσίας και η κακή χρήση των όπλων, θα περίμενε κανείς ότι οι έλεγχοι καταλληλότητας του προσωπικού της ΕΛΑΣ να φέρει πυροβόλο όπλο θα ήταν τακτικοί και αυστηροί. Κι όμως, σύμφωνα με την υφιστάμενη νομοθεσία, στις ειδικές επιτροπές ελέγχου καταλληλότητας αστυνομικών να φέρουν πυροβόλο όπλο παραπέμπονται οι αστυνομικοί που

- A** δεν έχουν υποβληθεί σε ψυχοτεχνικές δοκιμασίες για την εισαγωγή τους στην ΕΛΑΣ, σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν. 2226/1994,

- B** που συμπλήρωσαν πενταετία από την αποφοίτηση τους από τις Σχολές Αστυφυλάκων ή Αξιωματικών, εφόσον εισήχθησαν σ' αυτές με τις διατάξεις του Ν. 2226/1994 ή το Κέντρο Εκπαίδευσης Ειδικών Φρουρών ή Συνοριακών Φυλάκων κατά περίπτωση και

- Γ** όταν υπάρχουν ενδείξεις κακής χρήσης του όπλου, που οφείλονται σε λόγους ψυχικής υγείας του αστυνομικού.⁶¹

Προκύπτει δηλαδή ότι, αντί να ακολουθείται μια προληπτική στρατηγική όπου το σύνολο των αστυνομικών ελέγχεται σε τακτικά χρονικά διαστήματα για την καταλληλότητά του να φέρει όπλο, ο έλεγχος γίνεται μονάχα εάν δεν έχει ήδη γίνει με τους σύγχρονους όρους και προϋποθέσεις που επιτάσσει ο νόμος ή εάν έχει ήδη γίνει κακή χρήση του όπλου.

Η αδιαφορία μερίδας των αστυνομικών να ενεργούν σύμφωνα με το νόμο σε ένα τόσο κομβικό για την προστασία της ζωής των πολιτών - και των ίδιων των αστυνομικών - ζήτημα, αλλά και η αδιαφορία του ίδιου του νόμου ως προς την καταλληλότητα των αστυνομικών να φέρουν όπλο, σε συνδυασμό με την εκδήλωση αντιεπαγγελματικών συμπεριφορών και την ατιμωρησία που συχνά αυτοί απολαμβάνουν, όπως είδαμε, έχει θανατηφόρα αποτελέσματα. Τα όπλα, πράγματι, σκοτώνουν και έχει εξαιρετικά μεγάλη σημασία ποιοι τα κρατούν και υπό ποιες προϋποθέσεις.

61 Υπουργική Απόφαση 8517/4/7-Ξ8/2011 (ΦΕΚ 2545/Β). Βλ. επίσης Εθνικό Μητρώο Διοικητικών Διαδικασιών, "Έλεγχος καταλληλότητας προσωπικού της Ελληνικής Αστυνομίας να φέρει πυροβόλο όπλο".

ΕΛΛΑΣ & Ακροδεξιά: Εκδημοκρατισμός, αυτοκάθαρση και κοινόχρηστοι ασύρματοι

Παραδέχθηκε την πράξη του. “Την έπесαν σε κάποιο δικό μας”, μου είπε. “Είμαι της Χρυσής Αυγής. Είμαστε δικοί σας, αλλά μην το πείτε πουθενά”

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ ΝΤΑΦΟΥ, ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΟΥ ΚΑΙ ΟΔΗΓΟΥ ΤΟΥ ΠΕΡΙΠΟΛΙΚΟΥ ΠΟΥ ΜΕΤΕΦΕΡΕ ΤΟΝ ΔΡΑΣΤΗ ΓΙΩΡΓΟ ΡΟΥΠΑΚΙΑ, ΚΑΤΑΔΙΚΑΣΜΕΝΟΥ ΓΙΑ ΤΗ ΔΟΛΟΦΟΝΙΑ ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΦΥΣΣΑ

Ανατρέχοντας κανείς στη σχετική διαθέσιμη βιβλιογραφία, μπορεί εύκολα να διαπιστώσει ότι οι σχέσεις της αστυνομίας με την ακροδεξιά και το παρακράτος πάνε πολύ πίσω στο χρόνο.⁶² Εδώ, για λόγους οικονομίας, θα εστιάσουμε αποκλειστικά στη μεταπολίτευση και συγκεκριμένα στο πλέον πρόσφατο παρελθόν, όπου η ακροδεξιά απασχόλησε το σύνολο της κοινωνίας κάνοντας τη βίαιη εμφάνισή της στην κεντρική πολιτική σκηνή μέσω της εκλογής της Χρυσής Αυγής στο κοινοβούλιο.

Σε αντίθεση με άλλα θέματα που είδαμε προηγουμένως, το ενδιαφέρον στο ερώτημα που εξετάζουμε σε αυτό το κεφάλαιο είναι ότι, με την άνοδο της Χρυσής Αυγής, η αναγνώριση των δεσμών αστυνομίας και ακροδεξιάς, καθώς και το δημοκρατικό έλλειμμα στην ΕΛΑΣ, αναγνωρίζονται, έστω και σε ένα βαθμό, έστω και ευκαιριακά, από τα πιο επίσημα χείλη.

Ενδεικτικές είναι οι δηλώσεις του τότε Υπουργού Ανάπτυξης, Μιχάλη Χρυσοχοϊδη, στον τηλεοπτικό σταθμό Mega στις 30/6/2011, όπου, μιλώντας για την θητεία του ως υπουργός Δημόσιας Τάξης, αφηγούνταν ότι:

Παρέλαβα τον Οκτώβριο του 2009 μια αστυνομία πλήρως διαλυμένη [...]. Φοβήθηκα εκείνη την εποχή για αυτό που υπήρχε στη χώρα [...]. Σας παραπέμπω στο παρακράτος που υπήρχε τότε μέσα στην Αστυνομία, όταν οι Χρυσουαγίτες και μια σειρά φασιστοειδών συμμετείχαν σε μια σειρά από ενέργειες και βοήθουσαν την Αστυνομία, και τους δίωξαμε από κει και πέρα μαζί με τον σημερινό αρχηγό της Αστυνομίας, τον έναν μετά τον άλλον.

Αντίστοιχα, την ίδια χρονιά, ο τότε Υπουργός Προστασίας του Πολίτη, Χρήστος Παπουτσής, μιλώντας στους αρχηγούς και αξιωματικούς της ΕΛΑΣ, της Πυροσβεστικής και του Λιμενικού Σώματος, καθώς και στο διοικητή και στελέχη της ΕΥΠ, έκανε λόγο για “εμφανές δημοκρατικό έλλειμμα στα Σώματα Ασφαλείας”, διευκρινίζοντας -φυσικά- ότι τα περιστατικά αυθαιρεσίας που παρατηρούνται είναι μεμονωμένα, αρκούν, όμως, για να αμαυρωθεί η δημόσια εικόνα των σωμάτων ασφαλείας.⁶³

62 Άκρως ενδιαφέροντα και κατατοπιστικά είναι κείμενα όπως το “Η Ελληνική Αστυνομία” του καθηγητή Δημήτρη Χριστόπουλου στο Το “βαθύ κράτος” στη σημερινή Ελλάδα και η Ακροδεξιά, το βιβλίο Η Μαύρη Βίβλος της Χρυσής Αυγής του Δημήτρη Ψαρρά και αφιερώματα όπως αυτά της ερευνητικής ομάδας του Manifold που ανατρέχουν στην ιστορία της ΕΛΑΣ, όπως το “Από τον ουτοπικό σοσιαλισμό στο ΕΑΤ-ΕΣΑ” και το “Η Μεταπολίτευση που δεν έγινε” (δύο κείμενα που διατρέχουν την αστυνόμευση στο νεοελληνικό κράτος) και το “Οι διαχρονικοί δεσμοί της αστυνομίας με την Ακροδεξιά”.

63 Newsroom, “Χρ.Παπουτσής: Υπάρχει έλλειμμα δημοκρατίας στα Σώματα Ασφαλείας”, ΒΗΜΑ, 13/05/2011.

Οι διασυνδέσεις, οι καλές σχέσεις και οι κοινόχρηστοι ασύρματοι

Πράγματι, οι Υπουργοί δεν είχαν άδικο, τουλάχιστον όσον αφορά το δημοκρατικό έλλειμμα και τις σχέσεις της ΕΛΑΣ με την ακροδεξιά. Αυτό είχε, βέβαια, ήδη αναδειχθεί από σωρεία περιστατικών που έκαναν εμφανείς τις “εκλεκτικές συγγένειες” της αστυνομίας με την ακροδεξιά και το παρακράτος - όπως έχει καθιερωθεί να περιγράφεται στη σχετική βιβλιογραφία η τριγωνική αυτή σχέση. Ενδεικτικές είναι υποθέσεις όπως οι παρακάτω:

1995 Το 1995 η Μέλπω Κωρωναίου ξυλοκοπείται άγρια από τον εν ενεργεία αστυνομικό και ηγετικό στέλεχος της Χρυσής Αυγής, Βασίλη Αθανασόπουλο (άλλως “Χάρος”),⁶⁴ σε αντιφασιστική διαδήλωση. Παρά το γεγονός ότι ο “Χάρος” καταδικάστηκε από το Τριμελές Πλημμελειοδικείο Αθηνών σε φυλάκιση δύομισι ετών με αναστολή, έφτασε το 2006 να είναι διοικητής του ΑΤ Μεσσήνης. Στη συνέχεια αποσπάστηκε στη φρουρά του Μιχαλολιάκου και άλλων βουλευτών της Χρυσής Αυγής, μέχρι που το 2014 ανακοινώνεται ως υποψήφιος του ακροδεξιού κόμματος στο Δήμο Αθηναίων.

1998 Σε άλλο περιστατικό, το 1998 ο Αντώνης Ανδρουτσόπουλος (άλλως “Περίανδρος”), υπαρχηγός της Χρυσής Αυγής, μαζί με άλλα μέλη της ναζιστικής οργάνωσης επιτίθεται σε τρία μέλη της αριστερής οργάνωσης ‘Νέο Αριστερό Ρεύμα’. Ο Δημήτρης Κουσουρής τραυματίζεται βαριά και εναντίον του “Περίανδρου” ασκείται δίωξη για απόπειρα ανθρωποκτονίας. Ο τελευταίος μένει ασύλληπτος από την αστυνομία μέχρι που εφτά χρόνια αργότερα, το 2005 παραδίδεται στις αρχές. Σύμφωνα με αποκαλύψεις της εφημερίδας Τα Νέα που έφεραν στο φως απόρρητο έγγραφο της ειδικής ομάδας της ΕΛΑΣ, ο “Περίανδρος” δεν συλλαμβάνονταν από την ΕΛΑΣ επειδή... υπήρχε εσωτερικό σαμποτάζ. Συγκεκριμένα σημειώνεται ότι “οι διασυνδέσεις της οργάνωσης με την Αστυνομία, αλλά και του ίδιου του «Περίανδρου», καθιστούσαν αδύνατη τη σύλληψή του”. Το ίδιο έγγραφο, μάλιστα, αναφέρει ότι α) η οργάνωση διατηρούσε πολύ καλές σχέσεις και επαφές

64 Περισσότερα για τον βίο και την πολιτεία του Βασίλη Αθανασόπουλου στο “Ο «Χάρος» της Χρυσής Αυγής βγήκε... παγανιά στην ΕΛ.ΑΣ.” του Δημήτρη Ψαρρά στην Εφημερίδα των Συντακτών.

με αξιωματικούς της ΕΛΑΣ –εν ενεργεία και απόστρατους-, αλλά και με απλούς αστυνομικούς, β) η αστυνομία τους προμήθευε με ασυρμάτους και γκλομπς στο παρελθόν, στις μαζικές διαδηλώσεις, στις επετείους κυρίως της εξέγερσης του Πολυτεχνείου, αλλά και σε εκδηλώσεις του «αριστεριστικού και αναρχικού χώρου» για να εμφανίζονται ως «αγανακτισμένοι» πολίτες και να προκαλούν επεισόδια και γ) τα περισσότερα μέλη της Χρυσής Αυγής οπλοφορούσαν παράνομα.⁶⁵

Ως προς το δεύτερο σκέλος των αποκαλύψεων του απόρρητου εγγράφου που συνέταξε η ειδική ομάδα της ΕΛΑΣ, δηλαδή τη συνεργασία μεταξύ αστυνομίας και ακροδεξιών ομάδων σε διαδηλώσεις, επετείους και άλλες δημόσιες συναθροίσεις, αξίζει να σημειωθεί ότι έχουν καταγραφεί, ακόμη και στον τηλεοπτικό και φωτογραφικό φακό, δεκάδες τέτοια περιστατικά.⁶⁶ Η διάρκεια της σχέσης ακροδεξιάς και αστυνομίας είναι εμφανής από τις δεκαετίες στις οποίες απλώνονται τα περιστατικά. Ενδεικτικά αναφέρουμε μόνο μερικά από αυτά: την 17η Νοέμβρη 1995, εκατοντάδες μέλη της Χρυσής Αυγής σε στρατιωτικό σχηματισμό και συνοδευόμενα από τα MAT και την ομάδα Ζ καταφθάνουν στο Πολυτεχνείο και το πολιορκούν προσπαθώντας να εισβάλουν “υπό τα επιδοκιμαστικά βλέμματα των αστυνομικών που απολαμβάνουν, αμέριμνοι, το διάλειμμά τους”.⁶⁷ Η πολιορκία του Πολυτεχνείου από την αστυνομία και την Χρυσή Αυγή γίνεται σε ζωντανή σύνδεση. Μια δεκαετία αργότερα, στην επέτειο των Ιμίων το 2008, μέλη της Χρυσής Αυγής καταγράφονται με καθρόνια στα χέρια να καταδιώκουν μαζί με τα MAT αντιφασίστες διαδηλωτές στο κέντρο της Αθήνας και στη συνέχεια να σπεύδουν να καλυφθούν πίσω από τις ασπίδες των ανδρών της ΕΛΑΣ. Η σύμπραξη MAT και ναζιστών αποτυπώνεται χαρακτηριστικά σε φωτογραφίες που δημοσιεύτηκαν στον Τύπο, ενώ, σε μια από αυτές, κρανοφόρος χρυσαυγίτης στέκεται δίπλα στα MAT με το σιλέτο ανά χείρας.⁶⁸ Στις 9 Μαΐου 2009, πολυπληθής ομάδα μελών της Χρυσής Αυγής επιτίθεται με ασπίδες, ρόπαλα και χειροβομβίδες κρότου-λάμψης, υπό την κάλυψη και προστασία διμοιριών των MAT, εναντίον των ασιατών προσφύγων που στεγάζονται στο χώρο του Παλιού Εφετείου, στην Ομόνοια. Ταυτόχρονα, οι αντιφασιστικές ομάδες που παρευρίσκονται πλησίον, διαλύονται βιαίως.⁶⁹

65 Αθανασίου Αρετή, *Αστυνομικοί κάλυπταν τον «Περίανδρο»*, Τα Νέα, 17/04/2004.

66 Αντίστοιχα έχουν καταγραφεί και πολλές μαρτυρίες βλ. πχ το άρθρο “Η... αμπαχία των MAT μπροστά στη «Χρυσή Αυγή»” της Μαριλής Μαργωμένου στην “Καθημερινή”.

67 Ψαρράς Δημήτρης, *Η Μαύρη Βίβλος της Χρυσής Αυγής*, Πόλις, 2012.

68 Ιός, “Οι μελανοχίτωνες της ΕΛ.ΑΣ.”, Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, 10/2/2008.

69 The Manifest Files, “Οι διαχρονικοί δεσμοί της αστυνομίας με την Ακροδεξιά”, 28/05/2022 και TVXS, “Το χρονικό της φασιστικής βίας κατά το 2009, από τον Ιό της Κυριακής”, 27/07/2011.

Όπως, λοιπόν, προκύπτει από τα παραπάνω, οι Υπουργοί Χρυσοχοϊδης και Παπουτσής ορθώς διαπίστωναν ζητήματα παρακράτους, δημοκρατίας και διασύνδεσης της αστυνομίας με την ακροδεξιά. Θα ανέμενε κανείς, βέβαια, ότι ύστερα από αυτές τις διαπιστώσεις τους, η πολιτική, αν όχι η φυσική ηγεσία του σώματος, θα είχε λάβει τα μέτρα της. Ωστόσο, όπως είχε συμπληρώσει ο Χρυσοχοϊδης όταν ρωτήθηκε για το αν τα φαινόμενα αυτά είχαν πλέον σταματήσει, “τίποτα δεν αποκλείω, μπορεί να έχει ουρά το φαινόμενο...”⁷⁰

Η Χρυσή Αυγή στη Βουλή

Το 2012 η Χρυσή Αυγή εκλέγεται στο Ελληνικό Κοινοβούλιο και, όπως αποδείχθηκε λίγα χρόνια αργότερα, το φαινόμενο, δεν είχε απλώς “ουρά” αλλά μάλλον ολόκληρο “σώμα” και “κεφάλι” με εξασφαλισμένη παρουσία στο εσωτερικό της ΕΛΑΣ. Στο διάστημα του κοινοβουλευτικού της βίου, όχι μόνο δεν είδαμε μια “σοβαρότερη Χρυσή Αυγή”, κατά τους ευσεβείς πόθους δημοσιολογούντων, αλλά, σύμφωνα με την κρίση του Α΄ Τριμελούς Εφετείου Κακουργημάτων, είδαμε μια εγκληματική οργάνωση σε δράση. Το κρίσιμο, όμως, για την παρούσα ανάλυση, είναι ότι η εν λόγω εγκληματική οργάνωση, όσο ήταν στη Βουλή, όχι μόνο διατήρησε, αλλά ενίσχυσε τους προϋπάρχοντες δεσμούς της με την ΕΛΑΣ.

Τα περιστατικά βίας στα οποία πρωτοστάτησε η Χρυσή Αυγή από τις πρώτες μέρες εκλογής της κιόλας ήταν πάμπολλα. Με την εκλογή της δεν άλλαξε κάτι στη δράση της, τουναντίον τα ρατσιστικά πογκρόμ και οι επιθέσεις σε άτομα του αριστερού και αναρχικού χώρου συνεχίστηκαν αμείωτες, αν όχι αυξανόμενες, σε όλη την Ελλάδα. Ήταν, λοιπόν, απορίας άξιο πώς τα μέλη της Χρυσής Αυγής, κατά κανόνα, απέφευγαν τις συλλήψεις και τις προστριβές με τα όργανα της τάξης, δεδομένης της έντονης εγκληματικής τους δράσης. Η απάντηση, βέβαια, για ακόμη μια φορά βρίσκεται στις “πλάτες” που είχε η Χρυσή Αυγή στην ΕΛΑΣ. Αντί άλλης τεκμηρίωσης, μεταφέρουμε από το υπόμνημα της πολιτικής αγωγής στη δίκη της Χρυσής Αυγής:

Η τέλεση εγκληματικών πράξεων από τα μέλη της Χρυσής Αυγής χωρίς τον κίνδυνο της ποινικής δίωξης και τιμωρίας εξαρτιόταν εν πολλοίς από τη διασύνδεση με εκείνο το κομμάτι των κρατικών αρχών που θα έπρεπε να κινηθεί πρώτο για την εξιχνίαση τους, δηλαδή την Ελληνική Αστυνομία. Για το λόγο αυτό, η Χρυσή Αυγή είχε ιδιαίτερο συμφέρον και ανέπτυξε ειδική δράση για την διεύρυνση της υποστήριξής της στο εσωτερικό των σωμάτων

70 Μιχάλης Χρυσοχοϊδης, στον τηλεοπτικό σταθμό Mega στις 30/6/2011.

ασφαλείας (...) Κόμβος της διασύνδεσης ΕΛΑΣ και Χρυσής Αυγής ήταν οι αστυνομικοί που αποσπάστηκαν ως φρουροί βουλευτών της οργάνωσης μετά την είσοδό της στη Βουλή. Οι αστυνομικοί αυτοί ήταν συμπαθούντες της οργάνωσης και με τον τρόπο αυτό εξασφάλισαν την απόσπασή τους. Σε πολλές περιπτώσεις, υπερέβησαν τα καθήκοντά τους και έδρασαν ως μέλη της, αξιοποιώντας τις πληροφορίες, τον οπλισμό και την κρατική εξουσία που διέθεταν. Απολύτως ενδεικτικά, αναφέρουμε τις εξής περιπτώσεις που στοιχειοθετούνται από τη δικογραφία [σφ. αναφέρονται 6 περιπτώσεις] (...) Στις πιο πετυχημένες περιπτώσεις δράσεων της Χρυσής Αυγής (...) η οργάνωση είχε εκ των προτέρων εξασφαλισμένη τη συνεργασία της διοίκησης του τοπικού αστυνομικού τμήματος, οπότε η ατιμωρησία ήταν δεδομένη.⁷¹

Από ακριβώς αυτή τη βεβαιότητα ατιμωρησίας πήγαζε η αλησμόνητη φράση του Γιώργου Ρουπακιά, δολοφόνου του Παύλου Φύσσα, προς τον αστυνομικό που τον μετέφερε στο αστυνομικό τμήμα: “Είμαι της Χρυσής Αυγής. Είμαστε δικοί σας και μην το πείτε πουθενά”. Και σε ακριβώς αυτή φράση συμπυκνώνεται η ειδική σχέση της ακροδεξιάς με την αστυνομία: διότι αυτή η φράση δεν λέγεται σε έναν επίορκο αστυνομικό τον οποίο γνωρίζει ο δολοφόνος και ελπίζει σε ειδική μεταχείριση. Αντιθέτως, αυτή η φράση λέγεται σε έναν αστυνομικό που δεν γνωρίζει και άρα στο πρόσωπο του τελευταίου αντανακλάται η αστυνομία ως θεσμός και ο δολοφόνος θεωρεί ότι οι πιθανότητες είναι με το μέρος του - ότι είναι δηλαδή κι αυτός “δικός τους”.

Και πράγματι θα ήταν αρκετά πιθανό να ήταν “δικός τους” ή έστω συμπαθών.⁷² Ας το δούμε πρώτα εκλογικά: η Χρυσή Αυγή, προ των αυτοδιοικητικών εκλογών του 2010 και των βουλευτικών του 2012, όπου τα ποσοστά της εκτινάχθηκαν, από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 που ξεκίνησε να συμμετέχει σε εκλογικές διαδικασίες, σημείωνε επιδόσεις κάτω του 1%. Η παρουσία του κόμματος στον εκλογικό χάρτη ήταν τόσο ισχνή που είναι δύσκολο να γνωρίζουμε την απήκηση που είχε στους αστυνομικούς. Παρόλα αυτά, είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε ότι το 2012, τη στιγμή που η Χρυσή Αυγή σημείωνε επιδόσεις της τάξης του 7% στην κοινωνία, στις τάξεις των αστυνομικών απολάμβανε πολύ μεγαλύτερα ποσοστά, με τις σχετικές αναγωγές να δείχνουν ότι, ούτε λίγο ούτε πολύ, ένας στους δύο αστυνομικούς ψήφιζε το φασιστικό κόμμα.⁷³ Ακόμη και στις εκλογές του 2015,

71 Υπόμνημα της πολιτικής αγωγής του ενάγοντος Abouzid Embarak προς το Τριμελές Συμβούλιο Εφετών Αθηνών στη δίκη της Χρυσής Αυγής, όπως δημοσιεύτηκε από το Golden Dawn Watch.

72 Υπενθυμίζεται άλλωστε ότι, σύμφωνα με αυτόπτη μάρτυρα, ο καθ’ ομολογία δολοφόνος Ρουπακιάς στο αστυνομικό τμήμα δεν φορούσε χειροπέδες και είχε το κινητό του. Αντιστοίχως, στην υποθεση των Αιγυπτίων αλιεργατών οι δράστες είχαν τη δυνατότητα να αλλάξουν τις μπλούζες που φορούσαν με τα διακριτικά της Χρυσής Αυγής μέσα στη ΓΑΔΑ και να οδηγηθούν στον Εισαγγελέα χωρίς αυτές.

73 Λαμπρόπουλος, Βασίλης “Οι αστυνομικοί ψήφισαν και πάλι μαζικά «Χρυσή Αυγή»”, ΒΗΜΑ, 18/06/2012.

όπου είχε ήδη δολοφονηθεί ο Παύλος Φύσσας και είχε ήδη ξεκινήσει η δίκη της Χρυσής Αυγής, οι έλληνες αστυνομικοί παρέμεναν αμετακίνητοι στις επιλογές τους: σύμφωνα με τις αναλύσεις, το ποσοστό των αστυνομικών που ψήφισαν Χρυσή Αυγή και σε αυτές τις εκλογές κινούνταν μεταξύ 40-50%.⁷⁴ Με δεδομένο ότι η πολιτική τοποθέτηση και η δράση της Χρυσής Αυγής, τουλάχιστον μετά το 2013 ήταν γνωστή σε όλο το πανελλήνιο, δεν θα ήταν υπερβολή να ισχυριστεί κανείς ότι τα ποσοστά αυτά αντανakλούσαν σε ένα βαθμό την ιδεολογική τοποθέτηση ή και την πελατειακή σχέση μεγάλης μερίδας των αστυνομικών τη δεδομένη, τουλάχιστον, περίοδο με το ναζιστικό κόμμα.

Η ιδεολογική τοποθέτηση και οι πελατειακές εξαρτήσεις δεν ήταν δυνατό να μην αφήνουν το αποτύπωμά τους σε κάθε πεδίο της αστυνομικής δράσης. Από τις διασυνδέσεις μεταξύ Χρυσής Αυγής και αστυνομικών ή ακόμα και ολόκληρων αστυνομικών τμημάτων (όπως είδαμε στο υπόμνημα της πολιτικής αγωγής παραπάνω), μέχρι της προστασίας που απολάμβανε η εγκληματική οργάνωση στις κινητοποιήσεις της, σε επίπεδο “δρόμου”, με τις δυνάμεις της αστυνομίας, σε πλείστες περιπτώσεις, να συντάσσονται με τα μέλη της Χρυσής Αυγής κατά του κοινού εχθρού που συνήθως είχε τη μορφή του αντιφασιστικού κινήματος.

Μάλιστα, σε ορισμένες περιπτώσεις, υπήρχαν αστυνομικοί που είχαν απεκδυθεί πλήρως του ρόλου και των υποχρεώσεων τους -διατηρώντας, όμως, τα εργαλεία και τα δικαιώματα που πηγάζουν εξ αυτών- και αφήνονταν πλήρως στην πολιτική τους τοποθέτηση: χαρακτηριστική τέτοια περίπτωση (την οποία είδαμε και σε προηγούμενο κεφάλαιο) ήταν η σύλληψη και τα βασανιστήρια εναντίον 15 αντιφασιστών που στις 30 Σεπτεμβρίου του 2012 είχαν πραγματοποιήσει μοτοπορεία στο κέντρο της Αθήνας. Η συγκεκριμένη υπόθεση έφτασε μάλιστα στην βρετανική εφημερίδα Guardian ακριβώς λόγω της ακραίας βίας που είχαν ασκήσει οι αστυνομικοί στους συλληφθέντες αλλά και από τις ρητές αναφορές των πρώτων στο ναζιστικό κόμμα της Χρυσής Αυγής. Σύμφωνα με την εφημερίδα που φιλοξένησε τις καταγγελίες των συλληφθέντων, οι αστυνομικοί, μεταξύ άλλων, τους χτυπούσαν, τους έκαιγαν με αναπτήρες, τους έκαναν ηλεκτροσόκ με taser και τους σημάδευαν με λείζερ στα μάτια, ενώ τους αποστερούσαν κάθε πρόσβαση σε ιατρική περίθαλψη αλλά και σε νερό, σε βαθμό που αναγκάστηκαν να πιουν από την τουαλέτα. Ταυτόχρονα, οι αστυνομικοί τους έβγαζαν βίντεο και τους απειλούσαν ότι θα τα δημοσιεύσουν στο διαδίκτυο και ότι θα δώσουν τις διευθύνσεις τους στη Χρυσή Αυγή, κι ακόμα ότι θα πεθάνουν όπως οι παππούδες τους στον εμφύλιο.⁷⁵ Αν και οι 17 εμπλεκόμενοι αστυνομικοί αθώωθηκαν από το Τριμελές Πλημμελειοδικείο Αθηνών το 2019, λίγα χρόνια αργότερα, τον

74 Λαμπρόπουλος, Βασίλης “Αστυνομικοί, οι πιο φανατικοί υποστηρικτές της Χρυσής Αυγής”, ΒΗΜΑ, 21/09/2015.

75 Margaronis, Maria “Greek anti-fascist protesters ‘tortured by police’ after Golden Dawn clash”, The Guardian, 09/10/2012.

Απρίλιο του 2023, το Τριμελές Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθηνών επιδίκασε αποζημιώσεις στους τρεις συλληφθέντες που υπέβαλαν αγωγή για τα όσα έζησαν στον έκτο όροφο της ΓΑΔΑ, κάνοντας δεκτό ότι οι συλληφθέντες “είχαν καταστεί απανθρωποποιημένα έρμια της ασυδοσίας που είχε επιτραπεί στα αστυνομικά όργανα που τους κακομεταχειρίζονταν και μάλιστα μέσα στη ΓΑΔΑ”.⁷⁶

Οι κακοί στη φυλακή. Οι αστυνομικοί;

Θα ανέμενε κανείς ότι, μετά από τόσα καταγεγραμμένα περιστατικά συνεργασίας αστυνομικών με ακροδεξιά στοιχεία, τόσες αποκαλύψεις του Τύπου και απόρρητα έγγραφα της ΕΛΑΣ που έκαναν λόγο για διασυνδέσεις της Χρυσής Αυγής με την αστυνομία, έστω και μετά τη φυλάκιση και τελικά την καταδίκη των μελών της Χρυσής Αυγής, είχε έρθει ο καιρός η αστυνομία να απαλλαχθεί από τις “εκλεκτικές συγγένειες” της και να επέλθει η πολυσυζητημένη “αυτοκάθαρση” της ΕΛΑΣ. Άλλωστε, έπειτα από τη δολοφονία του Παύλου Φύσσα, ο Αντισταγμάρχης του Αρείου Πάγου, Χαράλαμπος Βουρλιώτης, τον Σεπτέμβριο του 2013, στο πλαίσιο της διενέργειας προκαταρκτικής εξέτασης για τη διακρίβωση τυχόν τέλεσης αξιόποινων πράξεων από την Χρυσή Αυγή, είχε ήδη συντάξει πόρισμά στο οποίο, μεταξύ άλλων, επεσήμανε ότι “σε ορισμένες περιπτώσεις, που δεν αποκλείεται ο αριθμός τους να είναι μεγαλύτερος, άνδρες της Ελληνικής Αστυνομίας συνέδραμαν ή στην καλύτερη των περιπτώσεων ανέχονταν τα μέλη της οργάνωσης στη διάπραξη διαφόρων ποινικά επίμεπτων πράξεων, στοιχείο που πρέπει να ελεγχθεί ενδελεχέστερα”.⁷⁷

Πράγματι, η αντίδραση της πολιτικής ηγεσίας της ΕΛΑΣ και συγκεκριμένα του Νίκου Δένδια που ήταν τότε Υπουργός Δημόσιας Τάξης ήταν άμεση. Τον Οκτώβριο του 2013, η Διεύθυνση Εσωτερικών Υποθέσεων της ΕΛΑΣ, εκδίδει Ειδική Έκθεση σχετικά με την “ευρεία έρευνα” που πραγματοποίησε για την ενεργό εμπλοκή αστυνομικών στην έκνομη δραστηριότητα της Χρυσής Αυγής και τυχόν συμμετοχή τους στη διάπραξη αξιόποινων πράξεων, ρατσιστικής βίας και διαφθοράς. Η έρευνα αυτή οδήγησε στη σύλληψη 15 αστυνομικών, 10 εκ των οποίων διασυνδέοντο άμεσα ή έμμεσα με την Χρυσή Αυγή και καταλήγει στο ότι “δεν πιστοποιήθηκε ύπαρξη συγκροτημένων ομάδων εν ενεργεία αστυνομικών, που να επιδιώκουν κοινό εγκληματικό σκοπό και να τελούν μεταξύ τους σε τέτοια σχέση ώστε να αισθάνονται έναντι αλληλίων, ως ενιαία μονάδα”, ούτε και “συγκροτούνται “πυρήνες” ή (αδιαφανείς)

76 Τέσση, Γιώτα “Αποζημιώσεις για εξευτελιστική μεταχείριση στη ΓΑΔΑ”, ΕφΣυν, 08/04/2023.

77 Στάθης Παναγιώτης, “Αποκλειστικό: Όλο το πόρισμα του Αντισταγμάρχη για τη Χρυσή Αυγή”, Capital.gr, 29/09/2013

“φράξιες” ή παρασυνταγματικοί πόλοι στην Ελληνική Αστυνομία, που στο σύνολό της αποτελεί πυλώνα της δημοκρατικής τάξης”. Διαπιστώθηκαν, ωστόσο, “σύστοιχη αδράνεια δράσης συγκεκριμένων αστυνομικών (εξατομίκευση της ευθύνης), ατομική συμμετοχή σε αξιόποινες πράξεις – παράβαση καθηκόντων – καταχρηστική άσκηση εξουσίας”.⁷⁸

Παρά την άμεση αντίδραση του Υπουργού και των Εσωτερικών Υποθέσεων, η προσπάθεια αυτή ήταν μάλλον προσχηματική. Όπως σχολιάζει ο Θανάσης Καμπαγιάννης, δικηγόρος της πολιτικής αγωγής στη δίκη της Χρυσής Αυγής:

Η έρευνα “αυτοκάθαρσης” της ΕΛΑΣ ήταν μια παρωδία. Οι αρμόδιοι αστυνομικοί δεν φρόντισαν καν να δώσουν στη δημοσιότητα έναν αριθμό εμπλεκόμενων αστυνομικών, ο οποίος να αντιστοιχεί με τις αναρτημένες στο διαδίκτυο ανακοινώσεις της ΕΛΑΣ. Η έρευνα Δένδια κινείται ανάμεσα, αφενός, στον ερασιτεχνισμό και τη γελοιότητα, αφετέρου στο θράσος λατινοαμερικάνικης Χούντας που επιχειρεί να συγκαλύψει τα εγκλήματα των κατασταλτικών της μηχανισμών.⁷⁹

Όπως αποδείχθηκε, πράγματι, ήταν άνθρακας ο θησαυρός. Πέραν των αναντιστοιχιών που στοιχειοθέτησε ο δικηγόρος της πολιτικής αγωγής ήδη από το χρόνο δημοσίευσης της εν λόγω έρευνας, εκ του αποτελέσματος φάνηκε ότι δεν υπήρχε καμία διάθεση αυτοκάθαρσης. Οι 15 συλλήψεις μερικά χρόνια αργότερα κατέληξαν σε δύο-τρεις καταδίκες αστυνομικών, ενώ, επιπλέον, οι αξιωματικοί που ήταν διοικητές αστυνομικών υπηρεσιών και στους οποίους αποδίδονταν συγκροτημένες σχέσεις με το νεοναζιστικό μόρφωμα ή ακόμα και ένταξη σε αυτό απαλλάχθηκαν. Ταυτόχρονα, οι περισσότεροι από τους υψηλόβαθμους αξιωματικούς που είχαν τεθεί σε διαθεσιμότητα και είχαν απομακρυνθεί από τα πόστα τους λόγω των σχέσεών τους με τη Χρυσή Αυγή επανήλθαν στις θέσεις τους. Μεταξύ άλλων απαλλάχθηκε και ο διοικητής του ΑΤ Αττικής που είχε κατηγορηθεί ότι παρέπεμπε πολίτες που ζητούσαν τη συνδρομή αστυνομικών στη Χρυσή Αυγή, ενώ ταυτόχρονα αποθάρρυνε με δικαιολογίες ή απειλές μετανάστες που είχαν δεχθεί επιθέσεις από χρυσαυγίτες να καταγγείλουν το γεγονός.⁸⁰

Το πιο λυπηρό στοιχείο είναι ίσως ότι η προσχηματική και εκ του αποτελέσματος αναποτελεσματική έρευνα του 2013 είναι, εξ όσων γνωρίζουμε, και η μοναδική συγκροτημένη

78 Διεύθυνση Εσωτερικών Υποθέσεων της ΕΛΑΣ, Ειδική Έκθεση σχετικά με την “ευρεία έρευνα” που πραγματοποιήθηκε για την ενεργή εμπλοκή αστυνομικών στην έκνομη δραστηριότητα της “Χρυσής Αυγής” και τυχόν συμμετοχή τους στη διάπραξη αξιοποίνων πράξεων, ρατσιστικής βίας και διαφθοράς, Οκτώβριος 2013.

79 Καμπαγιάννης, Θανάσης “Η απάτη της έρευνας Δένδια για τη διασύνδεση ΕΛΑΣ-νεοαζι”, JailGoldenDawn, 27/11/2013.

80 Λαμπρόπουλος, Βασίλης «Ισχυροί «πυρήνες» της Χρυσής Αυγής στην Ελληνική Αστυνομία», ΤΑ ΝΕΑ, 14/10/2020.

και στοχευμένη ενέργεια για τη διερεύνηση των σχέσεων αστυνομίας και ακροδεξιάς από τη συντεταγμένη πολιτεία μέχρι σήμερα. Παρά τη φυλάκιση και τελικά την καταδίκη των μελών της ναζιστικής οργάνωσης και παρά το γεγονός ότι έχει αποδειχθεί ποικιλοτρόπως και πολλάκις η ύπαρξη τέτοιων σχέσεων, ουδεμία περαιτέρω ενέργεια έχει λάβει χώρα. Κι έτσι, η συνεργασία μεταξύ ακροδεξιών ομάδων και αστυνομίας φάνηκε να συνεχίζεται κανονικά, τόσο κατά τη διάρκεια διεξαγωγής της δίκης της Χρυσής Αυγής, όσο και στη συνέχεια, μέχρι σήμερα.

Ενδεικτικά αναφέρουμε περιστατικά όπως τη συγκέντρωση ακροδεξιών της Λαϊκής Πατριωτικής Κίνησης στις 8 Απριλίου του 2016 στον Πειραιά, όπου επιτέθηκαν σε αντιφασιστική συγκέντρωση που διεξαγόταν παράλληλα και η αστυνομία, αφού επενέβη αδιακρίτως και προς τις δύο πλευρές, άφησε, κατά τη διάρκεια επέμβασής της, να συνεχιστεί η επίθεση των ακροδεξιών ή την επίθεση που δέχθηκε από ακροδεξιές ομάδες ο “Ελευθερος Κοινωνικός Χωρος Σχολείο” στη Θεσσαλονίκη στις 25 Μαρτίου του 2021 και οι αστυνομικοί επέτρεπαν στους ακροδεξιούς να δρουν ανενόχλητοι.⁸¹ Αντίστοιχα, εξαιρετικά επικίνδυνο περιστατικό εκτυλίχθηκε την 1η Νοέμβρη 2023, όπου ακροδεξιόί, έπειτα από αντιφασιστικές συγκεντρώσεις στην Αθήνα, έκαναν επιθέσεις σε αντιφασίστες και ανυποψίαστους πολίτες εντός σταθμών του ΗΣΑΠ. Σύμφωνα με καταγγελίες αλλά και οπτικο-ακουστικά ντοκουμέντα, οι επιθέσεις αυτές έγιναν με την ανοχή της αστυνομίας, η οποία, όσο εκτυλίσσονταν τα επεισόδια, ήταν εκτός των σταθμών και, όταν αποφάσισε να επέμβει, συγκέντρωσε δυσανάλογα τις προσπάθειές της στη σύλληψη των μάλλον αμυνόμενων, εκείνη τη στιγμή, αντιφασιστών.⁸²

Είναι γεγονός πως τα περιστατικά αυτά πλέον δεν εκπλήσσουν. Η ιδεολογική συγγένεια που ένα σημαντικό μέρος των αστυνομικών νιώθει με την ακροδεξιά είναι μάλλον δεδομένη. Ακόμη και με την καταδίκη και την επί της ουσίας διάλυση της Χρυσής Αυγής, αυτή η συγγένεια βρίσκει τρόπους να εκφράζεται με συνέπεια. Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι στις εκλογές του 2023, οι αστυνομικοί επέλεξαν και πάλι να ψηφίσουν μαζικά ακροδεξιά, σε ένα ποσοστό της τάξης του 10-20%, η οποία, αυτή τη φορά, εκπροσωπούταν (μεταξύ άλλων) από το κόμμα των Σπαρτιατών.⁸³

Πάντως, σε αντίθεση με την ψήφο που είναι μυστική, ορισμένοι αστυνομικοί προβάλλουν δημόσια και περήφανα την ιδεολογική τους τοποθέτηση. Όπως σημειώνει η δημοσιογραφική ομάδα ‘The Manifold’, η οποία διεξήγαγε μια λεπτομερή και εξαιρετικά εν-

81 The Manifold Files, “Οι διαχρονικοί δεσμοί της αστυνομίας με την Ακροδεξιά”, 28/05/2022.

82 Tvxs Newsroom, “Μοναστηράκι / Σοκαριστικά βίντεο από τις επιθέσεις ακροδεξιών στον σταθμό του ΗΣΑΠ”, TVXS, 02/11/2023.

83 Λαμπρόπουλος, Βασίλης “Αστυνομικοί: «Σπαρτιάτες» από 10% έως 20%”, ΤΑ ΝΕΑ, 01/07/2023.

διαφέρουσα έρευνα για τα σύμβολα στις στολές της ΕΛΑΣ και εντόπισε μια σειρά από “παραδοσιακά” ακροδεξιά ή και νεοναζιστικά σύμβολα που προσαρμόζουν αστυνομικοί στην στολή τους, “η πρακτική αυτή, δηλαδή το να διατυμπανίζουν οι αστυνομικοί τις μι-σαλλόδοξες ιδεολογίες τους, μοιάζει ιδιαίτερα γενικευμένη και δείχνει ότι δεν αισθάνονται ούτε ότι οφείλουν υπακοή στους κανονισμούς του σώματός τους ούτε ότι φοβούνται πως θα ελεγχθούν από την ηγεσία τους”.⁸⁴ Κι αυτό το τελευταίο είναι εξαιρετικά ανησυχτικό. Δηλαδή, όχι μόνο διαπιστώνουμε ξανά και ξανά τις “εκλεκτικές συγγένειες” στο εσωτερικό της ΕΛΑΣ, όχι μόνο βλέπουμε την τακτική συνεργασία -ή και ταύτιση- αστυνομικών με την ακροδεξιά, αλλά γίνεται φανερό ότι δεν υπάρχει και καμία πρόθεση από την πολιτική και τη φυσική ηγεσία της ΕΛΑΣ, αυτά τα φαινόμενα να ελεγχθούν. Εν ολίγοις, μοιάζει ουδεμία πρόθεση να υπάρχει για να γίνει μια πραγματική αυτοκάθαρση της ΕΛΑΣ.

84 The Manifold Files, “Τιμωροί και τσοπανόσκυλα: Τα σύγχρονα ακροδεξιά σύμβολα στις στολές της ΕΛ.ΑΣ.”, 07/12/2022.

“Όλοι οι μπλακ έξω”: ρατσισμός, σεξισμός και άλλες διακρίσεις στη δράση της ΕΛΑΣ

Δεν χωράνε άλλοι(...) Η χώρα μας δεν μπορεί να ζήσει άλλους μετανάστες(...) Πού μένουν αυτοί οι άνθρωποι, έχει αναρωτηθεί κανείς;(...) Πού δουλεύουν αυτοί οι άνθρωποι; Πού βγάζουν χρήματα για να ζήσουν; Πουθενά. Σε κλοπές είναι κάθε μέρα οι περισσότεροι και είναι γεμάτα τα Αστυνομικά Τμήματα(...) Το ναυάγιο δεν θα μπει σε ζυγαριά με τα υπόλοιπα(...) Οι προηγούμενοι που είχαν έρθει, που δεν πνίγηκαν, τι έκαναν; Αυτό έκαναν(...) Αυτοί οι άνθρωποι δεν έχουν στέγη, δεν έχουν εργασία(...)

ΔΗΛΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΠΗΛΙΟΥ ΚΡΙΚΕΤΟΥ, ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΩΝ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ, ΣΤΟ ΚΟΝΤΡΑ CHANNEL, ΓΙΑ ΤΟ ΠΟΛΥΝΕΚΡΟ ΝΑΥΑΓΙΟ ΣΤΗΝ ΠΥΛΟ, 16 ΙΟΥΝΙΟΥ 2023

Παρά τις επιμέρους θεσμικές και οργανωτικές βελτιώσεις που έχουν γίνει τα τελευταία χρόνια όπως, για παράδειγμα, με τη λειτουργία των Υπηρεσιών Αντιμετώπισης Ρατσιστικής Βίας ή των Γραφείων Αντιμετώπισης Ενδοοικογενειακής Βίας -βελτιώσεις οι οποίες είναι ορθό να αναγνωρίζονται- είναι σαφές ότι η ίδια η αστυνομία κάθε άλλο παρά έχει απαλλαγεί από ρατσιστικές, σεξιστικές ή άλλες διακρίσεις κατά τη δράση της.

Σε πλήρη συμφωνία με τις ακροδεξιές αντιλήψεις που διαπιστώσαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο και σε πλήρη αντίθεση με τις διαδικασίες “αυτοκάθαρσης” στο εσωτερικό της ΕΛΑΣ, ένα σημαντικό μέρος των Ελλήνων αστυνομικών φέρεται να διακατέχεται από αντιλήψεις που, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, συντείνουν μάλλον προς την “κάθαρση” του κοινωνικού συνόλου από κάθε τι “ξένο” ή “διαφορετικό”. Και, όπως είδαμε και προηγουμένως, τέτοιου είδους ιδεολογικές αναφορές είναι αδύνατο να μην αποτυπώνονται και στην αστυνομική δράση.

Από την επίδειξη ανοχής σε (ακόμη και εξαιρετικά βίαιες) ρατσιστικές συμπεριφορές πολιτών εναντίον προσώπων που δεν ταιριάζουν στην κανονικότητα που επιθυμούν οι δράστες (όπως είδαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο με τα πογκρόμ ακροδεξιών οργανώσεων), μέχρι τους «προληπτικούς» ελέγχους ταυτοποιητικών εγγράφων, μονάχα λόγω του χρώματος ή των εθνοτικών χαρακτηριστικών των περαστικών (racial/ethnic profiling) και μέχρι ακόμη και τις εκδηλώσεις ακραίας αστυνομικής ρατσιστικής βίας - συμπεριλαμβανομένων βασανιστηρίων - εναντίον προσφύγων, μεταναστών, Ρομά, ΛΟΑΤΚΙ, αστέγων, τοξικοεξαρτημένων αλλά και ανάπηρων ατόμων, οι πολίτες γίνονται συχνά μάρτυρες περιστατικών βίας και αυθαιρεσίας που εκκινούν από τα ρατσιστικά, ξενοφοβικά, πατριαρχικά ή και μισαναπηρικά αντανάκλαστικά μιας μερίδας των ελλήνων αστυνομικών αλλά και όχι μόνο. Και λέμε “όχι μόνο” διότι, όπως θα δούμε στη συνέχεια, πέρα από τα (σε καμία περίπτωση “μεμονωμένα”) περιστατικά που έχουν ως θύτες συγκεκριμένους αστυνομικούς, συχνά υφάρπει και ο δομικός ρατσισμός της αστυνομίας, δηλαδή ο ρατσισμός που διαπερνά και ενδεχομένως ενεργοποιεί κεντρικές αποφάσεις της αστυνομίας οι οποίες και εκτελούνται “από πάνω προς τα κάτω”.

Πριν φτάσουμε, όμως, εκεί, αξίζει να αναφέρουμε τα ελάχιστα επίσημα στατιστικά στοιχεία που έχουμε, και να αναρωτηθούμε, εάν είναι δυνατόν η ρητορική περί “μεμονωμένων” περιστατικών να έχει οποιοδήποτε έρεισμα στη λογική. Η Διεύθυνση Εσωτερικών Υποθέσεων της ΕΛΑΣ, λοιπόν, κατά τα έτη 2013-2023, έχει χειριστεί 151 υποθέσεις ακραίας αστυνομικής συμπεριφοράς και αυθαιρεσίας κατά αλλοδαπών.⁸⁵ Αντίστοιχα, στο ίδιο διάστημα, το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας έχει καταγράψει 261 περιστατικά βίας με ρατσιστικό κίνητρο κατά προσφύγων, μεταναστών και ΛΟΑΤΚΙ ατόμων με

85 Υπηρεσία Εσωτερικών Υποθέσεων Σωμάτων Ασφαλείας, Απολογιστική Έκθεση 2023.

θύτες ένστολους.⁸⁶ Και όπως πάντα διευκρινίζεται σε τέτοιου είδους μετρήσεις, δεν καταγράφεται παρά μόνο ένα κλάσμα των περιστατικών που πράγματι συμβαίνουν. Το αν αυτοί οι αριθμοί αποτελούν “μεμονωμένα” περιστατικά, το αφήνουμε στην κρίση του αναγνώστη.

Ρατσισμός, ξενοφοβία, αντιτσιγγανισμός: ένα “κοινό μυστικό”

Ήδη από τις πρώτες έρευνες που διενεργήθηκαν στις αρχές της δεκαετίας του 2000 είχε καταστεί σαφές ότι μεγάλη μερίδα του αστυνομικού σώματος διακατέχεται από ξενοφοβικές και ρατσιστικές διαθέσεις απέναντι σε πρόσφυγες, μετανάστες/τριες, Ρομά και άλλες ομάδες, ενώ η ύπαρξη ρατσιστικής αστυνομικής βίας ήταν (και παραμένει) «κοινό μυστικό».⁸⁷ Ακόμη και οι ίδιοι οι αστυνομικοί, όπως καταγράφεται στις πλέον πρόσφατες έρευνες, αναγνωρίζουν ότι οι ίδιοι ή οι συνάδελφοί τους είναι φορείς και εκφραστές στερεοτύπων για διάφορες ομάδες του πληθυσμού.⁸⁸

Όπως είναι αναμενόμενο, εκτός των μη μετρήσιμων περιστατικών ρατσιστικής αυθαιρεσίας που έχουν τη μορφή παρενόχλησης (αυθαίρετοι έλεγχοι, προσαγωγές, κ.λπ.) ή χαμηλής έντασης βίας τα οποία έχουν, δυστυχώς, ενταχθεί στο φαινόμενο του “καθημερινού ρατσισμού” και δεν καταγράφονται σχεδόν καθόλου, δεκάδες, αν όχι εκατοντάδες, περιστατικά ακραίας βίας έχουν δει το φως της δημοσιότητας. Χαρακτηριστικό είναι ότι πολλές, αν όχι οι περισσότερες, από τις υποθέσεις που είδαμε σε προηγούμενα κεφάλαια, ιδίως σε αυτό των βασανιστηρίων και σε αυτό της χρήσης πυροβόλου όπλου με σοβαρές συνέπειες για τη ζωή, στην πραγματικότητα, εκκίνησαν, μεταξύ άλλων, και λόγω ρατσιστικού κινήτρου.

Υπενθυμίζουμε ενδεικτικά ότι οι υποθέσεις βασανιστηρίων που έχουν κριθεί στο ΕΔΔΑ και η χώρα μας έχει καταδικαστεί (όπως τις παραθέσαμε στο αντίστοιχο κεφάλαιο) είχαν σχεδόν αποκλειστικά ως θύματα αλλοδαπούς ή Έλληνες πολίτες Ρομά και, σε ορισμένες

86 Το άρθροισμα που προκύπτει από τις ετήσιες Εκθέσεις του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας κατά την περίοδο αναφοράς 2013-2023.

87 Galariotis et al., “Xenophobic Manifestations, Otherness and Violence in Greece 1996-2016: Evidence from an Event Analysis of Media Collections”. Max Weber Programme. Italy: European University Institute, 2017. Βλ. επίσης: Antonopoulos, “Greece: Policing Racist Violence in the ‘Fenceless Vineyard’”. *Race & Class* 48.2, 2006 και Βαγενά-Παλαιολόγου, Ευαγγελία. *Ρατσισμός & Ξενοφοβία: Έρευνα στη Δικαιοσύνη και στην Αστυνομία*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2006.

88 Γεωργιάδου Βασιλική, Πανάκη Δώρα, Κωνσταντινίδης Ιωάννης, “Έρευνα ανίχνευσης των αξιών, των προτύπων συμπεριφοράς και των αναγκών του Έλληνα και της Ελληνίδας Αστυνομικού”, Κέντρο Πολιτικών Ερευνών του Παντείου Πανεπιστημίου και Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Απρίλιος 2023.

από αυτές, το ρατσιστικό κίνητρο ήταν από την πλευρά των θυτών αστυνομικών σαφές και ρητό, όπως για παράδειγμα στην υπόθεση Bekos and Koutropoulos v Greece (αρ. προσφυγής 15250/02). Στην ίδια λογική, τα περιστατικά χρήσης πυροβόλου όπλου κατά τη σύλληψη με συνέπεια τον σοβαρότατο τραυματισμό ή και τον θάνατο δεν είναι τυχαίο ότι συνήθως έχουν ως θύματα Ρομά ή μετανάστες. Ενδεικτικές είναι οι υποθέσεις που αναφέραμε στο αντίστοιχο κεφάλαιο, όπως για παράδειγμα η υπόθεση Karagiannopoulos v Greece (αρ. προσφυγής 27850/03) που έχει κριθεί στο ΕΔΔΑ, το πλέον πρόσφατο τρίπτυχο δολοφονιών των ρομά Νίκου Σαμπάνη (2021), Κώστα Φραγκούλη (2022) και Χρήστου Μιχαλόπουλου (2023) αλλά και του 20χρονου Σύρου στο Μοσχοχώρι Λάρισας, όπου ο αστυνομικός “μπλέχτηκε” και πυροβόλησε (2023).

Ειδικά όσον αφορά το φαινόμενο του αντιτσιγγανισμού, όπως παρατηρείται στη σχετική βιβλιογραφία - και επιβεβαιώνεται από την εμπειρία των τελευταίων χρόνων - οι περιπτώσεις κακομεταχείρισης από τις αστυνομικές αρχές που καταλήγουν σε θάνατο Ρομά συμπολιτών μας, “δεν σπανίζουν”.⁸⁹ Επιπλέον, στην περίπτωση του Νίκου Σαμπάνη ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι οι αστυνομικοί, σε μια προσπάθεια αποκλεισμού του ρατσιστικού κινήτρου, ισχυρίστηκαν ότι δε γνώριζαν ότι το θύμα είναι Ρομά, ενώ στη συνέχεια, από τους διαλόγους που είχαν με το κέντρο επιχειρήσεων της ΕΛΑΣ και δημοσιεύτηκαν, αποδείχθηκε ότι το γνώριζαν.⁹⁰ Με βάση μάλιστα τέτοιες πρακτικές συγκάλυψης (περισσότερα γι’ αυτό στο επόμενο κεφάλαιο), αρχίζει να καλλιεργείται η αίσθηση ότι η αστυνομική βία σε συνδυασμό με τον αντιτσιγγανισμό (αλλά και μόνη της) επικροτείται από την ελληνική πολιτεία.⁹¹

Τέτοιες περιπτώσεις ενισχύουν την αίσθηση ότι στην περίπτωση της ελληνικής αστυνομίας, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, ο ρατσισμός δεν εξαντλείται στις πράξεις βίας ή αυθαιρεσίας που ασκούν μεμονωμένα αστυνομικά όργανα, αλλά συχνά φαίνεται να διαπερνά κεντρικές αποφάσεις της αστυνομίας, ως θεσμού. Οι επιχειρήσεις-σκούπα στο κέντρο των αστικών ιστών το 2012-13 υπό την αρκούντως παράδοση επωνομασία «Ξένιος Δίας» είναι ίσως το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα. Κατά τις επιχειρήσεις αυτές ο στόχος ήταν οι μαζικές συλλήψεις και απομακρύνσεις παράτυπων μεταναστών από το κέντρο μεγάλων πόλεων της Ελλάδας. Η τακτική για την επιτυχία αυτής της επιχείρησης δεν ήταν άλλη από τον έλεγχο και την προσαγωγή αλλοδαπών, βάσει του χρώματος και των χαρακτηριστικών τους. Η φράση “όλοι οι μπλακ έξω, όλοι οι μπλακ έξω” που ειπώθηκε από αστυνομικούς κατά την είσοδό τους σε λεωφορείο στο πλαίσιο διεξαγωγής ελέγχων

89 Τάκης Ανδρέας, Αντιτσιγγανισμός και Ρατσιστική Βία, Συμβίωση, 2021

90 Efsyn.gr, “Οι αστυνομικοί γνώριζαν ότι καταδιώκουν Ρομά: Αποκαλυπτικοί διάλογοι”, ΕφΣυν, 26/10/2021

91 Λουκά Μαρία, “Ο Αντιτσιγγανισμός και η επικρότηση της αστυνομικής βίας στην Ελλάδα”, News24/7, 16/11/2023

του “Ξένιου Δία”⁹² συμπυκνώνει ίσως με τον πιο χαρακτηριστικό τρόπο την κωμικοτραγική διεκπεραίωση αλλά και τη λογική της συγκεκριμένης επιχείρησης, κατά την οποία συλλαμβάνονταν και ξυλοκοπούνταν ακόμα και... τουρίστες και με τον τότε αστυνομικό υποδιευθυντή Χρήστο Μανούρα να δηλώνει ευθαρσώς στο BBC πως “οποιος μοιάζει με ξένο ή κινεί υποψίες, μπορεί να ελεγχθεί”.⁹³ Για να γίνει σαφές το μέγεθος της επιχείρησης αλλά και ο βαθιά προβληματικός χαρακτήρας της, σύμφωνα με τον Συνήγορο του Πολίτη, προσήχθησαν 80.073 αλλοδαποί, εκ των οποίων συνελήφθησαν μόνο οι 4.538 (ήτοι το 5,6%), γιατί δεν πληρούσαν τις νόμιμες προϋποθέσεις παραμονής στη χώρα. Επιπλέον, ο Συνήγορος του Πολίτη επισημαίνει ότι στο πλαίσιο της επιχείρησης “Ξένιος Δίας”:

Τα αστυνομικά όργανα εντέλλονται να σταματούν και να ελέγχουν ανθρώπους στο δρόμο με μοναδικό κριτήριο την εθνοτική ή φυλετική καταγωγή, τη γλώσσα, το χρώμα ή τα χαρακτηριστικά τους, τους προσάγουν στην Αστυνομική Διεύθυνση Αλλοδαπών, θεωρώντας τους εκ προοιμίου υπόπτους αδικημάτων ή έστω παράβασης του νόμου περί αλλοδαπών, ακόμη κι όταν κατέχουν νομιμοποιητικά της διαμονής τους έγγραφα κι έτσι «εκκαθαρίζεται» το κέντρο της πόλης, εν ονόματι του αισθήματος ασφαλείας του μέσου πολίτη (...). Πρόκειται για επιχείρηση καταστολής που δημιουργεί και αναπαράγει τον κοινωνικό αποκλεισμό των «ξένων», στον αντίποδα κάθε έννοιας κοινωνικής ενσωμάτωσης και ειρηνικής συνύπαρξης. Επιπλέον, δημιουργεί πλήρη σύγχυση στα αστυνομικά όργανα που στη θεωρία εκπαιδεύονται ή πρέπει να εκπαιδεύονται να προλαμβάνουν και να αντιμετωπίζουν πρακτικές διάκρισης και ρατσιστικής βίας. Από τη θεώρηση κάθε «ξένου» ως αντικειμένου ποινικής καταστολής μέχρι την άσκηση ή την ανοχή ρατσιστικής βίας, η απόσταση είναι μικρή, καθώς μόνο το κράτος διαθέτει το μονοπώλιο της νόμιμης βίας. Για το λόγο αυτό, η πολιτεία θα έπρεπε να μην ενθαρρύνει τον ρατσιστικό διαχωρισμό με συστηματικές επιχειρήσεις μαζικών προσαγωγών μεταναστών, που φέρουν εμφανή στοιχεία καταχρηστικότητας, ως προς την τήρηση δύο θεμελιωδών συνταγματικών αρχών: της αρχής της αναλογικότητας και της απαγόρευσης των εθνοφυλετικών διακρίσεων.⁹⁴

Για όποιον ή όποια αναρωτιέται εάν τέτοιες πρακτικές έχουν εκλείψει μέσα στη δεκαετία που έχει μεσολαβήσει από τον “Ξένιο Δία” και έπειτα από την εμπειρία της ελληνικής

92 Μαρτυρία αιτούντος άσυλο, όπως καταγράφηκε στην έκθεση “Ανεπιθύμητοι επισκέπτες: Καταχρηστικές πρακτικές της Ελληνικής Αστυνομίας κατά των μεταναστών στην Αθήνα” της Human Rights Watch το 2013.

93 Newsgroom, “Ρεπορτάζ – κόλαφος του BBC για τον «Ξένιο Δία» και την ελληνική αστυνομία”, ΒΗΜΑ, 10/01/2013

94 Συνήγορος του Πολίτη, Ειδική Έκθεση: Το φαινόμενο της ρατσιστικής βίας στην Ελλάδα και η αντιμετώπισή του, Σεπτέμβριος 2013.

πολιτείας με την Χρυσή Αυγή, η απάντηση είναι πως δυστυχώς όχι. Όπως ακριβώς συνεχίζουν να υφίστανται “μεμονωμένα περιστατικά” αστυνομικής ρατσιστικής βίας, έτσι και η διεξαγωγή αντίστοιχων επιχειρήσεων-σκούπα είναι μια μάλλον παγιωμένη πρακτική της αστυνομίας που λαμβάνει χώρα έως και τη στιγμή που γράφουμε.⁹⁵

Ο “συμπεριληπτικός” ρατσισμός: Γυναίκες, ΛΟΑΤΚΙ άτομα και ευάλωτοι πληθυσμοί στο στόχαστρο

Όπως η ακροδεξιά ιδεολογία δεν εξαντλείται στο μίσος προς όσους έχουν άλλο χρώμα, θρησκεία, εθνικότητα, κ.ο.κ. αλλά περιλαμβάνει το μίσος προς κάθε τι “ξένο” και “διαφορετικό”, έτσι και ο ρατσισμός και οι προκαταλήψεις μιας μερίδας των αστυνομικών κατευθύνονται “συμπεριληπτικά” προς κάθε άτομο που “παρεκκλίνει” από τα κυρίαρχα πρότυπα και την κοινωνική νόρμα. Γυναίκες που δεν εκπληρώνουν τον, από τα πατριαρχικά στερεότυπα, “κοινωνικά προκαθορισμένο” ρόλο τους, ΛΟΑΤΚΙ, άστεγα, τοξικοεξαρτημένα, ακόμη και ανάπηρα άτομα έχουν κατά καιρούς μετατραπεί σε θύματα κακομεταχείρισης, διακρίσεων ή και χλευασμού από αστυνομικούς που επιτελούν το έργο τους αναπαράγοντας ρατσιστικά και σεξιστικά στερεότυπα.

Τα συμπεράσματα διεθνών οργανισμών αλλά και περιστατικά που έχουν αναδειχθεί ανά τα χρόνια στην επικαιρότητα δεν περιποιούν τιμή στην ελληνική αστυνομία, ακόμη κι αν αυτές οι ενέργειες και οι συμπεριφορές προέρχονται από μειοψηφίες αστυνομικών. Στον αντίποδα της δημιουργίας των -πραγματικά αναγκαίων- Γραφείων Αντιμετώπισης Ενδοοικογενειακής Βίας, στα “ενδότερα” των μη εξειδικευμένων αστυνομικών τμημάτων οι πατριαρχικές αντιλήψεις καλά κρατούν, με την επιτροπή GREVIO να εκφράζει την ανησυχία της για τις συνεχείς αναφορές που λαμβάνει σχετικά με γυναίκες-θύματα έμφυλης βίας που αποθαρρύνονται από την αστυνομία να προχωρήσουν σε νομικές ενέργειες εναντίον των κακοποιτών τους και, αντιθέτως, ενθαρρύνονται να επιστρέψουν στο σπίτι τους, ενώ οι τελευταίοι δεν έχουν συλληφθεί, ακόμη κι αν αυτό χρειάζεται.⁹⁶ Τέτοιου είδους πρακτικές, πέραν του ότι συνδέονται με αναχρονιστικές αντιλήψεις που αντιλαμβάνονται την ενδοοικογενειακή βία ως κάτι που δεν αφορά την ποινική

95 Ενδεικτικά: Σουλιώτης Γιάννης, “Επιχείρηση «σκούπα» στο κέντρο της Αθήνας”, Καθημερινή, 16/03/2022 και Efsyn.gr, “Ακόμα μια ρατσιστική επιχείρηση - «σκούπα» στην Αθήνα”, ΕφΣυν, 26/01/2024.

96 GREVIO, “Baseline Evaluation Report: Greece”, Νοέμβριος 2023.

δικαιοσύνη, αλλά την ίδια την οικογένεια,⁹⁷ εκ του αποτελέσματος έχουν αποδεχθεί μοιραίες για τη ζωή πολλών γυναικών.

Το πιο χαρακτηριστικό, ίσως παράδειγμα, ήταν η πρόσφατη γυναικοκτονία της Κυριακής Γρίβα η οποία δολοφονήθηκε έξω από το ΑΤ Αγίων Αναργύρων την 1η Απριλίου του 2024, λίγα λεπτά αφού είχε ενημερώσει τους αστυνομικούς ότι κινδυνεύει από τον πρώην σύντροφό της. Σύμφωνα με όσα έγιναν γνωστά στη δημοσιότητα, οι αστυνομικοί του ΑΤ δεν αξιολόγησαν σωστά τον κίνδυνο, απέρριψαν το αίτημά της να της παρασχεθεί περιπολικό για την ασφαλή μεταφορά της και τη συμβούλεψαν να καλέσει το 100 προκειμένου να απευθύνει εκεί το αίτημά της, πράγμα που και πάραυτα έκανε, με το που αποχώρησε από το ΑΤ, χωρίς να έχει λάβει την απαραίτητη προστασία. Σε αυτή την κλήση προς το 100 η αφοπλιστική απάντηση που έλαβε από το τηλεφωνικό κέντρο της αστυνομίας ήταν πως “το περιπολικό δεν είναι ταξί”. Κατά τη διάρκεια ακριβώς αυτής της συνομιλίας, η Κυριακή Γρίβα, σε απόσταση μόλις 1,5 μέτρου από τον σκοπό του ΑΤ, δολοφονήθηκε από τον πρώην σύντροφό της.

Κι αν μια γυναίκα δεν μπορεί να είναι απολύτως ασφαλής ακριβώς έξω από το ΑΤ, δεν υπάρχει καμία εγγύηση ότι μπορεί να είναι και στο εσωτερικό του. Τουλάχιστον αυτό καταμαρτυρά η υπόθεση βιασμού 19χρονης, εντός του ΑΤ Αττικής, από δύο αστυνομικούς της ομάδας ΔΙΑΣ το 2022, σύμφωνα με την Υπηρεσία Εσωτερικών Υποθέσεων της ΕΛΑΣ.⁹⁸

Αν και τέτοια περιστατικά (γυναικοκτονία μπροστά στο ΑΤ, βιασμός εντός τμήματος από αστυνομικούς) μπορεί να είναι πράγματι μεμονωμένα, δεν προκύπτουν εν κενώ, αλλά, αντιθέτως, έχουν τη βάση τους ακριβώς πάνω στις πατριαρχικές και σεξιστικές αντιλήψεις μερίδας των αστυνομικών. Πειράγματα, σφυρίγματα και χειρονομίες απευθυνόμενα σε περαστικές γυναίκες, αλλά και χυδαία σχόλια κατά ΛΟΑΤΚΙ ατόμων από περιπολούντες, σταθμευμένους και, πάντως, εν υπηρεσία αστυνομικούς αποτελούν καθημερινό φαινόμενο που λαμβάνει χώρα ανοικτά και απροκάλυπτα, χωρίς να υπάρχει ο φόβος οποιασδήποτε συνέπειας. Αντιστοίχως, οι σεξουαλικές απειλές κατά συλληφθέντων, σύμφωνα με μαρτυρίες που κατά καιρούς έχουν δει το φως της δημοσιότητας, είναι ιδιαίτερα συνήθεις. Τα σεξιστικά χαρακτηριστικά που αποτυπώνονται σε αυτού του είδους την “καθημερινή”, λεκτική βία (που σε ορισμένες περιπτώσεις συνοδεύεται και από σωματική βία) είναι που φανερώνουν τις αντιλήψεις μερίδας των αστυνομικών, οι οποίες με τη σειρά τους λειτουργούν ως εκείνο το υπόστρωμα πάνω στο οποίο τελούνται σοβαρότερες εγκληματικές πράξεις ή παραλείψεις από τους ίδιους ή τους συναδέλφους τους.

97 Ενδεικτικό είναι το περιστατικό που κατέδειξε το Κέντρο Διοτίμα, όταν στην περίοδο της εφαρμογής των μέτρων κατά της πανδημίας, αστυνομικοί αρνήθηκαν σε επιζώσα ενδοοικογενειακής βίας να υποβάλει μήνυση αιτιολογώντας την απόφασή τους λέγοντας, μεταξύ άλλων, “αυτά δεν είναι θέματα που λύνει η αστυνομία και η ποινική δικαιοσύνη αλλά ένα διαζύγιο”. Κέντρο Διοτίμα, “Αστυνομικοί έδιωξαν θύμα ενδοοικογενειακής βίας”, 27/03/2020.

98 Υπηρεσία Εσωτερικών Υποθέσεων Σωμάτων Ασφαλείας, Απολογιστική Έκθεση 2022, Ιούνιος 2023.

Η ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα έχει υποφέρει πολύ και για πολλά χρόνια από τον σεξισμό, την ομοφοβία και τα έμφυλα στερεότυπα μερίδας των ελλήνων αστυνομικών. Χαρακτηριστικά είναι περιστατικά όπως τα παρακάτω:

2019 Τον Αύγουστο του 2019 ένα ζευγάρι αντρών πιασμένο χέρι-χέρι έκαναν μια βραδινή καλοκαιρινή βόλτα κατευθυνόμενοι προς τα Εξάρχεια. Όταν πέρασαν μπροστά από μια σταθμευμένη κλούβα των ΜΑΤ, ένας εκ των δύο παρευρισκόμενων αστυνομικών εξαπέλυσε λεκτική ομοφοβική επίθεση εναντίον τους, χλευάζοντάς τους. Όταν το ζευγάρι ζήτησε το λόγο, ο αστυνομικός απάντησε κουτουλώντας τον έναν από τους δύο άντρες, με αποτέλεσμα, από την ορμή του χτυπήματος, ο τελευταίος να χτυπήσει τον σύντροφό του στο πρόσωπο. Οι αστυνομικοί τους έδωξαν από το σημείο με ύβρεις και βάζοντάς τους τρικλοποδιές. Όταν το ζευγάρι κατήγγειλε το περιστατικό, να μεν σχηματίστηκε σχετική δικογραφία, ωστόσο η αστυνομία ανακίνησε ότι η έρευνα αφορά περιστατικό “διαπληκτισμού αστυνομικών με πολίτες”.⁹⁹

2020 Αν το να κρατιούνται δύο άντρες χέρι-χέρι αποτελεί στα μάτια κάποιων “πρόκληση”, μερικές φορές εξίσου “προκλητική” μπορεί να είναι και μόνο η ύπαρξη κάποιου. Ένα χρόνο αργότερα, το 2020, ο ακτιβιστής Ηλίας Γκιώνης περπατούσε προς το σπίτι του όταν σταθμευμένοι στην περιοχή αστυνομικοί των ΜΑΤ ξεκίνησαν να τον χλευάζουν. Όταν τους ζήτησε το λόγο και απαίτησε τα στοιχεία τους για να προχωρήσει σε καταγγελία, οι αστυνομικοί συνέχισαν να τον χλευάζουν και προχώρησαν σε σωματικό έλεγχο. Μην βρίσκοντας κάτι ενοχοποιητικό, τον συνέλαβαν για εξύβριση και απειλή, κατηγορίες από τις οποίες απαλλάχθηκε λίγο καιρό αργότερα.¹⁰⁰

Περιστατικά όπως τα παραπάνω είναι απολύτως ενδεικτικά, καθόσον, όπως προκύπτει και από τις καταγραφές του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας των τελευταίων ετών, υποθέσεις αστυνομικής ρατσιστικής βίας που σχετίζονται με τον σεξουαλικό προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου των θυμάτων δεν είναι καθόλου σπάνιες.

99 Lifo Newsroom, Όλες οι ΛΟΑΤΚΙ οργανώσεις ζητούν διερεύνηση και τιμωρία των αστυνομικών για το ομοφοβικό περιστατικό στην Αθήνα, Lifo, 02/09/2019.

100 The Press Project, “Αθώς ο Ηλίας Γκιώνης που όρθωσε το ανάστημα του απέναντι στην ομοφοβία”, 04/09/2020.

Επιπλέον, με βάση τα παραπάνω περιστατικά, αποτυπώνεται και ένα εξαιρετικά ανησυχητικό μοτίβο: και στις δύο περιπτώσεις που είδαμε, οι άνδρες που αντιμετώπισαν τα ομοφοβικά σχόλια των αστυνομικών αντιμετώπισαν ακόμη δυσμενέστερες συνέπειες αφότου ανόρθωσαν το ανάστημά τους στους αστυνομικούς ζητώντας το λόγο των σεξιστικών επιθέσεων τους. Στην μεν πρώτη περίπτωση οι συνέπειες εξωτερικεύτηκαν μέσω της σωματικής βίας που άσκησαν οι αστυνομικοί, στη δε δεύτερη μέσω της σύλληψης και της βασάνου αντιμετώπισης νομικών κυρώσεων.

Όσον αφορά τις ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού, η αστυνομική βία δεν κάνει εξαιρέσεις και ως εκ τούτου δεν θα μπορούσαν να λείπουν περιστατικά βίας κατά αναπήρων συμπολιτών μας. Παρά το γεγονός ότι έχουν καταγραφεί πολλά τέτοια περιστατικά από τον Τύπο (ενδεικτικά: περιστατικό ξυλοδαρμού ατόμου με νοητική αναπηρία στο Λευκοχώρι Γαστούνης το 2020,¹⁰¹ υπόθεση ξυλοδαρμού πατέρα με αναπηρία και του γιού του με αποτέλεσμα ο πρώτος να πάθει έμφραγμα στην Κατερίνη το 2021),¹⁰² η συνήθης απάντηση των αρχών είναι αφενός η διάψευση των περιστατικών αυθαιρεσίας ως τέτοιων και, αφετέρου, συμπληρώνουν ότι οι εμπλεκόμενοι αστυνομικοί δεν ήταν σε θέση να γνωρίζουν την αναπηρία των θυμάτων και ως εκ τούτου δεν πρόκειται για μισαναπηρικές ενέργειες. Αν και σε πολλές περιπτώσεις η αναπηρία είναι ορατή και σε άλλες τα ίδια τα θύματα έχουν προλάβει να ενημερώσουν τους αστυνομικούς για την αναπηρία τους πριν εκτυλιχθεί το περιστατικό βίας, ακόμα κι αν κάνουμε δεκτό τον ισχυρισμό της αστυνομίας, είναι σαφές ότι περιστατικά που αστυνομικοί υποκινούνται από μισαναπηρικά αντανakλαστικά υφίστανται.

Ίσως το πιο ενδεικτικό περιστατικό, το οποίο έτυχε να καταγραφεί και σε βίντεο, είναι ο εξευτελισμός και βασανισμός ανάπηρης γυναίκας τον Οκτώβριο του 2019 έξω από το ΑΤ Ομοιοίας. Αστυνομικοί απεικονίζονται να βγάζουν σπικωτή εκτός του τμήματος μια γυναίκα με αναπηρία και να την παρατούν στο πεζοδρόμιο. Όταν αυτή σπικώνεται και προσπαθεί να απομακρυνθεί, ένας εκ των αστυνομικών την καταβρέχει επίμονα με μάνικα. Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η συνέχεια του βίντεο στο οποίο απεικονίζεται ο δικηγόρος Γιάννης Απασιόδης να κρατείται παράνομα με χειροπέδες επειδή τόλμησε να καταγγείλει το περιστατικό στην Άμεση Δράση και στον Τύπο.¹⁰³

101 Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία, "Ενημέρωση της Ε.Σ.Α.μεΑ. για απαράδεκτο περιστατικό κακοποίησης ατόμου με νοητική υστέρηση από αστυνομικά όργανα", 11/04/2020. Η αστυνομία διαφεύδει μερικώς το περιστατικό σε ανακοίνωση που δημοσιεύτηκε στον Τύπο: "Τι υποστηρίζουν οι Αστυνομικοί για την καταγγελία ξυλοδαρμού του 22χρονου ΑμεΑ", Nevronas.gr, 13/04/2020.

102 VICE Staff, "Αστυνομικοί Ξυλοκόπησαν Ανάπηρο Πατέρα και Γιο στην Κατερίνη - Έπαθε Έμφραγμα ο 58χρονος", Vice, 14/04/2021.

103 Newsroom, "Η ΕΛΑΣ επιβεβαιώνει το Documento για την απόκάλυψη βασανισμού γυναίκας ΑμεΑ στο Α.Τ. Ομοιοίας!", Documento, 14/12/2020.

Εάν συμβαίνουν τέτοιου είδους επιθέσεις κατά ανθρώπων που κατά γενική ομολογία χρήζουν αν μη τι άλλο περαιτέρω προστασίας, μόνο να φανταστεί μπορεί κανείς το τι συμβαίνει σε άλλες ευάλωτες ομάδες που είναι ακόμη πιο περιθωριοποιημένες. Σύμφωνα με μια έρευνα που πραγματοποίησε η Human Rights Watch το 2014, τα άστεγα, τοξικοεξαρτημένα και εκδιδόμενα άτομα είναι διαρκώς στοχοποιημένα από την αστυνομία. Σύμφωνα με τις μαρτυρίες που συνέλεξε η οργάνωση, τα άτομα που ζουν ή βρίσκονται για μεγάλα χρονικά διαστήματα στους δρόμους του κέντρου της πόλης, αντιμετωπίζουν συνεχώς περιστατικά παρενόχλησης, βίας και εξευτελισμού από την αστυνομία.¹⁰⁴ Αν και τέτοια περιστατικά δεν έρχονται συχνά στο φως της δημοσιότητας λόγω της έλλειψης ορατότητας των συγκεκριμένων ομάδων, είναι μάλλον απίθανο οποιοσδήποτε έχει βιώσει την πραγματικότητα του κέντρου των μεγάλων πόλεων να εκπλήσσεται.

Στη διαθέσιμη βιβλιογραφία δεν υπάρχει ακριβώς συμφωνία ως προς το ποιος είναι ο καθοριστικός παράγοντας που συμβάλλει στα αυξημένα ρατσιστικά αντανάκλαστικά πολλών αστυνομικών, αν, δηλαδή, έχει να κάνει με τις “εκλεκτικές συγγένειες” των αστυνομικών με την ακροδεξιά ή αν, στην πραγματικότητα, στην αστυνομία απλώς αντανακλάται ο ρατσισμός που ούτως ή άλλως υφίσταται στην κοινωνία εν συνόλω ή αν, τέλος, αφορά στο κοινωνικό βίωμα των αστυνομικών ως επαγγελματικής ομάδας που στην καθημερινότητα της βιώνει αναπαραστάσεις που ο ρατσισμός γίνεται εν μέρει δομικό συνειδησιακό στοιχείο της.¹⁰⁵ Αν και το πιο πιθανό είναι και οι τρεις παράγοντες να συμβάλλουν εξίσου σε αυτή την πραγματικότητα και να αλληλοτροφοδοτούνται σε μια τριγωνική σχέση, το γεγονός είναι ότι ο ρατσισμός και οι διακρίσεις αποτελούν ένα χρόνιο απόστημα στη δράση της ΕΛΑΣ και ως τέτοιο οφείλει να εξαλειφθεί.

104 Human Rights Watch, “Greece: Police Abusing Marginalized People”, 06/05/2015.

105 Galariotis et al., “Xenophobic Manifestations, Otherness and Violence in Greece 1996-2016: Evidence from an Event Analysis of Media Collections”. Max Weber Programme. Italy: European University Institute, 2017.

Ζητείται διαφάνεια: διακριτικά, κάμερες και ΜΜΕ

Προς ενίσχυση της διαφάνειας της δημόσιας δράσης του ένστολου προσωπικού του Σώματος και της εγκαθίδρυσής του στην συνείδηση του πολίτη ως ένα ολοκληρωμένο και οργανωμένο σύνολο επαγγελματιών, με οριοθετημένους κανόνες εμφάνισης, συμπεριφοράς και πειθαρχίας, κρίθηκε απαραίτητο να φέρεται διακριτικό δηλωτικό ταυτότητας και από το ένστολο προσωπικό, το οποίο λόγω του είδους της στολής που φέρει αλλά και της χρήσης προστατευτικού εξοπλισμού επί αυτής, καθιστούσαν το διακριτικό δηλωτικό ταυτότητας με την μορφή πλακιδίου (...) μη ορατό. (...) για τις στολές που λόγω του προστατευτικού εξοπλισμού δεν καθίσταται ορατό το μέχρι σήμερα προβλεπόμενο διακριτικό δηλωτικό ταυτότητας {πλακίδιο με τον Αριθμό Γενικού Μπτρώου Σώματος (Α.Γ.Μ.Σ.)}, ο Α.Γ.Μ.Σ. φέρεται επί της στολής, με την μορφή προσθαφαιρούμενης διάταξης.

ΑΠΟΦΑΣΗ ΑΡΧΗΓΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ, "ΔΙΑΚΡΙΤΙΚΑ, ΔΗΛΩΤΙΚΑ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΕΝΣΤΟΛΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ", 01/04/2021

- Χρησιμοποιούν οι Αστυνομικοί κάμερες για την καταγραφή των γεγονότων;
- Ναι, στο πλαίσιο των ρυθμίσεων του Π.Δ 75/2020 (Α'173) που θεσμοθετήθηκαν για πρώτη φορά στην ελληνική έννομη τάξη οι ουσιαστικές και διαδικαστικές εγγυήσεις για τη χρήση συστημάτων επιτήρησης με τη λήψη ή καταγραφή ήχου ή εικόνας σε δημόσιους χώρους, η Ελληνική Αστυνομία χρησιμοποιεί ήδη πιλοτικά κάμερες στις ομάδες ΥΑΤ, ΟΠΚΕ και ΔΡΑΣΗ. Μέτρο που θα επεκταθεί σε όλες τις ομάδες πρώτης γραμμής.

"42 ΑΛΗΘΕΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΗ ΑΥΘΑΙΡΕΣΙΑ ΚΑΙ ΥΠΕΡΜΕΤΡΗ ΒΙΑ", ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ ΕΛΑΣ, 12/3/2021

Σημαντικός συντελεστής τέλεσης των συναθροίσεων είναι και η παρουσία δημοσιογράφων σε αυτές. Η παρουσία και η προστασία των δημοσιογράφων στο πλαίσιο των συναθροίσεων αντιμετωπίζεται με αυξημένη προσοχή στα πλαίσια του νέου σχεδιασμού. Όστε να διασφαλίζεται με την απρόσκοπτη εργασία τους, το δικαίωμα των πολιτών στην ενημέρωση, αλλά και να αποφεύγονται επεισόδια ή τραυματισμοί εις βάρος δημοσιογράφων (...) η Αστυνομία θα οριοθετήσει ένα συγκεκριμένο χώρο για τους δημοσιογράφους, στον οποίο, εάν το επιθυμούν, μπορούν να προσφύγουν αυτοβούλως, σε περίπτωση επεισοδίων, για λόγους προστασίας.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ, "ΕΘΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΥΠΑΙΘΡΙΩΝ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΕΩΝ", 21/01/2021

Είναι πραγματικά δύσκολο να υποστηρίξει κανείς ότι η δράση της ΕΛΑΣ χαρακτηρίζεται από διαφάνεια. Τα διακριτικά και οι κάμερες στις στολές των αστυνομικών, παρά τις συνεχείς εξαγγελίες, για κάποιο άγνωστο λόγο ποτέ δεν ενσωματώνονται πλήρως: η σχέση της αστυνομίας με τα ΜΜΕ είναι αμφίθυμη: όταν (κάποιοι) δημοσιογράφοι ελέγχουν τον κατασταλακτικό μηχανισμό και καλύπτουν κοινωνικές διαμαρτυρίες ή περιστατικά αστυνομικής βίας, γνωρίζουν το σκληρό πρόσωπο της ΕΛΑΣ. Όταν (άλλοι) δημοσιογράφοι δίνουν χρόνο του πολύτιμου τηλεοπτικού “αέρα” σε έκπτωτους αστυνομικούς συνδικαλιστές που, κατά περίπτωση, διασπείρουν το ακροδεξιό τους μήνος, οι σχέσεις των δημοσιογράφων αυτών με την ΕΛΑΣ είναι μάλλον άριστες και, τέλος, η σχέση της ΕΛΑΣ με την αλήθεια και το ψέμα είναι... περίπλοκη, όπως θα δούμε στο επόμενο κεφάλαιο.

Τα παραπάνω, ανάμεσα σε άλλα, οικοδομούν την εικόνα μιας αδιαφανούς και αναξιόπιστης κρατικής αρχής που, σε ορισμένες περιπτώσεις, αδιαφορεί για το αν τα αστυνομικά όργανα λειτουργούν στις παρυφές της νομιμότητας -ή και εκτός αυτής- και δεν διστάζει, αν μπορεί και χρειάζεται, τέτοιες περιπτώσεις να τις συγκαλύψει. Η παρατεταμένη, όμως, χρήση τέτοιων πρακτικών, σε συνέχεια όλων όσων έχουμε δει μέχρι τώρα, δημιουργεί επιπλέον μια αίσθηση διαφθοράς, με αποτέλεσμα η εμπιστοσύνη των πολιτών προς την αστυνομία ως θεσμό να κλονίζεται ολοένα και περισσότερο. Ενδεικτικά είναι τα αποτελέσματα πρόσφατης έρευνας, που καταγράφει ότι, ενώ το 2018 ένα 22% των πολιτών δήλωναν ότι δεν εμπιστεύονται την αστυνομία, το 2021 το ποσοστό αυτό εκτινάχθηκε στο 55%, με τις πλέον πρόσφατες μετρήσεις για το έτος 2024, να σταθεροποιούν αυτή την απώλεια εμπιστοσύνης στο 54%.¹⁰⁶

Παρακάτω θα εξετάσουμε ορισμένα από τα ζητήματα που δημιουργούν την αίσθηση αδιαφάνειας σχετικά με τη δράση της ΕΛΑΣ.

Διακριτικά και κάμερες των αστυνομικών δυνάμεων

Μπορεί, όπως είδαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο, ορισμένοι αστυνομικοί να μην διστάζουν να αποκαλύψουν τις πολιτικές πεποιθήσεις τους μέσω συμβόλων που προσαρμόζουν στις στολές τους, όμως η έλλειψη διακριτικών στις στολές πολλών αστυνομικών και ειδικά όσων ανήκουν σε “μάχιμες” μονάδες είναι μάλλον συνηθισμένη. Επιπλέον, ακόμη και οι αστυνομικοί να φέρουν τα διακριτικά που οφείλουν, η ταυτοποίησή τους είναι ιδιαίτερα δύσκολη και, στην πράξη, μπορεί να γίνει αποκλειστικά από την ίδια την ΕΛΑΣ.

106 Public Issue, “Εμπιστοσύνη στους Θεσμούς”, 2024.

Πιο συγκεκριμένα, την 1η Απριλίου 2021, με απόφαση του Αρχηγού της ΕΛΑΣ., τροποποιήθηκε το άρθρο 60 της από 5-7-2009 προγενέστερης απόφασης 7012/6/103 (ΦΕΚ 1426/Β/16-7-2009), η οποία αφορούσε τα διακριτικά στις στολές των αστυνομικών και η οποία ουδέποτε είχε εφαρμοστεί στην πράξη.¹⁰⁷ Μάλιστα, με την από παραπάνω διευκρινιστική διαταγή του Αρχηγού της Αστυνομίας, ορίστηκε ότι το σύνολο του ένστολου προσωπικού είναι απαραίτητο να φέρει δηλωτικό ταυτότητας (ακόμη και οι μονάδες που λόγω της στολής τους και της χρήσης προστατευτικού εξοπλισμού καθίστατο το πλακίδιο μη ορατό), "προς ενίσχυση της διαφάνειας της δημόσιας δράσης του ένστολου προσωπικού του Σώματος και της εγκαθίδρυσης του στη συνείδηση του πολίτη ως ένα ολοκληρωμένο και οργανωμένο σύνολο επαγγελματιών με ολοκληρωμένους κανόνες εμφάνισης, συμπεριφοράς και πειθαρχίας".¹⁰⁸

Επιπλέον, η συγκεκριμένη απόφαση ορίζει ότι και οι αστυνομικοί που υπηρετούν σε μονάδες ΟΠΚΕ, ΔΡΑΣΗ και Υποδιευθύνσεις Αποκατάστασης Τάξης, οφείλουν πλέον να φέρουν «ειδικό διακριτικό δηλωτικό ταυτότητας», είτε στη στολή ή στο κράνος τους (το δεύτερο αφορά αποκλειστικά τα ΜΑΤ). Τα διακριτικά, όμως, αυτών των μονάδων δεν αφορούν τον αριθμό μπρώου του κάθε αστυνομικού (όπως συμβαίνει με τους υπόλοιπους συναδέλφους τους), αλλά ένα κεφαλαίο γράμμα δηλωτικό της μονάδας τους, τον αύξοντα αριθμό της διμοιρίας τους και τον αύξοντα αριθμό του μέλους της ομάδας. Με αυτόν τον τρόπο, στην πραγματικότητα, ταυτοποίηση του ένστολου προσωπικού μπορεί να κάνει μόνο η ίδια η ΕΛΑΣ στη βάση «σχετικού αρχείου στην Υπηρεσία όπου υπηρετεί έκαστο μέλος των Διμοιριών και Ομάδων». Επιπροσθέτως, πρέπει να επισημανθεί ότι σε αυτές ακριβώς τις μονάδες, μέχρι και την Απόφαση του Αρχηγού της ΕΛΑΣ, λόγω της στολής και του προστατευτικού εξοπλισμού, καθίστατο μη ορατό το δηλωτικό της ταυτότητας τους. Με τις νέες προβλέψεις, το διακριτικό καθίσταται μεν ορατό, είναι, ωστόσο, προσθαφαιρούμενο, με αποτέλεσμα εύκολα να μπορεί ο αστυνομικός να το αφαιρέσει κατά τη διάρκεια της επιχείρησης.

Όπως είναι εύκολα αντιληπτό, η έλλειψη διακριτικών στους αστυνομικούς ή και μη ταυτοποίησή τους επειδή αυτό εναπόκειται στη "διακριτική ευχέρεια" της ΕΛΑΣ, σε περιστατικά αυθαιρεσίας ή άλλα που χρήζουν διερεύνησης, καθίσταται από ιδιαίτερα δύσκολη έως ακατόρθωτη με αποτέλεσμα τελικά να προωθείται και σε αυτό το επίπεδο η έλλειψη λογοδοσίας.

107 Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, "Για τα διακριτικά στις στολές των αστυνομικών οργάνων", 05/09/2011.

108 Απόφαση Αρχηγού της Ελληνικής Αστυνομίας, "Διακριτικά, δηλωτικά ταυτότητας του ένστολου προσωπικού της Ελληνικής Αστυνομίας - Τροποποίηση της υπ' αριθ. 7012/6/103 από 16-7-2009 απόφασης του Αρχηγού Ελληνικής Αστυνομίας 'Στολή Αστυνομικού Προσωπικού' (Β' 1426)", Αριθ. Πρωτ.: 1005/21/672886, 01/04/2021.

Ένα μέτρο το οποίο θα μπορούσε να λειτουργήσει αποτρεπτικά όσον αφορά τα περιστατικά αυθαιρεσίας, θα προστάτευε τόσο τους πολίτες όσο και τους αστυνομικούς και θα ενίσχυε τη λογοδοσία είναι η βιντεοσκόπηση της αστυνομικής δράσης μέσω καμερών που θα μπορούσαν να προσαρμοστούν στις στολές των αστυνομικών, στα οχήματά τους αλλά και σε κρατητήρια ή γραφεία που διεξάγονται ανακριτικές πράξεις, στα πρότυπα άλλων χωρών. Πράγματι, ακριβώς σε αυτό το πλαίσιο και σε απάντηση των αυξανόμενων καταγγελιών για περιστατικά αστυνομικής βίας η ΕΛΑΣ, από το 2020 και έπειτα, ξεκίνησε να εξοπλίζει το αστυνομικό σώμα με φορητές κάμερες σώματος και άλλου τύπου, ρυθμίζοντας με το Π.Δ. 75/2020 τους ειδικότερους κανόνες για την εγκατάσταση και λειτουργία, σε δημόσιους χώρους, συστημάτων λήψης ή καταγραφής ήχου ή εικόνας.

Η εξέλιξη αυτή θα ήταν μάλλον θετική, αν δεν αποδεικνυόταν από τις ρυθμίσεις του Π.Δ. 75/2020 ότι ο πρωταρχικός σκοπός της χρήσης καμερών δεν ήταν τελικά ο έλεγχος της νομιμότητας της δράσης των αστυνομικών, αλλά ο έλεγχος και η επιτήρηση των πολιτών με την ταυτόχρονη παραβίαση των διατάξεων των άρθρων 9Α (απόρρητο των προσωπικών δεδομένων) και 5 (προσωπική ελευθερία) του Συντάγματος.¹⁰⁹ Με βάση τα όσα θεσπίζονται με την εν λόγω νομοθετική ρύθμιση, όλοι όσοι καταγράφονται από τις κάμερες των αστυνομικών αρχών, για παράδειγμα στο πλαίσιο μιας διαμαρτυρίας, μπορεί να θεωρηθούν εν δυνάμει ύποπτοι τέλεσης μελλοντικών εγκληματικών πράξεων. Για του λόγου το αληθές, σύμφωνα με τη γνωμοδότηση της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα:

Η παντελής απουσία κριτηρίων προσδιορισμού της έννοιας του «υπόπτου» ή των «δικαιολογημένων υπονοιών» τέλεσης μελλοντικού εγκλήματος στην εξεταζόμενη διάταξη, δημιουργεί τον κίνδυνο χαρακτηρισμού ως υπόπτου κάθε προσώπου που εισέρχεται στο πεδίο λήψης και καταγραφής των συστημάτων επιτήρησης με βάση μια υποκειμενική και αδιευκρίνιστη πιθανολογική κρίση της αρμόδιας δημόσιας αρχής, η οποία καθιστά αδύνατο τον συναφή έλεγχο νομιμότητας αυτής, περιλαμβανομένης της αδυναμίας ελέγχου της τήρησης της αρχής της αναλογικότητας. Ούτε όμως προσδιορίζεται αποθετικά η συναφής έννοια, με την οριοθέτηση π.χ. της έννοιας του «μη υπόπτου». Με τον τρόπο όμως αυτό, το υποκείμενο των δεδομένων δεν γνωρίζει προ της επεξεργασίας τα κριτήρια επί τη βάση των οποίων πιθανολογείται ο χαρακτηρισμός του ως «υπόπτου» προκειμένου να ληφθούν ή καταγραφούν σύννομα τα δεδομένα εικόνας ή ήχου που το αφορούν.¹¹⁰

109 Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, "ΕΛ.ΑΣ.: Ζητήματα Υπέρμετρης Αστυνομικής Βίας και Αυθαιρεσίας", Δεκέμβριος 2022.

110 Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, "Γνωμοδότηση 3/2020", Αριθ. Πρωτ.: Γ/ΕΞ/2566-1/29-06-2020, 29/06/2020.

Ταυτόχρονα, η απροθυμία του αστυνομικού προσωπικού για την βιντεοσκόπηση της αστυνομικής δράσης είναι ιδιαίτερα εμφανής, όταν η καταγραφή γίνεται από τους πολίτες (ή και από τα ελάχιστα ΜΜΕ που καταγράφουν περιστατικά αυθαιρεσίας, όπως θα δούμε στη συνέχεια). Οι φορές που οι πολίτες στην προσπάθειά τους να καταγράψουν ένα περιστατικό αστυνομικής βίας ή αυθαιρεσίας έχουν παρεμποδιστεί ή, χειρότερα, έχουν γίνει οι ίδιοι θύματα αστυνομικής βίας, είναι πραγματικά αναρίθμητες. Και αυτό παρά το γεγονός ότι, με βάση την ευρωπαϊκή νομολογία, η καταγραφή της συνδιαλλαγής με την αστυνομία από τον ίδιο τον ενδιαφερόμενο πολίτη ή από τρίτους, κατά κανόνα, προστατεύεται πλήρως και είναι νόμιμη ενέργεια, η οποία, ελλείψει άλλων στοιχείων ή παραγόντων που διαφοροποιούν τα δεδομένα, επιτρέπεται και δεν μπορεί να εμποδιστεί από τα αστυνομικά όργανα, καθώς δεν υπάρχει σοβαρό έννομο συμφέρον που να την παρεμποδίζει.¹¹¹

ΜΜΕ: βία στους δρόμους, χαμόγελα στα πλατό

Οι αμφίθυμες σχέσεις της αστυνομίας με τα ΜΜΕ και τους δημοσιογράφους, τουλάχιστον σε μια πρώτη ανάγνωση, δεν είναι ιδιαίτερα δύσκολο να εξηγηθούν: εκεί που οι δημοσιογράφοι προσπαθούν να ελέγξουν την αστυνομική δράση, η αστυνομία γίνεται επιθετική· εκεί που δεν αμφισβητείται η δράση της, και αντίθετα, της δίνεται ο χώρος να προπαγανδίσει τις θέσεις της, η αστυνομία παρουσιάζει την πιο φιλική της πλευρά, κατά την οποία όλα τα κακώς κείμενα που της καταλογίζονται είναι “καταδικαστέα” μεν, “μεμονωμένα περιστατικά” δε.

Το σκληρό πρόσωπο της ΕΛΑΣ απέναντι στους δημοσιογράφους της πρώτης κατηγορίας δεν είναι δύσκολο να αποδειχθεί. Τα περιστατικά συλλήψεων, ξυλοδαρμού ή και χρήσης κατασταλτικών μέσων κατά δημοσιογράφων εν ώρα εργασίας, ειδικά κατά την κάλυψη διαδηλώσεων, είναι σχεδόν πάγια πρακτική.

Σε προηγούμενα κεφάλαια είδαμε τις υποθέσεις του δημοσιογράφου Μανώλη Κυπραίου και του φωτορεπόρτερ Μάριου Λώλου που ήταν εμβληματικές ως προς την αστυνομική βία κατά δημοσιογράφων. Τέτοια περιστατικά καθόλου δεν έχουν εκλείψει έκτοτε· το αντίθετο, μάλιστα, θα έλεγε κανείς ότι καταμαρτυρούν οι δεκάδες, αν όχι εκατοντάδες,

111 Βλ. την κρίση του ΕΔΔΑ στην υπόθεση [Pentikäinen v. Finland](#), αρ. προσφυγής 11882/10. Για μια ανάλυση επί των νομικών ζητημάτων που ανακύπτουν βλ. επίσης Τασόπουλος Γιαννης, Γεωργίου Σταυρούλα, “Αναπάντεχο συλλαγή”: Η βιντεοσκόπηση και δημοσιοποίηση της αστυνομικής δράσης από τους πολίτες”, Syntagma Watch, 08/01/2021.

πλέον, καταδικαστικές ανακοινώσεις των δημοσιογραφικών ενώσεων που επαναλαμβάνονται σχεδόν μονότονα. Εντελώς ενδεικτικά σταχυολογούμε την απρόκλητη προσαγωγή και κράτηση του Δημήτρη Μαβίδη του Ριζοσπάστη τον Απρίλιο του 2022,¹¹² τη σύλληψη του βραβευμένου φωτογράφου Νίκου Πηλού τον Νοέμβριο του 2022,¹¹³ την πρόκληση βλάβης από χειροβομβίδα κρότου λάμψης με αποτέλεσμα την απώλεια ακοής σε ποσοστό 55% του δημοσιογράφου Νίκου Χριστοφάκη τον Μάρτιο του 2023,¹¹⁴ την επίθεση με γκλομπ εναντίον του δημοσιογράφου Γιώργου Φακή τον Σεπτέμβριο του 2023¹¹⁵ και τον τραυματισμό του δημοσιογράφου Σπύρου Χαλικιά από επίθεση των ΜΑΤ το Μάρτιο του 2024,¹¹⁶ κάνοντας λόγο μόνο για ελάχιστα από τα περιστατικά που έχουν δει το φως της δημοσιότητας από το 2022 και έπειτα.

Η ύπαρξη εχθρικού περιβάλλοντος κατά των δημοσιογράφων στην Ελλάδα διαπιστώνεται ακόμη και σε ψηφίσματα του Ευρωκοινοβουλίου,¹¹⁷ ενώ η βία της αστυνομίας κατά δημοσιογράφων στην Ελλάδα καταγράφεται σε σειρά βαρομέτρων αξιόπιστων διεθνών οργανισμών. Ενδεικτικά είναι τα όσα σημειώνουν οι Δημοσιογράφοι Χωρίς Σύνορα (RSF) οι οποίοι, σε σχέση με την ασφάλεια των δημοσιογράφων στη χώρα μας, διαπιστώνουν ότι “η αστυνομία καταφεύγει συστηματικά στη βία καθώς και σε αυθαίρετες απαγορεύσεις για να εμποδίσει τη δημοσιογραφική κάλυψη των διαδηλώσεων και της προσφυγικής κρίσης στα ελληνικά νησιά”,¹¹⁸ αλλά και τα όσα αναφέρει ο Economist Intelligence στην Έκθεση του Δείκτη Δημοκρατίας 2023, ο οποίος, αναφέρει ότι οι δημοσιογράφοι στη χώρα μας “δέχονται παρενοχλήσεις, απειλές και βία από την αστυνομία αλλά και μη κρατικούς φορείς”.¹¹⁹

Με αυτά τα δεδομένα, ήταν μάλλον εύλογη η καχυποψία των δημοσιογράφων και των φωτορεπόρτερ,¹²⁰ όταν στο Εθνικό Σχέδιο Διαχείρισης των Δημόσιων Υπαίθριων Συναθροίσεων του 2021, ενσωματώθηκε πρόβλεψη για την οριοθέτηση συγκεκριμένου χώρου για τους δημοσιογράφους στον οποίο μπορούν να καταφύγουν για να είναι ασφαλείς, κατά τη διάρκεια των επεισοδίων¹²¹ (πράγμα που, εξ όσων γνωρίζουμε, δεν έχει εφαρμοστεί,

112 ΕΣΗΕΜ-Θ, “Νέο κρούσμα παρεμπόδισης του δημοσιογραφικού έργου από την αστυνομία”, 06/04/2022.

113 ΕΣΗΕΑ, “Να αποσυρθούν οι κατηγορίες κατά του φωτογράφου Νίκου Πηλού”, 24/11/2022.

114 ΕΣΗΕΑ, “Νέο περιστατικό αστυνομικής βίας κατά δημοσιογράφου”, 21/03/2023.

115 ΕΣΗΕΜ-Θ, “Η ΕΣΗΕΜ-Θ αποδοκιμάζει την άσκηση αστυνομικής βίας εις βάρος δημοσιογράφου”, 13/09/2023.

116 ΕΣΗΕΑ, “Η ΕΣΗΕΑ καταδικάζει την επίθεση σε βάρος του συναδέλφου Σπύρου Χαλικιά”, 9/03/2024.

117 Συγκεκριμένα βλ. το “Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 7ης Φεβρουαρίου 2024 σχετικά με το κράτος δικαίου και την ελευθερία των μέσων ενημέρωσης στην Ελλάδα”, 2024/2502 (RSP).

118 Reporters Without Borders, “Greece”, 2024.

119 Economist Intelligence, “Democracy Index 2023”.

120 Βλ. για παράδειγμα Ένωση Φωτορεπόρτερ Ελλάδας, “Κοινή ανακοίνωση της ΕΣΗΕΑ της ΕΦΕ και της ΕΑΕΤ για το Ν/Σ του Υπ.Δημόσιας Τάξης”, 21/01/2021.

121 Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, “Εθνικό Σχέδιο Διαχείρισης των Δημόσιων Υπαίθριων Συναθροίσεων”, 21/01/2021.

τουλάχιστον όχι ολοκληρωμένα). Λαμβάνοντας κανείς υπόψη την προτέρα (και κατοπινή) εμπειρία των δημοσιογράφων με τους αστυνομικούς και διαβάζοντας την πρόβλεψη αντίστροφα, εύκολα μπορεί να αντιληφθεί ότι, αν οι δημοσιογράφοι δεν παραμένουν στον οριοθετημένο από την ΕΛΑΣ χώρο (στον οποίο, κατά πάσα πιθανότητα, δε θα μπορούν να κάνουν αποτελεσματικά τη δουλειά τους), κινδυνεύουν. Ο κίνδυνος, όμως, όπως είδαμε και παραπάνω, πηγάζει μάλλον κατά βάση από τους ίδιους τους αστυνομικούς. Σε κάθε περίπτωση, όπως έχει αναδειχθεί από τη νομολογία του ΕΔΔΑ και από τα πρότυπα που εφαρμόζονται σε άλλες χώρες, είναι υποχρέωση της αστυνομίας να παρέχει στους δημοσιογράφους προστασία για να κάνουν απερίσπαστοι της δουλειά τους και όχι υποχρέωση των δημοσιογράφων να αναζητήσουν προστασία από την αστυνομία εις βάρος του δικού τους λειτουργήματος.¹²²

Όπως, όμως, σημειώσαμε και παραπάνω, το εκθρικό περιβάλλον, οι παρενοχλήσεις, οι απειλές και η βία δεν σημειώνονται εναντίον όλων των δημοσιογράφων και των ΜΜΕ. Αντιθέτως, εκπρόσωποι της αστυνομίας και αστυνομικοί συνδικαλιστές κάνουν συχνά εμφανίσεις σε φιλοκυβερνητικά κανάλια και τηλεοπτικές εκπομπές, προκειμένου να ενημερώσουν τους πολίτες για τη θέση της αστυνομίας σε υποθέσεις δημοσίου ενδιαφέροντος ή για να εκφράσουν τον αντίλογο στις ελάχιστες καταγγελίες που γίνονται για περιστατικά αυθαιρεσίας ή αναποτελεσματικότητας της αστυνομίας και παίρνουν δημοσιότητα. Βέβαια, στα εν λόγω τηλεοπτικά πάνελ συχνά λείπει από τον διάλογο η πλευρά των θιγόμενων ή των θυμάτων αυθαιρεσίας, με την κριτική που γίνεται στην αστυνομία να εξαντλείται στις ήπιες ερωτήσεις των οικοδεσποτών που σημειώνουν την ανησυχία τους για τα υπό εξέταση περιστατικά και, συνήθως, αρκούνται στις διαβεβαιώσεις των εκπροσώπων της αστυνομίας περί μη ύπαρξης συστημικού προβλήματος στη δράση της ΕΛΑΣ, παρά μόνο “μεμονωμένα περιστατικά” για τα οποία θα υπάρξει πλήρης διαλεύκανση.

Ταυτόχρονα, μάλλον δεν αποτελεί σύμπτωση ότι τα ΜΜΕ και οι δημοσιογράφοι με τους οποίους η ΕΛΑΣ συνδιαλέγεται και διατηρεί άριστες σχέσεις είναι οι ίδιοι που αναπαράγουν, χωρίς καμία διασταύρωση, τις διαρροές, τα δελτία τύπου και τις θέσεις της ΕΛΑΣ, ως αληθή και θέσφατα. Το κατά πόσο, όμως, τα όσα ανακοινώνει η ΕΛΑΣ είναι πάντα αληθή, θα το δούμε στο αμέσως επόμενο κεφάλαιο.

122 Τασόπουλος Πάννης, Γεωργίου Σταυρούλα, “Ο κορωνοϊός, η αστυνόμευση των διαδηλώσεων και οι δημοσιογράφοι”, Syntagma Watch, 29/01/2021.

Οι περίπλοκες σχέσεις της ΕΛΑΣ με την αλήθεια και το ψέμα

- Καλύπτει το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη την αυθαιρέσια των Αστυνομικών;
- Όχι, ακριβώς το αντίθετο. Με πρωτοβουλίες του Υπουργού έχουν ήδη γίνει σημαντικές αλλαγές που ενισχύουν τον έλεγχο της αστυνομικής αυθαιρέσιας.
 - 1 αρμοδιότητες στον Συνήγορο του Πολίτη και διάθεση προσωπικού για την πραγματοποίηση των ερευνών,
 - 2 αλλαγή και αυστηροποίηση του πειθαρχικού δικαίου των αστυνομικών,
 - 3 χρήση καμερών από τους αστυνομικούς,
 - 4 αλλαγές στην εκπαίδευση και πρόγραμμα ψυχολογικής υποστήριξης στις επιχειρησιακές μονάδες της Αστυνομίας,
 - 5 συνεχής παρότρυνση στους πολίτες να καταθέτουν στον Συνήγορο κάθε απόπειρα άσκησης υπέρμετρης βίας.

“42 ΑΛΗΘΕΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΗ ΑΥΘΑΙΡΕΣΙΑ ΚΑΙ ΥΠΕΡΜΕΤΡΗ ΒΙΑ”, ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ ΕΛΑΣ, 12/3/2021

Οι σχέσεις της ΕΛΑΣ με την αλήθεια και το ψέμα ήταν ανέκαθεν ιδιαίτερες, αλλά, τα τελευταία χρόνια, είναι πιθανό να έχουν σημειωθεί ορισμένες ποιοτικές αλλαγές. Ας ξεκινήσουμε από το γεγονός ότι το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, στο οποίο υπάγεται η ΕΛΑΣ, όχι μόνο -ως αναμενόταν, σε ένα βαθμό- υπερασπίζεται την αστυνομική δράση αλλά, πλέον, παίρνει θέση σχετικά με το ποια είναι η “πραγματική αλήθεια”, μέσω ανακοινώσεων-θέσεων με... ιδιαίτερους, αν μη τι άλλο, τίτλους όπως “42 αλήθειες για την Αστυνομική αυθαιρεσία και υπέρμετρη βία”¹²³ ή “Μόνο 26 σταχυολογημένα ψέματα, ανακρίβειες, fakenews, μισές αλήθειες και συκοφαντίες από τα άφθονα Δελτία Τύπου του ΣΥΡΙΖΑ για την αστυνομική βία, που αναφέρθηκαν και στη συζήτηση στη Βουλή για την αστυνομική βία”.¹²⁴ Το περιεχόμενο των εν λόγω δελτίων τύπου είναι εξίσου ιδιαίτερο με τους τίτλους που επιλέχθηκαν, ενώ το ύφος των κειμένων παραπέμπει περισσότερο σε έναν οπαδικό ή κομματικό λόγο, παρά στη θεσμική εκφορά που θα ανέμενε κανείς από τις ανακοινώσεις ενός Υπουργείου. Σε κάθε περίπτωση, ακόμη και στον πλέον ανυποψίαστο πολίτη, η ανάγκη του αρμόδιου Υπουργείου να υπερασπιστεί με τέτοιο τρόπο τις “αλήθειες” και τα “ψέματα” γύρω από τη δράση ενός εκ των κομβικότερων μηχανισμών του κράτους, δημιουργεί τουλάχιστον ερωτήματα. Παρακάτω θα εξετάσουμε εν είδει υποθέσεων εργασίας ορισμένες από τις θέσεις που έχουν διατυπωθεί επίσημα τα τελευταία χρόνια από την ΕΛΑΣ και την πολιτική της ηγεσία. Πριν ξεκινήσουμε, σπεύδουμε να διευκρινίσουμε ότι οι παρακάτω υποθέσεις εργασίας είναι μονάχα ορισμένα παραδείγματα από το πρόσφατο παρελθόν. Τα ψέματα, οι ανακρίβειες και οι μισές αλήθειες που έχουν κατά καιρούς διατυπωθεί από την ΕΛΑΣ, την πολιτική της ηγεσία και τα στελέχη της πάνε πολύ πίσω στο χρόνο και το υλικό που διατίθεται προς τεκμηρίωση είναι σχεδόν απεριόριστο.

4+2 μισές αλήθειες

Ξεκινώντας από τα προαναφερθέντα δελτία τύπου του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη που διατυπώνουν τις “αλήθειες” και τα “ψέματα” σχετικά με τη δράση της ΕΛΑΣ, οφείλει κανείς να παρατηρήσει πως πρόκειται για βολικές διατυπώσεις σε βολικά διατυπωμένα

123 Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, “42 αλήθειες για την Αστυνομική αυθαιρεσία και υπέρμετρη βία”, 12/03/2021.

124 Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, “Μόνο 26 σταχυολογημένα ψέματα, ανακρίβειες, fakenews, μισές αλήθειες και συκοφαντίες από τα άφθονα Δελτία Τύπου του ΣΥΡΙΖΑ για την αστυνομική βία, που αναφέρθηκαν και στη συζήτηση στη Βουλή για την αστυνομική βία”, 15/03/2021.

ερωτήματα της σχετικής συζήτησης. Ταυτόχρονα, δεν προκαλεί έκπληξη το γεγονός πως ζητήματα και προβληματισμοί που κατά καιρούς έχουν απασχολήσει τον εν λόγω διάλογο (πολλά εκ των οποίων έχουν αναφερθεί στα προηγούμενα κεφάλαια), όλως τυχαίως λείπουν από τα σχετικά δελτία τύπου. Σε κάθε περίπτωση, ακόμη και με αυτό τρόπο, το Υπουργείο τροφοδοτεί το δημόσιο διάλογο κυρίως με μισές αλήθειες.

Ακόμη και ο αριθμός από τις “αλήθειες” του Υπουργείου δεν είναι ακριβής. Από τις “42 αλήθειες” του Υπουργείου, οι 8 αφορούν ακριβώς το ίδιο θέμα, την περίφημη “Επιτροπή Αλιβιζάτου”.¹²⁵ Στο εν λόγω δελτίο τύπου λοιπόν, το Υπουργείο αφιερώνει 8 “αλήθειες” που ενημερώνουν το κοινό σχετικά με το α) τι ήταν η Επιτροπή Αλιβιζάτου, β) ποιός τη συγκρότησε, γ) ποιοι την αποτελούσαν, δ) αν κατέθεσε πόρισμα, ε) ποιά ήταν η ουσία του πορίσματος, στ) αν έγιναν δεκτά τα συμπεράσματα και πώς προχώρησε η εφαρμογή τους, ζ) σε τι βασίστηκε το πόρισμα και η) αν χρειάζεται στο σήμερα μια τέτοια Επιτροπή.

Από τα παραπάνω ερωτήματα, παρουσιάζουν ενδιαφέρον κυρίως δύο απαντήσεις του Υπουργείου. Η πρώτη αφορά την “ουσία” του πορίσματος που, σύμφωνα με τις “42 αλήθειες”, ήταν:

Να μην κωλυσιεργεί η αστυνομία στις διαδικασίες και να επιβάλλονται δίκαιες ποινές. Καθώς η Αστυνομία εμφάνιζε διαχρονικά καθυστερήσεις στην ολοκλήρωση των εξετάσεων, υπερβολική επιείκεια στην αξιολόγηση των αδικημάτων και τελικά μειωμένη ευαισθησία στην αντιμετώπιση της αυθαιρεσίας.¹²⁶

Η Επιτροπή Αλιβιζάτου δεν διατυπώνει ακριβώς έτσι τις σκέψεις της. Πιο συγκεκριμένα, η Επιτροπή διαπιστώνει:

A απροθυμία των ανακριτικών οργάνων της ΕΛΑΣ να συνεργαστούν με το Συνήγορο του Πολίτη καθώς και τη μη λήψη καταθέσεων από κρίσιμους μάρτυρες, τη μη υποβολή καίριων ερωτήσεων και την παράλειψη εξέτασης των ιατρών που επιλήφθηκαν των υποθέσεων,

125 Στον απόηχο της δημοσιοποίησης μιας σειράς σοβαρών περιστατικών αστυνομικής βίας και αυθαιρεσίας, τον Νοέμβριο του 2019, συστάθηκε από τον Υπουργό Προστασίας του Πολίτη, Μιχάλη Χρυσοχόηδη, μια άτυπη Επιτροπή υπό την προεδρία του καθηγητή, Νίκου Αλιβιζάτου, με στόχο την τακτική παρακολούθηση της διαδικασίας υλοποίησης των παρατηρήσεων και πορισμάτων του Συνηγόρου του Πολίτη που αφορούσαν στη διοικητική διερεύνηση των πειθαρχικών παραπομπών της αστυνομίας.

126 Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, “42 αλήθειες για την Αστυνομική αυθαιρεσία και υπέρμετρη βία”, 12/03/2021.

- Β** μεροληψία των ανακριτικών αστυνομικών οργάνων η οποία εκδηλώνεται με την συστηματική αποδοχή εντυπωσιακά “όμοιων” καταθέσεων από τους εμπλεκόμενους αστυνομικούς και την απόδοση πολύ μεγαλύτερης βαρύτητας στις μαρτυρικές τους καταθέσεις σε σύγκριση με εκείνες των πολιτών,
-
- Γ** συστηματική καθυστέρηση στην υποβολή εγγράφων που ζητά ο Συνήγορος του Πολίτη,
-
- Δ** μη συμμόρφωση προς τα πορίσματα του Συνηγόρου και
-
- Ε** πλημμελή αιτιολογία των αποφάσεων των πειθαρχικών οργάνων της ΕΛΑΣ, ιδίως στο πεδίο της έρευνας του ρατσιστικού κινήτρου.¹²⁷

Το κατά πόσο η “ουσία” των συμπερασμάτων της Επιτροπής Αλιβιζάτου ήταν αυτή που αντιλήφθηκε και παρουσίασε ως “αλήθεια” το Υπουργείο, το αφήνουμε στην κρίση του αναγνώστη.

Η δεύτερη απάντηση που παρουσιάζει ενδιαφέρον είναι το κατά πόσο έγιναν δεκτά τα συμπεράσματα της Επιτροπής και αν προχώρησε η εφαρμογή τους. Σύμφωνα με τις “42 αλήθειες”, η σύντομη απάντηση είναι “απολύτως”. Παρουσιάζει ενδιαφέρον η επιλογή της λέξης “συμπερασμάτων” (και όχι “προτάσεων”, όπως θα ανέμενε κανείς). Τα “συμπεράσματα” της Επιτροπής ήταν αυτά που αναφέραμε αμέσως παραπάνω. Το πώς αυτά μπορούν να “εφαρμοστούν” είναι κάτι που δεν γνωρίζουμε, πάντως, αυτό που σίγουρα θα μπορούσε να εφαρμοστεί είναι οι προτάσεις που έκανε η Επιτροπή (οι οποίες είναι διαφορετικής φύσης από τα συμπεράσματά της), αλλά, στο εν λόγω δελτίο τύπου, δεν τίθεται σχετικό ερώτημα. Βέβαια, εύλογα θα σκεφτεί ο ανυποψίαστος πολίτης πως οι προτάσεις του πορίσματος υιοθετήθηκαν “απολύτως”, αφού υπήρξε “απόλυτη” αποδοχή και εφαρμογή των συμπερασμάτων. Την απάντηση, όμως, μάς τη δίνει το Υπουργείο λίγες μέρες μετά με το αντιπολιτευτικό δελτίο τύπου “Μόνο 26 σταχυολογημένα ψέματα” που αναφέραμε παραπάνω. Σε αυτό το κείμενο το Υπουργείο μας ενημερώνει πώς έχουν υιοθετηθεί οι 7 από τις 9 προτάσεις του πορίσματος (χωρίς να υπάρχει πρόθεση να εφαρμοστούν οι υπόλοιπες δύο). Εφόσον, λοιπόν, δεν υιοθετήθηκαν όλες οι προτάσεις είναι απορίας άξιο πώς τα συμπεράσματα εφαρμόστηκαν...“απολύτως”. Ακόμη, όμως, και για τις 7 προτάσεις που υιοθετήθηκαν¹²⁸ τα πράγματα δεν είναι τόσο απλά.

127 Αλιβιζάτος, Νίκος “Πόρισμα προς τον Υπουργό Προστασίας του Πολίτη”, 04/05/2020.

128 Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, “Κόλαφος για τον ΣΥΡΙΖΑ το Πόρισμα που κατέθεσε σήμερα στη Βουλή ο Υφυπουργός Προστασίας του Πολίτη”, 06/11/2020.

Είδαμε μόλις δύο μισές αλήθειες από τις συνολικά “42 αλήθειες”. Οι επόμενες δύο έχουν να κάνουν με τα διακριτικά στις στολές των αστυνομικών και την τοποθέτηση καμερών στο εσωτερικό των αστυνομικών οχημάτων, στα κρατητήρια και στα γραφεία των παραρτημάτων ασφαλείας όπου διεξάγονται ανακριτικές πράξεις. Και τα δύο ζητήματα, τα διακριτικά και οι κάμερες, είναι και προτάσεις της Επιτροπής Αλιβιζάτου που, θεωρητικά, έχουν υιοθετηθεί και δύο ακόμη από τις “42 αλήθειες” του Υπουργείου. Παρά ταύτα, όπως είδαμε παραπάνω, 4 χρόνια μετά το πόρισμα της Επιτροπής και 3 χρόνια μετά τις “42 αλήθειες”, αφενός μεν συνεχίζει να εντοπίζεται έλλειψη διακριτικών στις στολές των αστυνομικών (ακόμη και αν υπάρχει σχετική νομοθεσία πλέον) ή δυσκολίες στην ταυτοποίηση εμπλεκόμενων σε περιστατικά αυθαιρεσίας αστυνομικών, και, αφετέρου, η πορεία της τοποθέτησης καμερών στα προαναφερθέντα σημεία παραμένει άγνωστο αν έχει ολοκληρωθεί. Σε κάθε περίπτωση, όμως, είναι βέβαιο ότι οι προβληματισμοί που έθεσε η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα δεν εισακούστηκαν, παρά την ειδική επιφύλαξη που είχε θέσει η Επιτροπή Αλιβιζάτου όσον αφορά αυτό το θέμα.¹²⁹ Έτσι, και σε αυτή την περίπτωση, οι “αλήθειες” που δημοσιεύονται από το Υπουργείο είναι μισές.

Συνεχίζοντας με την εξέταση των 42 θεσφάτων του Υπουργείου, εντοπίζεται ένα πολύ ενδιαφέρον ερώτημα το οποίο έχει απασχολήσει πολλούς και πολλές από εμάς: “Μήπως έχουμε πάρα πολλούς αστυνομικούς;” Το Υπουργείο σπεύδει να απαντήσει στο εν λόγω ερώτημα ότι “η αστυνομία μας είναι σε πλήθος μεταξύ 9ης και 11ης στη Ε.Ε. (...) παρά το ότι φυλάει και σύνορα”. Την απάντηση σε αυτό το ερώτημα ελέγχει για ακόμη μια φορά η δημοσιογραφική ομάδα του The Manifold. Σύμφωνα με την έρευνά τους και τα στατιστικά που εξέτασαν “η εικόνα είναι εντελώς διαφορετική” από αυτή που παρουσιάζει το Υπουργείο. Πιο συγκεκριμένα:

Κατά την τριετία 2017-2019, σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat, η Ελλάδα είχε κατά μέσο όρο —σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης— τη δεύτερη υψηλότερη αναλογία αστυνομικών μετά την Κύπρο, με 499 αστυνομικούς ανά 100.000 κατοίκους. Το ίδιο διάστημα, ο ευρωπαϊκός μέσος όρος ήταν αρκετά χαμηλότερος: 334 αστυνομικοί ανά 100.000 κατοίκους και ελαφρώς μειωμένος σε σχέση με την αμέσως προηγούμενη κινητή τριετία, δηλαδή 2016-2018, που ήταν 340. (...) Την τριετία 2019-2021, η Ελλάδα είχε κατά μέσο όρο 517,5 αστυνομικούς ανά 100.000 κατοίκους. Ο ευρωπαϊκός μέσος όρος ήταν και πάλι χαμηλότερος:

129 Συγκεκριμένα, η Επιτροπή Αλιβιζάτου ανεφερε ότι για την εφαρμογή του μέτρου της τοποθέτησης καμερών, επιβάλλεται η συνεργασία της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα. Την εισήγηση με τους προβληματισμούς της Επιτροπής την είδαμε αναλυτικά παραπάνω.

335.3 αστυνομικοί ανά 100.000 κατοίκους. Η αυξητική τάση από την προηγούμενη μέτρηση (2017-2019) αποτυπώνεται και στον ευρωπαϊκό μέσο όρο, αλλά είναι πολύ χαμηλότερη. Η αύξηση στην ΕΕ είναι 1.3 αστυνομικοί, ενώ στην Ελλάδα 18.5 αστυνομικοί ανά 100.000 κατοίκους – ή αλλιώς 0,4% αύξηση στην ΕΕ και 3,7% αύξηση στην Ελλάδα. (...) Παρά τους περί του αντιθέτου ισχυρισμούς του υπουργείου Προστασίας του Πολίτη, η αστυνομία στην Ελλάδα είναι όχι μόνο από τις πιο πολυπληθείς αναλογικά με τον πληθυσμό της χώρας, αλλά απορροφά και ένα μεγάλο μέρος του κρατικού προϋπολογισμού σε σύγκριση με άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.¹³⁰

Το συμπέρασμα στο οποίο καταλήγει η έρευνα του The Manifold είναι σαφές: στη συγκεκριμένη περίπτωση, η αστυνομία όχι μόνο παρουσιάζει ως αλήθεια κάτι το οποίο αληθεύει κατά το ήμισυ αλλά είναι, για να το διατυπώσουμε ευσημα, πέρα για πέρα ανακριβές.

Πράγμα το οποίο μας φέρνει στην τελευταία από τις “42 αλήθειες” που θα εξετάσουμε εδώ: “Υπάρχει περίπτωση που έγινε καταγγελία [σ. αστυνομικής αυθαιρεσίας] αλλά αποδείχθηκε αναληθής;” αναρωτιέται το Υπουργείο. “Χαρακτηριστική περίπτωση είναι το περιστατικό Ινδαρέ-Κουκάκι”, είναι η απάντηση που δίνει. Πέρα από τον πλήρως άτοπο χαρακτήρα της ερώτησης (αν, δηλαδή, αποδειχθεί μια καταγγελία αναληθής, σημαίνει πως όλες οι καταγγελίες είναι αναληθείς;), η υπόθεση που παρουσιάζεται ως “χαρακτηριστική” τέτοια περίπτωση είναι μάλλον μια από τις πιο χαρακτηριστικές υποθέσεις αστυνομικής βίας και σκευωρίας των τελευταίων ετών. Για την οικονομία χώρου δεν θα περιγράψουμε πάλι τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης (έχουν ούτως ή άλλως αναφερθεί παραπάνω), ούτε όλη την επικοινωνιακή διαχείριση της αστυνομίας που στηριζόταν κατά βάση σε ψεύδη ή και ανακρίβειες¹³¹ που κατέπεσαν στην ακροαματική διαδικασία, αλλά θα παραμείνουμε στις διαπιστώσεις του Υπουργείου. Σύμφωνα, λοιπόν, με τις “αλήθειες” του Υπουργείου, “οι εισαγγελικές αρχές απέρριψαν τις προσφυγές του Ινδαρέ για παραβίαση οικογενειακού ασύλου και για χρήση υπέρμετρης βίας. Ενώ, λοιπόν, υπήρξε καταγγελία, δεν υπάρχει γεγονός”.

Όπως θα δούμε στο επόμενο κεφάλαιο και έχει ήδη φανεί από τον αριθμό των υποθέσεων που έχουν φτάσει στο ΕΔΔΑ, οι κρίσεις των δικαστικών λειτουργών και των ελληνικών δικαστηρίων σε σχέση με το αν υπάρχει ή όχι “γεγονός” αστυνομικής βίας και αυθαιρεσίας δεν είναι πλήρως αξιόπιστες. Σε κάθε περίπτωση, στη συγκεκριμένη περίπτωση, ο Εισαγγελέας που εξέτασε τις καταγγελίες της οικογένειας Ινδαρέ πράγματι απέρριψε την σχετική προσφυγή και έθεσε την υπόθεση στο αρχείο. Ταυτόχρονα, όμως, η υπόθεση κατά

130 The Manifold Files, “Η Ελληνική Αστυνομία σε αριθμούς”, 28/05/2022.

131 Πλήρης ως προς τα πραγματικά περιστατικά, τις αντιφάσεις της ΕΛΑΣ και την επικοινωνιακή διαχείριση είναι η σχετική έρευνα του The Manifold Files, “Η σκευωρία εναντίον της οικογένειας Ινδαρέ”, 10/11/2022.

της οικογένειας Ινδaré, έφτασε στο ακροατήριο και εκδικάστηκε κανονικά. Η οικογένεια Ινδaré όχι μόνο αθωώθηκε για τα αδικήματα για τα οποία κατηγορούνταν από την αστυνομία αλλά, σύμφωνα με το δικαστικό ρεπορτάζ, η Εισαγγελέας της έδρας ανέφερε πως τα μέλη της οικογένειας “έγιναν θύματα μιας τυφλής, ωμής και αυθαίρετης αστυνομικής βίας και χρησιμοποιήθηκαν από τις αστυνομικές δυνάμεις για να καλύψουν την παταγώδη αποτυχία της επιχείρησης. Έγιναν τα εξιλαστήρια θύματα. Προτείνω να απαλλαγούν όχι λόγω αμφιβολιών, αλλά γιατί δεν τέλεσαν τις πράξεις για τις οποίες κατηγορούνται”, ενώ αναφέρθηκε ρητά στις αντιφάσεις που υπέπεσαν οι εμπλεκόμενοι στην υπόθεση αστυνομικοί.¹³² Σύμφωνα, όμως, με τις “42 αλήθειες” του Υπουργείου, ουδέν περιστατικό υπήρξε και η καταγγελία ήταν αναληθής...

Όταν η ΕΛΑΣ ψεύδεται: Από το Κουκάκι στη Ν. Σμύρνη κι απ’ το Πέραμα στα Διαβατά

Η υπόθεση της οικογένειας Ινδaré στο Κουκάκι δεν είναι η μοναδική όπου η ΕΛΑΣ ή τα αστυνομικά όργανα πέφτουν σε αντιφάσεις προσπαθώντας να συγκαλύψουν τη δράση των δραστών - αστυνομικών. Για την ακρίβεια, η υπόθεση Ινδaré ίσως να είναι η πρώτη από ένα πλήθος υποθέσεων που ακολούθησαν τα τελευταία χρόνια οι οποίες, αφενός πήραν δημοσιότητα, αφετέρου δε η αστυνομική αυθαιρεσία και η προσπάθεια συγκαλύψης της ήταν πραγματικά εξόφθαλμες.

Στις 7 Μαρτίου του 2021 κυκλοφορεί ευρέως στα κοινωνικά δίκτυα ένα βίντεο που απεικονίζει έναν νεαρό να φωνάζει “Πονάω!” ενώ αστυνομικοί με γκλοπ τον χτυπούν επανειλημμένα. Είναι εμφανές από το βίντεο ότι ο νεαρός δεν απειλεί με οποιονδήποτε τρόπο τους αστυνομικούς. Λίγες ώρες αργότερα η ΕΛΑΣ εκδίδει ανακοίνωση στην οποία αναφέρει ότι:

Κατά τη διάρκεια των ελέγχων η ομάδα των αστυνομικών δέχθηκε απρόκλητα επίθεση από ομάδα (30) περίπου ατόμων με αποτέλεσμα τον τραυματισμό δύο αστυνομικών. Στη συνέχεια οι αστυνομικές δυνάμεις που έσπευσαν στο σημείο προσηγάγαν (11) άτομα από την ομάδα που επιτέθηκε στους αστυνομικούς. (...) Σχετικά με βίντεο που έχουν αναρτηθεί σε διάφορες ιστοσελίδες και εμφανίζουν αστυνομικούς να συμπλέκονται με πολίτες έχει διαταχθεί Διοικητική Έρευνα.¹³²

132 Ξυνού, Αντωνία, “Δίκη Ινδaré: Αθώοι ο σκηνοθέτης και οι γιοί του – “Έγιναν θύματα τυφλής, ωμής και αυθαίρετης αστυνομικής βίας””, News 24/7, 10/11/2022.

Όπως αποδείχθηκε αργότερα, κατά την εκδίκαση της υπόθεσης με κατηγορούμενους τους αστυνομικούς που χτυπούσαν τον νεαρό, όχι μόνο δεν υπήρχε ομάδα που επιτέθηκε στους αστυνομικούς, αλλά δεν υπήρχε καν πολύς κόσμος στην πλατεία. Σύμφωνα με το δικαστικό ρεπορτάζ, στο δικαστήριο προέκυψε ότι οι κατηγορούμενοι αστυνομικοί, με τη βοήθεια των συναδέλφων τους, είχαν προσπαθήσει να συγκαλύψουν την υπόθεση, καλώντας στον ασύρματο ενισχύσεις από όλη την Αττική, λέγοντας ότι δέχθηκαν επίθεση.¹³³ Τελικά, δύο εκ των αστυνομικών καταδικάστηκαν πρωτοδίκως από το Τριμελές Πλημμελειοδικείο Αθηνών για το αδίκημα των βασανιστηρίων σε βαθμό πλημμελήματος. Οι αιτιάσεις τους σχετικά με το ότι ο νεαρός προσπάθησε να αποσπάσει τον οπλισμό τους δεν έγιναν δεκτές από το δικαστήριο. Άλλωστε, ήταν σαφές από το οπτικοακουστικό αποδεικτικό υλικό ότι κάτι τέτοιο ήταν πέρα για πέρα αναληθές.

Λίγους μήνες αργότερα, στις 23 Οκτωβρίου 2021, η ΕΛΑΣ εκδίδει το ακόλουθο δελτίο τύπου:

Βραδινές ώρες της Παρασκευής 22 Οκτωβρίου 2021 στην περιοχή Αγ. Ι. Ρέντη, εντοπίστηκε από Ομάδα ΔΙ.ΑΣ. όχημα, στο οποίο επέβαιναν τρία άτομα και έφερε σπασμένο φινιστρίνι (εικόνα που παραπέμπει σε διάρρηξη), λόγος για τον οποίο κρίθηκε ύποπτο και αποφασίστηκε η διενέργεια αστυνομικού ελέγχου. Στο σημείο, με εντολή του Κέντρου Άμεσης Δράσης, προσέτρεξαν και άλλες ενισχυτικές δυνάμεις για την πραγματοποίηση του ελέγχου, πλην όμως το όχημα στη θέα των αστυνομικών ανέπτυξε ταχύτητα και διέφυγε. Στο πλαίσιο αναζητήσεων (...) οι αστυνομικοί το ακολούθησαν μέχρι την περιοχή του Περάματος, όπου ακινητοποιήθηκε από αντίθετα κινούμενο όχημα (λεωφορείο). Στην προσπάθειά τους να διαφύγουν, οι δράστες πραγματοποίησαν κίνηση όπισθεν και εμβόλισαν πέντε δίκυκλα Ομάδων ΔΙ.ΑΣ. τραυματίζοντας συνολικά επτά αστυνομικούς. Οι αστυνομικοί έκαναν χρήση όπλου επιχειρώντας να ακινητοποιήσουν το όχημα, με αποτέλεσμα το θανάσιμο τραυματισμό του οδηγού και τον τραυματισμό ενός εκ των επιβαινόντων, ο οποίος διεκομίσθη σε νοσοκομείο και νοσηλεύεται εκτός κινδύνου. Το τρίτο άτομο που επέβαινε στο όχημα διέφυγε και αναζητείται. (...) Όπως προέκυψε το όχημα είχε κλαπεί λίγο νωρίτερα από την περιοχή του Αγ. Ι. Ρέντη. Προανάκριση διενεργείται (...), παρουσία αρμοδίου Εισαγγελέα.¹³⁴

Ο λόγος για τη δολοφονία του ανήλικου Νίκου Σαμπάνη την οποία αναφέραμε και σε προ-

133 ΕΛΑΣ, "Ανακοίνωση σχετικά με σημερινά περιστατικά στη Νέα Σύμρνη", 07/03/2021.

134 Κουκουμάκας Κώστας, "Νέα Σύμρνη: Πώς φτάσαμε στην καταδίκη δύο αστυνομικών για βασανιστήρια", 08/07/2023.

ηγούμενα κεφάλαια. Σε αυτό το σημείο μας ενδιαφέρει το πόσα ψέματα, μισές αλήθειες και παραλείψεις μπορούν να χωρέσουν σε ένα δελτίο τύπου αλλά και σε όσα ισχυρίστηκε στη συνέχεια η ΕΛΑΣ. Εν προκειμένω, η απάντηση είναι τουλάχιστον επτά.

Ας ξεκινήσουμε από το δελτίο τύπου: Πρώτον, αναφέρεται ψευδώς ότι ο Ν. Σαμπάνης ήταν ο οδηγός του αυτοκινήτου που προσπάθησε να εμβολίσει τα δίκυκλα των αστυνομικών. Όπως αποδείχθηκε στην πορεία, ο Ν. Σαμπάνης ήταν συνοδηγός, πράγμα το οποίο οι αστυνομικοί γνώριζαν από την πρώτη στιγμή.¹³⁶ Δεύτερον, αναφέρεται ότι οι αστυνομικοί έριξαν βολές ακινητοποίησης του οχήματος και, όπως πιο συγκεκριμένα αναφέρθηκε αργότερα, ότι πυροβόλησαν προς τα λάστιχα. Από τη βαλλιστική εξέταση προέκυψε ότι έγιναν 36 βολές, εκ των οποίων οι 10 μπήκαν στην καμπίνα του οδηγού, με 2 από αυτές να σκοτώνουν τον Ν. Σαμπάνη και 1 να τραυματίζει το τρίτο άτομο στο αυτοκίνητο.¹³⁷ Μάλιστα, σύμφωνα με τα διαθέσιμα βίντεο, οι αστυνομικοί συνέχισαν να πυροβολούν και αφού είχε ακινητοποιηθεί το αυτοκίνητο. Τρίτον, γίνεται αναφορά σε 7 τραυματίες αστυνομικούς. Όπως προέκυψε από τους διαλόγους των αστυνομικών με το κέντρο επιχειρήσεων της ΕΛΑΣ, δεν είχε τραυματιστεί κανένας αστυνομικός.¹³⁸ Επιπλέον, ένα ακόμη εξαιρετικά σημαντικό στοιχείο, το οποίο παραλείπεται στην ανακοίνωση της ΕΛΑΣ, είναι ότι οι αστυνομικοί είχαν λάβει ρητή εντολή από το κέντρο επιχειρήσεων να σταματήσουν την καταδίωξη.¹³⁹ Αντίστοιχα, δεν αναφέρθηκε το γεγονός ότι οι επιβαίνοντες ήταν άοπλοι. Απαραίτητο είναι επίσης να σημειωθεί ότι οι αστυνομικοί, στις προανακριτικές τους καταθέσεις, υποστήριξαν ότι δε γνώριζαν ότι τα άτομα που επέβαιναν στο αμάξι ήταν Ρομά, προφανώς σε μια προσπάθειά τους να αποκλειστεί το ρατσιστικό κίνητρο. Όπως επίσης προέκυψε από τους διαλόγους με το κέντρο επιχειρήσεων στον ασύρματο, οι αστυνομικοί είχαν σαφή εικόνα της εθνοτικής καταγωγής των ατόμων που καταδίωκαν. Τέλος, σύμφωνα με τους δικηγόρους της οικογένειας του θύματος, η αστυνομία μέσω του διαβιβαστικού της δικογραφίας παρουσίαζε το θύμα γεννημένο το 2001, ενώ τα επίσημα έγγραφα έδειχναν ότι είχε γεννηθεί το 2003 και συνεπώς ήταν μόλις 18 ετών όταν δολοφονήθηκε από τους αστυνομικούς.

Όλα τα παραπάνω, τα ψέματα, οι μισές αλήθειες, και οι παραλείψεις, συνηγορούν, όχι μόνο στο γεγονός ότι οι εμπλεκόμενοι αστυνομικοί προσπαθούσαν να ελαχιστοποιήσουν

135 Ελληνική Αστυνομία, “Ανακοίνωση Γ.Α.Δ.Α. σχετικά με χθεσινό περιστατικό στην περιοχή του Περάματος”, 23/10/2021.

136 Σταμέλλος Λουκάς, “Δολοφονία Ν. Σαμπάνη: Οι αστυνομικοί ήξεραν από την πρώτη στιγμή ότι δεν είχαν σκοτώσει τον οδηγό”, *Omnia*, 03/01/2022.

137 Σταμέλλος Λουκάς, “Η δολοφονία του Νίκου Σαμπάνη”, *Omnia*, 06/05/2022.

138 Newsroom, Πέραμα: “Τα ηχητικά διαμεύδουν την ΕΛΑΣ”, *News24/7*, 26/10/2021.

139 ό.π.

τις ευθύνες τους και να μετριάσουν τις όποιες συνέπειες για την πράξη τους, αλλά και στο ότι κεντρικά η ΕΛΑΣ και η πολιτική της ηγεσία προσπάθησαν να συγκαλύψουν τις ευθύνες των αστυνομικών. Αυτό τουλάχιστον φανερώνουν οι επίσημες ανακοινώσεις της ΕΛΑΣ (συμπεριλαμβανομένου του αρχικού δελτίου τύπου), οι μετέπειτα ενέργειες του τότε Υπουργού Προστασίας του Πολίτη, Τακη Θεοδωρικάκου, ο οποίος, σε μια πρωτοφανή παρέμβαση σε εν εξελίξει ποινική υπόθεση, επισκέφθηκε τους επτά κρατούμενους αστυνομικούς στη ΓΑΔΑ,¹⁴⁰ αλλά και, τέλος, η καταστροφή του ίσως πιο βασικού πειστηρίου της υπόθεσης, του αυτοκινήτου στο οποίο επέβαινε ο Ν. Σαμπάνης και οι φίλοι του, το οποίο τρεις ημέρες μετά το περιστατικό παραδόθηκε από την ΕΛΑΣ στον ιδιοκτήτη του (ο οποίος και το έδωσε για ανακύκλωση), χωρίς να ενημερωθούν οι δικαστικές αρχές.¹⁴¹ Οι επτά αστυνομικοί αφέθηκαν ελεύθεροι μέχρι την εκδίκαση της υπόθεσής τους.

Αν η (επικοινωνιακή και όχι μόνο) διαχείριση της δολοφονίας του Νίκου Σαμπάνη προκαλεί ανησυχία ως προς την αξιοπιστία της αστυνομίας, τότε δεν ξέρουμε πώς μπορεί κανείς να σχολιάσει την επανάληψή της με τη δολοφονία του 16χρονου Ρομά, Κώστα Φραγκούλη, περίπου ένα χρόνο αργότερα. Στις 5 Δεκεμβρίου 2022, η ΕΛΑΣ ανακοινώνει:

Την 01.00 ώρα περίπου σήμερα (05-12-2022) νεαρός ημεδαπός – οδηγός Ι.Χ.Φορτηγού, (...) εφοδιάστηκε με πετρέλαιο δίχως να καταβάλει αντίτιμο και αποχώρησε, σύμφωνα με σχετική καταγγελία του υπαλλήλου, ο οποίος άμεσα ενημέρωσε αστυνομικούς της Ομάδας ΔΙ.ΑΣ., οι οποίοι βρίσκονταν πλησίον του σημείου. Οι αστυνομικοί έσπευσαν προς την κατεύθυνση διαφυγής του ανωτέρω οχήματος και ενημέρωσαν επίσης το τηλεφωνικό κέντρο της Άμεσης Δράσης. Το όχημα ακολουθήθηκε από τους ως άνω αστυνομικούς με χρήση φωτεινών και ηχητικών σημάτων, πραγματοποιώντας συνεχείς επικίνδυνους ελιγμούς για τους υπόλοιπους χρήστες του οδικού δικτύου και μη συμμορφούμενο κατευθύνθηκε προς την περιοχή των Διαβατών. Παραβιάζοντας αλληπάλληλα φωτεινούς σηματοδότες και ενεργώντας συνεχώς επικίνδυνους ελιγμούς επιχείρησε να εμβολίσει μετωπικά το προπορευόμενο δίκυκλο της Ομάδας ΔΙ.ΑΣ., θέτοντας σε άμεσο κίνδυνο τη ζωή των αστυνομικών, αγνοώντας εκ νέου τις εντολές τους. Ενόψει του άμεσου κινδύνου, οι αστυνομικοί έκαναν χρήση όπλου (πραγματοποιώντας δύο βολές) επιχειρώντας να ακινητοποιήσουν το όχημα, με αποτέλεσμα ο οδηγός να χάσει τον έλεγχο αυτού, να προσκρούσει σε τοιχίο και να διακομισθεί σοβαρά τραυματισμένος στο εφημερεύον Νοσοκομείο με σταθμό

140 Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, [“Δελτίο Τύπου για τον θάνατο του Νίκου Σαμπάνη από πυρά αστυνομικών”](#), 01/11/2021.

141 Τέσση Γιώτα, [“Καταστράφηκε το βασικό πειστήριο του εγκλήματος”](#), ΕφΣυν, 23/12/21

του ΕΚΑΒ (...) ο αστυνομικός που έκανε χρήση όπλου συνελήφθη. Προανάκριση διενεργείται από το Τμήμα Εγκλημάτων κατά Ζωής της Διεύθυνσης Ασφαλείας Θεσσαλονίκης”.¹⁴²

Κατ’ αρχάς είναι σαφές ότι έχουμε να κάνουμε με μια σχεδόν πανομοιότυπη με την υπόθεση του Ν. Σαμπάνη καταδίωξη και δολοφονία: το θύμα είναι νεαρό (ανήλικος, 16 ετών), Ρομά, καταδιώχθηκε για ήσσονος ποινικής απαξίας αδίκημα (δεν πλήρωσε καύσιμα αξίας 20 ευρώ) και, πυροβολήθηκε από τους εμπλεκόμενους αστυνομικούς. Δυστυχώς, οι ομοιότητες δεν σταματούν εδώ, αλλά συνεχίζουν με την κοινή επικοινωνιακή διαχείριση των περιστατικών που, όπως είδαμε και παραπάνω, περιλαμβάνουν ψέματα, μισές αλήθειες και παραλείψεις.

Ας ξεκινήσουμε και πάλι από το δελτίο τύπου: όπως και στην υπόθεση Σαμπάνη, η αστυνομία υποστηρίζει ότι ο λόγος που έγινε χρήση όπλου από τους αστυνομικούς είναι επειδή το αυτοκίνητο στο οποίο επέβαινε το θύμα προσπάθησε να διεμβολήσει τους αστυνομικούς (πράγμα που και στις δύο υποθέσεις δεν έχει ακόμη αποδειχθεί). Στη συνέχεια, το δελτίο τύπου, όπως και στην υπόθεση Σαμπάνη, κάνει λόγο για πυρά ακινητοποίησης. Συμφωνα με τα πρώτα στοιχεία, η πρώτη σφαίρα βρήκε τον 16χρονο στο κεφάλι και η δεύτερη καρφώθηκε στην πόρτα παρακείμενου κτιρίου, δηλαδή περίπου στο ίδιο ύψος με την πρώτη. Αυτό σημαίνει ότι ο αστυνομικός δεν έριξε ούτε στον αέρα, ούτε στα λάστιχα, όπως ειπώθηκε από τους αστυνομικούς, αλλά επρόκειτο για ευθείες βολές.¹⁴³ Εντυπωσιακό είναι δε ότι το δελτίο τύπου της ΕΛΑΣ δεν αναφέρει σε κανένα σημείο ότι οι βολές των αστυνομικών τραυμάτισαν (θανατηφόρα, όπως αποδείχθηκε τελικά) των Κώστα Φραγκούλη. Αντιθέτως, διαβάζοντας κανείς το δελτίο τύπου, σχηματίζει την εικόνα ότι πρόκειται για τραυματισμό που προήλθε από τη σύγκρουση του αυτοκινήτου με τον τοίχο. Συνεχίζοντας με τα παραλείπόμενα των δελτίων τύπου, όπως στην υπόθεση Σαμπάνη οι αστυνομικοί αγνόησαν την εντολή του Κέντρου Επιχειρήσεων που τους καλούσε να τερματίσουν επί τόπου την επιχείρηση καταδίωξη, έτσι και στην υπόθεση Φραγκούλη, η αστυνομία παραλείπει στο δελτίο τύπου της να αναφέρει, αφενός ότι οι αστυνομικοί ενημέρωσαν το κέντρο για τους πυροβολισμούς μισή ώρα μετά τη λήξη του περιστατικού (προκαλώντας την έκπληξη του κέντρου επιχειρήσεων),¹⁴⁴ αφετέρου ότι ο υπάλληλος του πρατηρίου βενζίνης, στη συνομιλία του με την Άμεση Δράση, ζήτησε από την αστυνομία να μην καταδιώξουν το αυτοκίνητο στο οποίο επέβαινε ο Κώστας Φραγκούλης.¹⁴⁵ Επιπλέον, όπως και στην προηγούμενη υπόθεση, δεν υπάρχει

142 ΕΛΑΣ, “Σοβαρός τραυματισμός ημεδαπού”, 05/12/2022.

143 Κουκουμάκας Κώστας, “Πέντε εκπληκτικές ομοιότητες στις υποθέσεις Σαμπάνη και Φραγκούλη”, News 24/7, 10/12/2022.

144 ό.π.

145 Αραβαντινός Μάριος, “Ψέματα-καρμπόν της ΕΛΑΣ για τις δολοφονίες Ρομά”, Documento, 14/12/2022.

καμία αναφορά στο ότι τα θύματα των αστυνομικών ήταν ανήλικοι και άοπλοι. Τέλος, ακριβώς όπως και στην υπόθεση Σαμπάνη, οι αστυνομικοί στις προανακριτικές τους καταθέσεις υποστήριξαν ότι δε γνώριζαν ότι τα άτομα που επέβαιναν στο αμάξι ήταν Ρομά, πράγμα που από τους διαλόγους που είχαν με το κέντρο επιχειρήσεων μοιάζει να μην ισχύει.¹⁴⁶ Αξίζει να σημειωθεί ότι και ο αστυνομικός που πυροβόλησε τον Κώστα Φραγκούλη αφέθηκε ελεύθερος μέχρι την εκδίκαση της υπόθεσης.

Τα ψέματα, οι ανακρίβειες και οι μισές αλήθειες που έχουν κατά καιρούς διατυπώσει η ΕΛΑΣ, η πολιτική της ηγεσία και τα στελέχη της, αλλά και η μαζική αναπαραγωγή τους από φιλοκυβερνητικά μέσα επικοινωνίας και άλλους φορείς, δεν είναι τυχαίες επιλογές ή “κακές στιγμές” του κρατικού μηχανισμού και των ΜΜΕ. Πρόκειται για μερικά από τα επικοινωνιακά μέσα και όπλα που χρησιμοποιούνται συστηματικά, συνειδητά και επί σκοπού, στο πλαίσιο αυτού που στη βιβλιογραφία έχει αρχίσει να εμφανίζεται ως “coraganda” (νεολογισμός που προκύπτει από τις λέξεις cor+propaganda), δηλαδή των πρακτικών προπαγάνδας που έχουν ως στόχο τη διαμόρφωση μια θετικής εικόνας σχετικά με την αστυνομία στο δημόσιο λόγο αλλά και την αποδόμηση της κριτικής που γίνεται σε αυτή (και στα συναφή με αυτή σώματα ασφαλείας). Για ακόμη μια φορά, τα θύματα αυτών των πρακτικών είναι οι πολίτες, οι οποίοι εκ του αποτελέσματος δεν μπορούν να έχουν καμία εμπιστοσύνη (τουλάχιστον) σε αυτόν τον βραχίονα του κρατικού μηχανισμού (ο οποίος, μην ξεχνάμε, είναι επιφορτισμένος με την ασφάλειά τους), και, τελικά η ίδια η δημοκρατία.

146 Κουκουμάκας Κώστας, “Πέντε εκπληκτικές ομοιότητες στις υποθέσεις Σαμπάνη και Φραγκούλη”, News 24/7, 10/12/2022.

“ΔΗΚΕΟΣΙΝΗ”: καταγραφή, διερεύνηση, πειθαρχική και ποινική ατιμωρησία

...εκεί που διαφοροποιείται η χώρα μας σε σχέση με άλλες χώρες είναι όχι στην έκταση των περιστατικών βίας, αλλά στο γεγονός ότι πράγματι μέχρι να αλλάξει ο τρόπος διερεύνησης των περιστατικών -θυμίζω με νομοθέτηση της δικιάς μας κυβέρνησης- υπήρχε όντως μια ομερτά εντός της αστυνομίας που δεν επέτρεπε την πραγματική διερεύνηση αυτών των περιστατικών, έτσι ώστε να αποδίδεται τελικά η δικαιοσύνη.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΥ, ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΜΗΤΣΟΤΑΚΗ,
ΣΤΗ ΒΟΥΛΗ ΣΤΙΣ 12 ΜΑΡΤΙΟΥ 2021

Τόσο η καταγραφή, όσο και η διερεύνηση των περιστατικών αστυνομικής βίας και αυθαιρεσίας στη χώρα μας ήταν ανέκαθεν (και σε μεγάλο βαθμό παραμένουν) ιδιαίτερα ισχνές, γεγονός που με μαθηματική ακρίβεια οδηγεί στο φαινόμενο της ατιμωρησίας. Επιπλέον, η απώλεια εμπιστοσύνης των πολιτών τόσο στις πειθαρχικές όσο και στις ποινικές διαδικασίες οι οποίες φαντάζουν δαιδαλώδεις, αργές και εν πολλοίς αναξιόπιστες, η σχεδόν δεδομένη απουσία αποτελεσματικής διερεύνησης και τιμωρίας των δραστών-αστυνομικών, καθώς και ο (βάσιμος) φόβος ότι εύκολα μπορεί ο καταγγέλλων να βρεθεί κατηγορούμενος, αποτελούν ανασταλτικούς παράγοντες για την υποβολή καταγγελιών από τους πολίτες που έχουν υπάρξει θύματα αστυνομικής βίας και αυθαιρεσίας.¹⁴⁷ Αποτέλεσμα αυτού είναι να αναπαράγεται στο διπνεκές ένα οιονεί κυκλικό σύστημα ατιμωρησίας κατά το οποίο ένας μεγάλος αριθμός περιστατικών πιθανολογείται ότι λαμβάνουν χώρα ετησίως, ωστόσο ένα πολύ μικρό ποσοστό από αυτά καταγγέλλονται (και άρα καταγράφονται), και μόνο ένα κλάσμα αυτού του πολύ μικρού ποσοστού βρίσκει το δρόμο του στις πειθαρχικές διαδικασίες και τη δικαιοσύνη, πράγμα που οδηγεί στην ατιμωρησία, που, με της σειρά της, οδηγεί στην ύπαρξη ενός μεγάλου αριθμού περιστατικών που πιθανόν λαμβάνουν χώρα ετησίως και ούτω καθεξής. Ας δούμε, όμως, τους σταθμούς του παραπάνω σχήματος λίγο πιο αναλυτικά, ξεκινώντας από την καταγραφή.

Ύπο-Καταγραφή

Η πρώτη θεσμική απόπειρα καταγραφής του φαινομένου της αστυνομικής βίας και αυθαιρεσίας έγινε με το Ν. 3938/2011 βάσει του οποίου προβλεπόταν η σύσταση του Γραφείου Αντιμετώπισης Περιστατικών Αυθαιρεσίας που υπαγόταν στο Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη. Εύλογα είχαν διατυπωθεί αμφιβολίες για τη θεσμική ανεξαρτησία και αμεροληψία του Γραφείου, καθώς η λειτουργία του ήταν άμεσα συνδεδεμένη τόσο με τη φυσική όσο και την πολιτική ηγεσία των σωμάτων ασφαλείας. Σε κάθε περίπτωση, το εν λόγω Γραφείο, σύμφωνα με σχετικές εκθέσεις, δεν λειτούργησε καθόλου ή, για την ακρίβεια, δεν συστάθηκε ποτέ.¹⁴⁸ Μια δεύτερη απόπειρα ακολούθησε το 2014, με το Ν. 4249/2014,

147 Ο Συνήγορος του Πολίτη στην Ετήσια Έκθεση 2020 του Εθνικού Μηχανισμού Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας κάνει λόγο για “γκρίζο αριθμό” περιστατικών αυθαιρεσίας και για έλλειψη εμπιστοσύνης των φερόμενων θυμάτων για ουσιαστικούς και αποτελεσματικούς ποινικούς και πειθαρχικούς ελέγχους, πράγμα που αποτελεί καθοριστικό ανασταλτικό παράγοντα για την εξάσκηση του δικαιώματος του αναφέρεσθαι.

148 Διεθνής Αμνηστία, “Αστυνομική Βία στην Ελλάδα: Όχι μόνο μεμονωμένα περιστατικά”, 2012 και Εθνικός Μηχανισμός Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας, Ετήσια Έκθεση 2017-18.

ο οποίος ήρθε να τροποποιήσει τον Ν. 3938/2011. Σε αυτή την προσπάθεια προβλεπόταν η σύσταση Τριμελούς Επιτροπής στο Γραφείο Αντιμετώπισης Περιστατικών Αυθαιρεσίας, η οποία, όμως, επίσης ουδέποτε λειτούργησε.

Από το 2017, και σε συνέχεια και πρότασης του Επιτρόπου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη δημιουργία ενός ανεξάρτητου και αποτελεσματικού συστήματος καταγγελιών, έπειτα από μια σειρά καταδικαστικών αποφάσεων από το ΕΔΔΑ, τις σχετικές αρμοδιότητες ανέλαβε ο Συνήγορος του Πολίτη ο οποίος, βάσει του Ν. 4443/2016, αποτελεί τον Εθνικό Μηχανισμό Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας (ΕΜΗΔΙΠΑ). Ήδη έχουν δημοσιευτεί πέντε ετήσιες εκθέσεις του Εθνικού Μηχανισμού Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας (2017-2018, 2019, 2020, 2021 και 2022).

Η ειδική αυτή αρμοδιότητα του Συνηγόρου του Πολίτη συνίσταται:

- A** στην ανεξάρτητη διερεύνηση καταγγελιών που αφορούν συγκεκριμένα περιστατικά αυθαιρεσίας, πράξεις ή παραλείψεις του ένστολου προσωπικού της ΕΛΑΣ, του Λιμενικού Σώματος – Ελληνικής Ακτοφυλακής, του Πυροσβεστικού Σώματος και των υπαλλήλων των Καταστημάτων Κράτησης,

- B** στην παραπομπή στα σώματα ασφαλείας προς εσωτερική διερεύνηση περιστατικών αυθαιρεσίας με ταυτόχρονη αρμοδιότητα την παρακολούθηση και σύσταση προς συμπλήρωση της έρευνας,

- Γ** στην έκδοση απόφασης για επανάληψη ή συμπλήρωση πειθαρχικής διαδικασίας και εκ νέου διερεύνηση κατόπιν σχετικών αποφάσεων του ΕΔΔΑ (όργανο επανεξέτασης και ελέγχου συμμόρφωσης με καταδικαστικές αποφάσεις του ΕΔΔΑ).

Παράλληλα, στον απόηχο της δημοσιοποίησης μιας σειράς σοβαρών περιστατικών αστυνομικής βίας και αυθαιρεσίας, όπως είδαμε παραπάνω, τον Νοέμβριο του 2019, συστάθηκε από τον Υπουργό Προστασίας του Πολίτη, Μιχάλη Χρυσοχοϊδη, μια άτυπη Επιτροπή υπό την προεδρία του καθηγητή, Νίκου Αλιβιζάτου, με στόχο την τακτική παρακολούθηση της διαδικασίας υλοποίησης των παρατηρήσεων και πορισμάτων του Συνηγόρου του Πολίτη που αφορούσαν στη διοικητική διερεύνηση των πειθαρχικών παραπτώματων της αστυνομίας. Η Επιτροπή μελέτησε δειγματοληπτικά 20 φακέλους και τον Μάιο του 2020 απέστειλε στον Υπουργό Προστασίας του Πολίτη το από 4-5-2020 Πόρισμα της, με συμπεράσματα και προτάσεις, το οποίο δημοσιοποιήθηκε τον Νοέμβριο του ίδιου έτους. Επισημαίνεται, ωστόσο, ότι τα πρακτικά της εν λόγω Επιτροπής εξακολουθούν να μην έχουν δοθεί στη

δημοσιότητα με αποτέλεσμα να παραμένει ακόμη άγνωστο επί ποιών ακριβώς υποθέσεων επελήφθη και με τι μεθοδολογία.

Σε κάθε περίπτωση, τόσο ο Συνήγορος του Πολίτη ως Εθνικός Μηχανισμός Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας, όσο και η άτυπη Επιτροπή που συστάθηκε το 2019, στις εκθέσεις και τα πορίσματα που έχουν εκδώσει, διαπιστώνουν, ανάμεσα σε άλλα, συγκεκριμένες πρακτικές που οδηγούν στην ατιμωρησία των εμπλεκόμενων αστυνομικών οργάνων, συμβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο στη συντήρηση του φαινομένου της αστυνομικής βίας και αυθαιρεσίας.

Πειθαρχική διερεύνηση και αντιμετώπιση: “Διενεργείται ΕΔΕ”

Σύμφωνα με τη κείμενη νομοθεσία, οι υπάλληλοι του Δημοσίου ελέγχονται για τη σύννομη εκπλήρωση των καθηκόντων τους, όχι μόνον από τη δικαιοσύνη (όπου αυτό αρμόζει), αλλά και από τη διοίκηση. Γι' αυτό το λόγο, σε περίπτωση πλημμελούς άσκησης των καθηκόντων τους, υπόκεινται σε πειθαρχικό έλεγχο, ο οποίος είναι εντελώς ανεξάρτητος από τον δικαστικό έλεγχο, καθώς τα πειθαρχικά παραπτώματα δεν είναι κατ' ανάγκην και ποινικά. Για τη διερεύνηση πειθαρχικών παραπτωμάτων διεξάγεται ενδοϋπηρεσιακή έρευνα, είτε με τη μορφή Ένορκης Διοικητικής Εξέτασης (ΕΔΕ), είτε με τη μορφή Προκαταρκτικής Διοικητικής Εξέτασης (ΠΔΕ). Οι ΠΔΕ, αν συντρέχουν επαρκείς λόγοι, μπορούν να μετατραπούν σε ΕΔΕ και οι ΕΔΕ ολοκληρώνονται με τη σύνταξη σχετικού πορίσματος στο οποίο προτείνεται, είτε η εξεταζόμενη υπόθεση να τεθεί στο αρχείο, είτε τεκμηριώνεται το παράπτωμα και προτείνεται η αρμόζουσα ποινή. Με την ολοκλήρωση της ΕΔΕ ο σχετικός φάκελος του πορίσματος διαβιβάζεται στο αρμόδιο πειθαρχικό όργανο, το οποίο αποφασίζει αν και ποια ποινή θα επιβληθεί.

Η παραπάνω διαδικασία εφαρμόζεται και για το αστυνομικό σώμα, όταν οι αστυνομικοί υποπίπτουν σε (πειθαρχικά) παραπτώματα - εξού και πολύ συχνά ακούμε από την πολιτική ηγεσία του σώματος ότι για την τάδε ή τη δείνα υπόθεση που απασχολεί τη δημοσιότητα “διενεργείται ΕΔΕ”. Στα αυτιά πολλών πολιτών, βέβαια, ο όρος “ΕΔΕ” και συνολικότερα η εσωτερική πειθαρχική διερεύνηση έχει γίνει συνώνυμο της μη διερεύνησης και πολύ πιθανά της συγκάλυψης των υπό διερεύνηση περιστατικών.¹⁴⁹ Πιθανόν να μην έχουν άδικο.

149 Σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποιήθηκε στον απόηχο των γεγονότων της Νέας Σμύρνης, το 67% των πολιτών δεν εμπιστεύεται τις διαδικασίες εσωτερικού ελέγχου της αστυνομίας. Prorata, “Έρευνα επικαιρότητας με αφορμή τα γεγονότα των τελευταίων ημερών στη Νέα Σμύρνη”, Μάρτιος 2021.

Ο Συνήγορος του Πολίτη, με την ιδιότητα του Εθνικού Μηχανισμού Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας, έχει εν μέρει απαντήσει στα ερωτήματα που απασχολούν τον σχετικό διάλογο. Σύμφωνα, λοιπόν, με τα όσα αναφέρει στις εκθέσεις του, παρά το γεγονός ότι έχουν γίνει κάποια μικρά βήματα,¹⁵⁰ συνεχίζουν να υφίστανται κακές πρακτικές, τόσο κατά την πειθαρχική διερεύνηση των περιστατικών αστυνομικής βίας και αυθαιρεσίας, όσο και κατά την απόδοση πειθαρχικών ευθυνών. Πιο συγκεκριμένα, ο Συνήγορος εντοπίζει καθυστερήσεις στην πειθαρχική διερεύνηση, πανομοιότυπες καταθέσεις αστυνομικών, μη αναζήτηση ανεξάρτητων μαρτύρων, μη ταυτοποίηση των δραστών αστυνομικών, παραλείψεις στη συγκέντρωση αποδεικτικού υλικού, μη αξιοποίηση αποδεικτικών στοιχείων, εσφαλμένη αξιολόγηση-εκτίμηση αποδεικτικών μέσων και μη διερεύνηση ρατσιστικού κινήτρου. Αναφορικά δε με τις ποινές του πειθαρχικού ελέγχου, σύμφωνα με την Έκθεση που εξέδωσε για το 2021:

η συντριπτική πλειοψηφία των πειθαρχικών υποθέσεων που διερεύνησε ο ΕΜΗΔΙΠΑ καταλήγουν σε πρόταση αρχειοθέτησής τους, η οποία με τη σειρά της βασίζεται στη μη αναγνώριση πειθαρχικής ευθύνης και, κατ' επέκταση, στη μη επιβολή πειθαρχικών κυρώσεων. Είναι χαρακτηριστικό, ότι από το σύνολο των εκατό τριάνταοκτώ (138) υποθέσεων, που αποτέλεσαν αντικείμενο επεξεργασίας από τον Μηχανισμό το εν λόγω έτος, ποινές προτάθηκαν μόνο σε είκοσιδύο (22) περιπτώσεις. Από το σύνολο δε αυτό, στις οχτώ (8) περιπτώσεις η προτεινόμενη ποινή αφορούσε στην επιβολή προστίμου ενώ σε τρεις (3) η σχετική πρόταση εισηγούταν την ποινή της επίπληξης.¹⁵¹

Αντίστοιχα, όπως είδαμε και σε προηγούμενο κεφάλαιο, η άτυπη Επιτροπή του καθηγητή Αλιβιζάτου καταλήγει σε σχεδόν πανομοιότυπα συμπεράσματα, τα οποία και επαναλαμβάνουμε:

A απροθυμία των ανακριτικών οργάνων της ΕΛΑΣ να συνεργαστούν με το Συνήγορο του Πολίτη καθώς και τη μη λήψη καταθέσεων από κρίσιμους μάρτυρες, τη μη υποβολή καίριων ερωτήσεων και την παράλειψη εξέτασης των ιατρών που επιλήφθηκαν των υποθέσεων,

150 Τα βήματα που έχουν γίνει αφορούν κατά βάση νομοθετικές πρωτοβουλίες για την ενίσχυση του Εθνικού Μηχανισμού με το α. 188 του Ν. 4662/2020 και ορισμένες τροποποιήσεις του πειθαρχικού δικαίου των αστυνομικών με το Π.Δ. 111/2019.

151 Εθνικός Μηχανισμός Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας, Έτησια Έκθεση 2021.

- Β** μεροληψία των ανακριτικών αστυνομικών οργάνων η οποία εκδηλώνεται με την συστηματική αποδοχή εντυπωσιακά "όμοιων" καταθέσεων από τους εμπλεκόμενους αστυνομικούς και την απόδοση πολύ μεγαλύτερης βαρύτητας στις μαρτυρικές τους καταθέσεις σε σύγκριση με εκείνες των πολιτών,
-
- Γ** συστηματική καθυστέρηση στην υποβολή εγγράφων που ζητά ο Συνήγορος του Πολίτη,
-
- Δ** μη συμμόρφωση προς τα πορίσματα του Συνηγόρου και
-
- Ε** πλημμελή αιτιολογία των αποφάσεων των πειθαρχικών οργάνων της ΕΛΑΣ, ιδίως στο πεδίο της έρευνας του ρατσιστικού κινήτρου.¹⁵²

Ταυτόχρονα, σύμφωνα με τον Συνήγορο του Πολίτη, εγείρεται και ένα ακόμα ζήτημα κατά τον πειθαρχικό έλεγχο: η πρακτική αλληλεξάρτησης της πειθαρχικής διαδικασίας με την ποινική. Όπως αναφέρει:

Η εργαλειοποίηση του ποινικού δικαίου, που δοκιμάζεται σε τέτοιες περιπτώσεις, είτε μέσω της αναστολής της πειθαρχικής διαδικασίας λόγω εκκρεμούς ποινικής προδικασίας ή ποινικής δίκης, είτε μέσω της αρχειοθέτησής της λόγω παύσης της ποινικής δίωξης ή λόγω άρσης του αδικού, είτε μέσω της επιλεκτικής ταύτισης της πειθαρχικής δικογραφίας με μία από παράλληλες και σχετικές ποινικές δικογραφίες, δεν καταργεί απλά τη θεσμική αυτοτέλεια και ανεξαρτησία της πειθαρχικής διαδικασίας, καθιστώντας την στην ουσία παρακολούθημα της ποινικής, ενίοτε δε και πρόσχημα, αλλά φτάνει στο σημείο να επηρεάζει ακόμη και την ποινική δικανική κρίση. Σε ένα τέτοιο έδαφος βρίσκουν έρεισμα οι διατυπωθείσες αμφιβολίες και κριτικές ως προς την θεσμική διαφάνεια και αποτελεσματικότητα.¹⁵³

Ποινική διερεύνηση και ατιμωρησία

Ακόμα κι αν κάποιος δεν περιμένει πολλά από τον πειθαρχικό έλεγχο, δεδομένου ότι ο δράστης-αστυνομικός εξετάζεται επί της ουσίας από τους (ανώτερους) συναδέλφους του, δεν μπορεί να ειπωθεί το ίδιο για την ποινική διερεύνηση της υπόθεσης - όταν αυτή υφίσταται.

152 Αλιβιζάτος, Νίκος "Πόρισμα προς τον Υπουργό Προστασίας του Πολίτη", 04/05/2020.

153 Εθνικός Μηχανισμός Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας, Ετήσια Έκθεση 2021.

Αν και σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως έχουμε δει παραπάνω, οι αστυνομικοί που έχουν διαπράξει ποινικά κολάσιμες πράξεις έχουν κληθεί να απολογηθούν ενώπιον της δικαιοσύνης και έχουν, τελικά, πράγματι τιμωρηθεί, τα παραδείγματα αυτά είναι ελάχιστα.

Αντιθέτως, μάλλον υπάρχουν πολύ περισσότερες υποθέσεις που οι αστυνομικοί, είτε δεν εντοπίζονται ποτέ, είτε, λόγω της παρόδου μεγάλου χρονικού διαστήματος από την τέλεση της πράξης, τα εγκλήματά τους (σε περιπτώσεις δίωξης πλημμεληματων) έχουν παραγραφεί, είτε, παρά τις προφανείς περί του αντιθέτου αποδείξεις, έχουν αθωωθεί ή τιμωρηθεί με εξαιρετικά ελαφριές ποινές σε σχέση με το αδίκημα που έχουν διαπράξει, επιβεβαιώνοντας με αυτό τον τρόπο πως, παρά τα όσα λέγονται από τους εκπροσώπους της δικαιοσύνης, μέρος του δικαστικού σώματος επιδεικνύει μια διακριτική μεταχείριση στους δράστες-αστυνομικούς.¹⁵⁴ Ενδεικτικές τέτοιες περιπτώσεις ήταν η αθώωση των αστυνομικών που εμπλέκονταν στην δολοφονία του Ζακ Κωστόπουλου και οι εξαιρετικά ελαφριές ποινές των αστυνομικών (3 χρόνια με αναστολή) για τα βασανιστήρια που τέλεσαν εναντίον του Χρήστου Χρονόπουλου αφήνοντάς του μόνιμες σωματικές βλάβες.

Η πλημμελής ποινική διερεύνηση και ατιμωρησία των δραστών-αστυνομικών επιβεβαιώνεται και από τον εξαιρετικά μεγάλο όγκο υποθέσεων αστυνομικής βίας και αυθαιρέσις που έχουν φτάσει στο ΕΔΔΑ: τα ως άνω στοιχειοθετούνται ενδελεχώς στο σκεπτικό των αποφάσεων του ευρωπαϊκού δικαστηρίου και επιβεβαιώνονται από το εξαιρετικά μεγάλο ποσοστό καταδικών που έχει η χώρα μας σε αυτές τις υποθέσεις. Θυμίζουμε, μάλιστα, πως η Ελλάδα παραμένει σε καθεστώς αυξημένης επιτήρησης από την Επιτροπή Υπουργών για την εφαρμογή των αποφάσεων του ΕΔΔΑ σε σχέση με την αστυνομική βία (βασανιστήρια) και την έλλειψη αποτελεσματικής διερεύνησης.¹⁵⁵

Παράλληλα, όπως επισημάναμε και παραπάνω, αποτελεί σχεδόν κανονικότητα τα θύματα αστυνομικής βίας να βαφτίζονται εν μια νυκτί σε εγκληματίες, με αυθαίρετες κατηγορίες που τους αποδίδονται, προκειμένου να αιτιολογηθεί η υπέρμετρη αστυνομική βία που τους έχει ασκηθεί και, είτε να μην κινηθούν με καταγγελίες εναντίον των αστυνομικών, είτε αυτές να καταπέσουν λόγω της αιτιολόγησης της βίας ως "νόμιμη" απέναντι στα "παραβατικά θύματα". Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, στην καλύτερη περίπτωση τα θύματα να ταλαιπωρηθούν για χρόνια προσπαθώντας να αποδείξουν ότι δεν είναι ελέφαντες και να βρουν το δίκιο τους σε πολύχρονες, κοστοβόρες και ψυχοφθόρες δικαστικές διαδικασίες, είτε, στη χειρότερη περίπτωση, τα θύματα να καταδικαστούν από το δικαστήριο ως θύτες

154 Προς επίρρωση των όσων αναπτύσσονται βλ. και The Manifold Files, "Η ενδημική ατιμωρησία της Ελληνικής Αστυνομίας", 28/05/2022.

155 Department for the execution of judgments of the European Court of Human Rights, "Greece - Main issues before the Committee of Ministers - Ongoing Supervision", 2024.

της όποιας εγκληματικής πράξης τους έχει αποδοθεί, βάσει αποκλειστικά των ισχυρισμών και των μαρτυριών των εμπλεκόμενων αστυνομικών. Σημειώνεται μάλιστα ότι αυτή η πρακτική ενδέχεται να ενισχυθεί ακόμη περισσότερο στο μέλλον, αφού, σύμφωνα με τις αλλαγές που επέφερε ο Ν. 5090/2024 στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, οι αστυνομικοί και οι λοιποί προανακριτικοί υπάλληλοι που έχουν καταθέσει στην προδικασία, δεν θα καλούνται πλέον στο ακροατήριο αλλά θα αναγιγνώσκονται οι καταθέσεις τους.¹⁵⁶ Με αυτό τον τρόπο, εφόσον οι αστυνομικοί δεν θα εξετάζονται πλέον ως μάρτυρες (παρά μόνο κατ' εξαίρεση), αφενός δημιουργείται ένα ζήτημα σχετικά με το κατά πόσο μπορεί το δικαστήριο να κάνει μια αξιόπιστη διάγνωση των πραγματικών περιστατικών και αφετέρου μοιάζει να πλήττεται η αποτελεσματική υπεράσπιση των κατηγορουμένων. Σημειώνουμε άλλωστε, ότι ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά σε τέτοιες υποθέσεις είναι οι αντιφάσεις στις οποίες υποπίπτουν οι αστυνομικοί κατά τη διάρκεια της εξέτασής τους από το δικαστήριο ή από τους συνηγόρους υπεράσπισης.

Χαρακτηριστική περίπτωση θυμάτων αυτής της πρακτικής είναι η υπόθεση του Δημήτρη Ινδαρέ και των υιών του (βλ. και παραπάνω), οι οποίοι, ενώ εμφανώς υπήρξαν θύματα βίας μέσα στο σπίτι τους, κατηγορήθηκαν για τα αδικήματα της βίας κατά υπαλλήλων, της εξύβρισης, της απείθειας, της επικίνδυνης σωματικής βλάβης, της παράνομης οπλοκατοχής και της διατάραξης λειτουργίας της υπηρεσίας, μέχρι τρία χρόνια αργότερα να απαλλαγθούν από το Τριμελές Εφετείο Πλημμελημάτων Αθηνών. Ωστόσο, η δικογραφία, που σχηματίστηκε για τις πράξεις βίας των αστυνομικών έπειτα από καταγγελία των θυμάτων, τέθηκε στο αρχείο από τον Εισαγγελέα, ενώ και η προσφυγή που ασκήθηκε από την οικογένεια κατά της διάταξης απορρίφθηκε από τον Εισαγγελέα Εφετών με το σκεπτικό ότι: "οι αστυνομικοί έκαναν χρήση βίας, όχι όμως μεγαλύτερης από αυτήν που ήταν ευλόγως αναγκαία για τη σύλληψη",¹⁵⁷ αιτιολογία που βασίζεται στην άκρατη υιοθέτηση των ισχυρισμών των αστυνομικών, που, όπως φαίνεται, "εργαλειοποιούν" το ποινικό δίκαιο για τη νομιμοποίηση της παράνομης βίας που ασκούν.

Με αυτούς τους τρόπους, τελικά, η ατιμωρησία των αστυνομικών σε περιπτώσεις άσκησης βίας ή αυθαιρεσίας είναι σχεδόν δεδομένη τόσο σε πειθαρχικό, όσο και σε ποινικό επίπεδο με αποτέλεσμα, όπως σημειώθηκε και εισαγωγικά, αφενός τα θύματα να είναι απρόθυμα να καταφύγουν στη δικαιοσύνη και, αφετέρου, η αίσθηση παντοδυναμίας των αστυνομικών οργάνων που συνήθως δεν αντιμετωπίζουν, ούτε πειθαρχικές, ούτε ποινικές συνέπειες για τις πράξεις τους, να ενισχύεται ολοένα και περισσότερο.

156 Βλ. άρθρο 215 παρ. 5 του νέου Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

157 The Manifold Files, "Η σκευωρία εναντίον της οικογένειας Ινδαρέ", 10/11/2022.

Από την ατιμωρησία στην αμνηστία: μια πολιτική απόφαση

Ακόμη κι αν δεχτούμε ότι η αστυνομική βία και αυθαιρεσία είναι ένα φαινόμενο σύμφυτο με την ίδια την ύπαρξη του κατασταλτικού μηχανισμού και ως εκ τούτου δεν μπορεί να εξαλειφθεί πλήρως, η γενικευμένη παρούσα και ατιμωρησία του φαινομένου στη χώρα μας φανερώνει πως, εν προκειμένω, αποτελεί μια καταρχήν πολιτική απόφαση. Αυτό τουλάχιστον μαρτυρούν, τόσο οι επιχειρησιακές επιλογές που γίνονται (π.χ. με τον σχηματισμό μονάδων που προσανατολίζονται μονοσήμαντα στην καταστολή και με τη διεξαγωγή βίαιων και συγκρουσιακών επιχειρήσεων, χωρίς αυτές να αποτελούν πάντα μονόδρομο), όσο και οι ευθείες πολιτικές παρεμβάσεις στη δικαιοσύνη σε περιπτώσεις που ελέγχονται αστυνομικοί.

Ενδεικτική ήταν η διαχείριση της υπόθεσης του θανάτου του ανήλικου Ρομά, Νίκου Σαμπάνη, από πυρά αστυνομικών, με την επίσκεψη του Υπουργού Προστασίας του Πολίτη στους προσωρινά κρατούμενους κατηγορούμενους αστυνομικούς, που είδαμε και παραπάνω. Όπως είχε σημειώσει τότε η Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου σε σχετικό δελτίο τύπου,

Η διαχείριση αυτή γίνεται αντιληπτή ως ευθεία παρέμβαση στη διοικητική διερεύνηση της υπόθεσης που είναι εν εξελίξει αλλά και ως ανεπίτρεπτη παρέμβαση στη δικαιοσύνη με στόχο να πλήξει την ανεξαρτησία της. Η επίσκεψη στους 7 συλληφθέντες αστυνομικούς που κρατούνταν επειδή τους είχαν απαγγελθεί κατηγορίες, και η δήλωση ικανοποίησής του (Υπουργού) για το γεγονός ότι αφέθηκαν ελεύθεροι χωρίς περιοριστικούς όρους είναι εξωθεσμικές ενέργειες, ενώ οι κατηγορίες εις βάρος τους παραμένουν. Η παρέμβαση αυτή, η οποία έγινε σε συνέχεια των δημόσιων «συγχαρητηρίων» του αντιπροέδρου της κυβέρνησης, έδωσε το μήνυμα – τόσο στην κοινή γνώμη όσο και στους δικαστές - ότι η κυβέρνηση στηρίζει τους κατηγορούμενους αστυνομικούς. Ο θάνατος ενός πολίτη από αστυνομικά πυρά είναι ένα εξαιρετικά σοβαρό ζήτημα και η επικοινωνιακή και εξωθεσμική διαχείριση του μόνο ζημιά μπορεί να κάνει στο κράτος δικαίου. Το ίδιο μήνυμα δίνει και η υπηρεσιακή αντιμετώπισή τους: αν και κατηγορούμενοι για ανθρωποκτονία, οι αστυνομικοί επέστρεψαν ως φαίνεται στα καθήκοντά τους και ξαναπήραν τα όπλα τους.¹⁵⁸

158 Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, "Δελτίο Τύπου για τον θάνατο του Νίκου Σαμπάνη από πυρά αστυνομικών", 01/11/2021.

Σε αυτό το πλαίσιο, τουλάχιστον σε ορισμένες χρονικές περιόδους, το να κάνουμε λόγο μονάχα για ατιμωρησία είναι ίσως ελλιπές. Κι αυτό διότι η ατιμωρησία μοιάζει να συνοδεύει ή να είναι το προϊόν μιας υπόρρητης επιβράβευσης των αστυνομικών που, στο πλαίσιο των καθηκόντων τους, “υπερβάλλουν εαυτόν”, σε τέτοιο, μάλιστα βαθμό, που μπορεί να βρεθούν κατηγορούμενοι. Σε κάθε, όμως, περίπτωση, τελικά επιβεβαιώνεται πως τελούν υπό την προστασία της πολιτείας, πράγμα που εκφράζεται, κατ’ ελάχιστον, με την απαλλαγή ή την ευνοϊκή μεταχείρισή τους, αλλά ακόμα και με τη δημόσια στήριξή τους, αν αυτό κριθεί σκόπιμο, όπως στην περίπτωση των αστυνομικών στην υπόθεση Σαμπάνη.

Με βάση, λοιπόν, τα παραπάνω, το σκληρό πρόσωπο του κατασταλτικού μηχανισμού και η παρεπόμενη ατιμωρησία των αστυνομικών οργάνων που εμπλέκονται σε υποθέσεις αστυνομικής βίας και αυθαιρεσίας αποτελούν μια συνειδητή πολιτική επιλογή. Εύλογα, όμως, μπορεί, να αναρωτηθεί κανείς, εάν αυτό που εντοπίζεται στη χώρα μας είναι τελικά ένα φαινόμενο ατιμωρησίας ή, αντίστροφα, μιας ιδιότυπης αμνηστίας που έχει χορηγηθεί στους εν λόγω αστυνομικούς.

Πέρα από την ατομική ευθύνη του δράστη-αστυνομικού

Η επισκόπηση αυτή ξεκίνησε να προετοιμάζεται τον Σεπτέμβριο του 2023. Θα είχε ίσως ολοκληρωθεί πολύ νωρίτερα αν δεν μας περιερχόταν συνεχώς ενημέρωση για νέα περιστατικά αστυνομικής βίας και αυθαιρεσίας, κάποια εκ των οποίων ήταν τόσο σημαντικά που οφείλαμε να τα εξετάσουμε και να τα συμπεριλάβουμε, παρόλο που θεωρητικά είχε ολοκληρωθεί η συγκέντρωση του υλικού. Δυστυχώς, ακόμη και τη στιγμή που πλέον γράφεται ο επίλογος αυτής της ανασκόπησης, νέα περιστατικά βγαίνουν στο φως της δημοσιότητας, πράγμα που ενισχύει τον προβληματισμό περί δομικού προβλήματος αστυνομικής βίας και αυθαιρεσίας στη χώρα μας.

Είδαμε λοιπόν, μέσα από συγκεκριμένα περιστατικά και παραδείγματα, τα πιο συχνά ζητήματα αυθαιρεσίας που ανακουπτουν στη δράση της ΕΛΑΣ: τη συχνή χρήση υπέρμετρης φυσικής βίας, την κατάχρηση των μέσων και των όπλων για την καταστολή των κινητοποιήσεων των πολιτών, τις συστηματικές παραβιάσεις των δικαιωμάτων των υπόπτων και των κατηγορούμενων, τα βασανιστήρια, την κακή χρήση των πυροβόλων όπλων, τις διασυνδέσεις και τη συνεργασία με την ακροδεξιά και το παρακράτος, τον ρατσισμό, τον σεξισμό και τις διακρίσεις που ενδημούν στον εσωτερικό της ΕΛΑΣ, την έλλειψη διαφάνειας της αστυνομικής δράσης, την τακτική παραπληροφόρηση, καθώς και τις ελλείψεις που διαπιστώνονται στην καταγραφή, την αποτελεσματική διερεύνηση των περιστατικών και εν τέλει στην πειθαρχική και ποινική αντιμετώπιση των δραστών-αστυνομικών. Αυτός ο κατάλογος ζητημάτων (όπως και τα περιστατικά που αναφέρθηκαν ή εξετάστηκαν) σε τούτη την ανασκόπηση δεν είναι εξαντλητικός. Είναι, ωστόσο, τα κύρια ζητήματα που προκαλούν σε εμάς (αλλά και όχι μόνο) τον προβληματισμό ότι η ελληνική αστυνομία αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα ως προς την τήρηση της νομιμότητας, την προστασία των δικαιωμάτων των πολιτών, και τελικά της εφαρμογής ενός δημοκρατικού μοντέλου αστυνόμευσης.

Οι κύριες διαπιστώσεις και συμπεράσματα που διατυπώνονται σε αυτό το βιβλίο δεν είναι αποκλειστικά δικά μας - σε καμία περίπτωση δεν διεκδικούμε την πρωτοτυπία επί της συζήτησης. Τα όσα λέμε, ίσως με έναν άλλο τρόπο, πιο θεσμικό και ίσως λιγότερο παραστατικό, έχουν διατυπωθεί ξανά και ξανά, εδώ και χρόνια, από τα πιο αρμόδια θεσμικά όργανα: από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, από τις σχετικές επιτροπές του Ευρωκοινοβουλίου, από τη CPT, από την Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα

του Ανθρώπου, από το Συνήγορο του Πολίτη και μια σειρά από άλλους επίσημους φορείς, χωρίς να συμπεριλαμβανούμε επώνυμους διεθνείς οργανισμούς, όπως τη Διεθνή Αμνηστία ή άλλες διεθνείς και εγχώριες δομές και οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών.

Ο προβληματισμός που διαπιστώνεται τόσο από εμάς όσο και από άλλους περί δομικού προβλήματος αστυνομικής βίας και αυθαιρεσίας στη χώρα μας δεν σημαίνει ότι όλοι οι αστυνομικοί παραβιάζουν τα δικαιώματα των πολιτών ή αυθαιρετούν εναντίον τους. Θα μπορούσαμε, μάλιστα, να πούμε ότι πιθανά ένα μεγάλο μέρος των αστυνομικών, ακόμη και, γιατί όχι, η πλειοψηφία τους, δεν αυθαιρετεί ή τουλάχιστον δεν υποπίπτει σε ιδιαίτερα σοβαρές πράξεις αυθαιρεσίας. Το ότι μοιάζει να υπάρχει δομικό πρόβλημα αστυνομικής βίας και αυθαιρεσίας σημαίνει ότι το υφιστάμενο πλαίσιο αναπαράγει διαχρονικά μοτίβα και πρακτικές που ανέχονται, συντηρούν και ορισμένες φορές προάγουν την αστυνομική βία και αυθαιρεσία. Το επιβεβαιώνει, άλλωστε, αυτό η σχετική ατιμωρησία των δραστηρίων-αστυνομικών.

Τέλος, ας επισημάνουμε το εξής: κάθε φορά που γίνεται λόγος για ένα ακόμη “μεμονωμένο περιστατικό”, στην πραγματικότητα, γίνεται για ακόμη μια φορά λόγος για την ατομική ευθύνη, αυτή τη φορά για την ατομική ευθύνη του δράστη-αστυνομικού. Σαφώς και προκύπτει ατομική ευθύνη του δράστη και για αυτό το λόγο πρέπει να αντιμετωπίσει ο ίδιος τις νόμιμες συνέπειες των πράξεων του. Ωστόσο, όπως, νομίζουμε, αποδείχθηκε επαρκώς, τα περιστατικά αστυνομικής βίας και αυθαιρεσίας δεν είναι “μεμονωμένα”. Κι εφόσον δεν είναι μεμονωμένα, προκύπτουν περαιτέρω ευθύνες, πέρα από την μεμονωμένη, ατομική ευθύνη των μεμονωμένων αστυνομικών που αυθαιρετούν.

Είναι καιρός να αναζητηθούν αυτές οι ευθύνες και να γίνουν οι απαραίτητες αλλαγές. Εμείς, όπως και άλλοι, έχουμε καταθέσει τις προτάσεις μας και το προς τα πού πρέπει να κινηθούν αυτές.¹⁵⁹ Σε κάθε περίπτωση, η πολιτεία και εν προκειμένω η αστυνομία, ως θεσμός, οφείλει να μπορεί να εγγυηθεί στους πολίτες ότι προστατεύει τη νομιμότητα και τα δικαιώματά τους από όλους και από όλα - και πρώτα και κύρια από τον ίδιο τον εαυτό της.

159 Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, “ΕΛ.Α.Σ.: Ζητήματα Υπέρμετρης Αστυνομικής Βίας και Αυθαιρεσίας”, 2022.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

ΑΠΘ	Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
ΑΤ	Αστυνομικό Τμήμα
ΓΑΔΑ	Γενική Αστυνομική Διεύθυνση Αττικής
ΔΕΛΤΑ	Δύναμη Ελέγχου Ταχείας Αντίδρασης
ΔΙΑΣ	Ομάδα Δίκυκλης Αστυνόμευσης
ΔΡΑΣΗ	Ομάδες Δίκυκλης Αστυνόμευσης, η μονάδα που αντικατέστησε την ΔΕΛΤΑ
ΕΔΕ	Ένορκη Διοικητική Εξέταση
ΕΕΔΑ	Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου
ΕΛΑΣ	Ελληνική Αστυνομία
ΕΛΕΔΑ	Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου
ΕΜΗΔΙΠΑ	Εθνικός Μηχανισμός Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας
ΕΣΔΑ	Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΙΧ	Όχημα που προορίζεται για ιδιωτική χρήση
ΜΑΤ	Μονάδες Αποκατάστασης Τάξης
ΜΜΕ	Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης
ΟΠΚΕ	Ομάδες Δίκυκλης Αστυνόμευσης
ΣτΠ	Συνήγορος του Πολίτη
ΥΑΤ	Υποδιεύθυνση Αποκατάστασης Τάξης
СРТ	Επιτροπή του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων

Τα ευρωπαϊκά όργανα εκφράζουν πλέον ανησυχίες για ρήξη των δεσμών της χώρας με τον ευρωπαϊκό νομικό πολιτισμό για λόγους - μεταξύ άλλων - και ανθεκτικότητας της αστυνομικής βίας και αυθαιρεσίας στη χώρα. Ο εκ του νόμου αρμόδιος φορέας, ο Εθνικός Μηχανισμός Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας του Συνηγόρου του Πολίτη, έχει αναγκαστεί να διερευνήσει περισσότερες από 1.200 υποθέσεις σε μόλις 5 έτη λειτουργίας, αναγνωρίζοντας ταυτόχρονα ότι αυτές αποτελούν μόνο την κορυφή του παγόβουνου. Το ανεξάρτητο συμβουλευτικό όργανο της πολιτείας, η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, έχει κάνει λόγο για “επαναλαμβανόμενα περιστατικά βίας” που “ενισχύουν μια ενδημική κουλτούρα ατιμωρησίας”. Η Επιτροπή του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (...) το 2020 εξέφρασε για ακόμα μια φορά τη βαθιά ανησυχία της πως “η κακομεταχείριση από την αστυνομία παραμένει συχνή πρακτική σε όλη την ελληνική επικράτεια και ότι το υφιστάμενο σύστημα διερεύνησης καταγγελιών για κακομεταχείριση δεν μπορεί να θεωρηθεί αποτελεσματικό”. Τα διεθνή δικαστήρια έχουν κατ’ επανάληψη καταδικάσει τη χώρα μας για άνομη συμπεριφορά της ΕΛΑΣ σε βάρος των πολιτών της. Αξιόπιστοι διεθνείς και εγχώριοι φορείς της κοινωνίας των πολιτών δημοσιεύουν έκθεση μετά την έκθεση για την αστυνομική βία στην Ελλάδα κάνοντας λόγο για συστημικό φαινόμενο.

Παρά ταύτα,
για την ελληνική πολιτεία,
ουδεμία ανησυχία προκύπτει.

ISBN 978-618-81615-2-8

9 786188 161528 >